

GABRIELIS BETHLENII
PRINCIPATVS
TRANSSILVANIAE

COAEVIS DOCUMENTIS

ILLVSTRATVS.

COLLEGIT, ET IN SERIEM CHRONOLOGICAM
DIGESSIT

GEORGIVS PRAY,

ABBAS B. M. V. DE TORMOVA

ET

CATH. ECCL. M. VARADINEN. CANONICVS.

EDIDIT

ET

EX CHARTIS MVSEI NATIONALIS HVNGARICI

AVCTARIVM

ADIECIT

IAC. FERDIN. MILLER

DE BRASSÓ.

TOMVS II.

COMPLECTENS DOCUMENTA
AB

Anno MDCXXIV. ad MDCXXXI.

PESTINI,

TYPIS IOANNIS THOMAE TRATTNER.

1 8 1 6.

Ex annalium monumentis testes excitamus.

Cic. Lib II. de Finib.

E d i t o r

S.

Alterum *Principatus Bethleniani* Tomulum Historiarum, Diplomaticae, et Iuris Publici Hungariae cultoribus offerimus, complexurum indubitatae fidei Documenta, quorum pleraque rerum Patriarum studiosos adhunc usque diem latebant. — Nunc primum, ne *rei temere, et arroganter* (vt *TULLIVS* (a) ait) *assentiamus*, fontes limpidissimi adperiuntur Narrationum, quas nec ipsi Scriptores synchroni unanimi consensione proponere potuerunt. — Hisce Litteris occasiones, atque caussae calamitatum deteguntur, quibus Hungaria sub primordium saeculi XVII. per intercapedinem sex et decem annorum premebatur.

(a) *Lib. II. de Inuent.*

II.

Regnum sub hoc tempus dubio quidem Marte constanter fluctuabat, at tamen variis rebus cum fortiter, et excellenter, tum sapienter gestis ab interitu vindicatum est. — Vt enim eos *iustitiae facile capit obliuio*, qui in honorum, gloriaeque cupiditatem incidunt: (a) ita Bethlenius quoque ad clauum reipublicae vocatus, praestare cupiebat caeteris hominibus, *omnique* (si cum CRISPO (b) dicere fas est) *ope adnissus est, ne vitam silentio transeat*. — Nihilominus exploratum est, secunda potiturum fortuna, stratagemata non tam adhibuisse, quam arripuisse talia, quae obscurum Politicis reliquerunt reminiscendi argumentum, an arte regendi, sibi propria, plus emolumenti, vel detrimenti Patriae attulerit? — Verum, quod personam Editoris duntaxat induere, nobis visum sit, ea profusius examinare, e re neutiquam nostra est.

Nobis nouisse sat est, auctoritate Tractatum, qui inter Hungariae Regem, et Principem Transsilvaniae intercesserunt, manifeste cognosci, num BETHLENIVS septem, in Hungaria superiore ad dies vitae sibi concessos Comitatus, cum exercitio iurium maiesta-

(a) Cic. Lib. 1. *Offic.*

(b) Sallust. *Bell. Catilin.* Cap. 1.

ticorum, vel subditali obnoxius clientelae possederit? (a) Tum vero monitos esse volumus Lectores, quod neque in hoc Tomulo sphalmata, quae oscitantia Typographi irrepperunt, ampliora offendantur, quam in priori Parte facile corrigi posse, insinuauimus: — quod praeterea turbatus in editione Litterarum ordo per Indicem chronologicum adaequate restitutus habeatur: — e. g. PRAYVS pag. 24 — 30. duas Epistolas num. V. et VI. rursum num. VII. et VIII. repetendas in margine Manuscripti annotauit his verbis: *istae epistolae bis imprimendae sunt*: Quem in finem id fieri voluerit, non constat. — Sed, quod nec Censor Librorum (b) (tametsi eiusdem tenoris sint) omittendas censuerit, nos quoque recudi fecimus. — Porro pag. 34. loco num. X. rescribendus est XI. — Dein pag. 49. Epistola num. XVI. insignienda venit num. XVIII. — Est quoque pag. 10. num. XXIII. in anno 1616. erratum; namque annus 1626. ponendus erat. — Ita etiam pag. 100. numerus XXXIII. in rubrica anno 1677. substituendus est annus 1627. — Pag. 102. num.

(a) Cfr. *privilegirte Anzeigen aus sämtlichen k. k. Erblanden*. 1. Jahrgang. XII. Stuck pag. 89.

(b) Canonicus M. Varadinen. *Math. Riet-
haller*.

IV.

XXXV. in rubrica mensem indicare *Ia-*
nuarium praetermiserat PRAIVS. -- Pag.
113. Litteras *num.* XXXIX. vulgatas ad
num. LIX. locare debuisset. — Denique
pag. 130. *numerus* XXXII. in XXXV.
commutandus superest. — Haec, com-
binatis autographis, hunc in modum
corrigenda esse, indubitanter edocti
sumus.

Faue conatibus in emolumentum Re-
gis, et Regni susceptis, atque tertium
nostris curis, et labore congestum To-
mulum praestolare. Dabam Pestini in
Museo Nationali Hungarico ad Diem
XXIII. Aprilis Anno M. D. CCC. XVI.

I.

Conditiones.

*Inter Caesaream, regiamque Maiestatem,
Ferdinandum II. et Gabrielem Bethlen
Transsilvaniae Principem die 4. April. an-
no 1624. initae. Ex apograph.*

Primo, quod idem D. Princeps Transsilvaniae, titulo, et sigillo regio, ad Sultanum Ottomanum, Bassas, aliosque Turcas, sicut et alios Principes, et loca Christianitatis scribendo, omnique administrationi, regimini, et Insignibus regni Hungariae totaliter, simpliciter, et in perpetuum renunciat. Neque vlllo tempore, aut occasione, et praetextu, in titulum, sigillumque regium, ac administrationem, regimen, et Insignia regni sese ingeret, et immiscebit. In cuius rei documentum ex nunc in perpetuum nullas litteras etiam ad Turcas cum titulo, et sigillo regio expediet, neque se regem nominari, vel scribi patietur.

2.) Quod idem D. Princeps in posterum contra Sacram Caesaream regiamque Maiestatem, Serenissimam Domum Austriacam, eiusque fideles subditos, quovis sub praetextu, et occasione, nunquam hostilitatem exercebit, neque arma sumet, neque vlllo modo infestabit, et molestabit: hostes suae Maiestatis, Augustissimaeque Domus Austriacae, aut erga eandem male affectos non adiuuabit, neque vllam cum ipsis correspondentiam habebit: Turcas, et Tartaros, aliosque regni aemulos contra regnum Hungariae, et alias ditiones Christianas non concitabit, nec euocabit, militemque proprium, aut extraneum, in ditiones suae Maiestatis non introducet, neque intromittet: consilia noxia contra suam Maiestatem non agitabit, quin imo noxias aliorum ad turbandam pacem, statumque tranquillum suggestiones, et sollicitationes, auctoresque illarum, in signum sinceræ erga bonum publicum affectionis, suae Maiestati manifestabit. Idem quoque a parte suae Maiestatis fiet.

3.) Obliget se etiam ad hoc, quod sine praemisso tractatu etiam si aliquas difficultates in transactionibus adinueniret, nulla ratione tamen arma contra suam Maiestatem sumturus est. Idem fiet etiam a parte suae Maiestatis.

4.) Quod D. Princeps omnes captiuos sub praeterita inuasionem ditionum suae Maiestatis,

loco , et occasione comprehensos , sub sua , vel sibi adhaerentium potestate constitutos , cuiuscunque nationis fuerint , qui vsque ad initium modernae Transactionis pactati non sunt , gratis , et absque vlla pactione , vel lytri solutione , pacifice dimittet , et libertate donabit , eorumque , qui in captiuitatem Turcicam inciderunt , liberationem omni studio procurabit. Similiter captiui in ditione suae Maiestatis existentes pacifice dimittentur.

5.) Quod idem D. Princeps , Comitatus , confinia , ciuitates , oppida , et arces , sub hisce posterioribus motibus occupatas , cum omnibus pertinentiis , et vtilitatibus , tormentisque , pulueribus , ac quibuslibet munitionibus , et instrumentis bellicis , vsque ad Comitatum Abauuariensem , suae Maiestati Caesareae , atque regiae , integre relinquet , nec quidquam ex eisdem auahi , distrahi , et asportari faciet , vel patietur. Quin imo , si quae tormenta , et munitiones , auecta , distracta , aut asportata fuissent , restituet. Capitanei autem confiniorum , milites praesidarii , officiales , et alii , qui D. Principi iuramento obstricti fuerunt , ab illo liberi pronuncientur defacto , et illi , quorum opera Maiestas vti dignabitur , ad rationem suae Maiestatis iurent.

6.) Quod bona , et vniuersos fiscales proventus , Mineras , et omnis generis metalli fodi-

nas, cum omnibus instrumentis, ad easdem spectantibus, sine vlla destructione, et corruptione, suae Maiestati defacto cedet, et assignari faciet, neque amodo in posterum eiusmodi prouentus pro se vsurpabit, aut occupari faciet.

7.) Archium porro Camerae Scepusiensis iidem suae Maiestatis, ac etiam D. Principis Commissarii reuideant, et inuentent, committantque curae certae, et iuramenti religione, tam suae Maiestati, quam ipsi D. Principi, obstrictae personae conseruandum, et si quid suae Maiestati, vel antefato D. Principi, pro vsu, et ratione Comitatum eidem concessorum, necessarium fuerit, iidem conseruatores extradent fideliter, et in paribus.

8.) Quod D. Princeps vniuersa bona, et arces cum omnibus tormentis, munitionibus, et clenodiis domesticis, litteralibus item instrumentis, orphanorum quondam D. Comitis *Homonnay*, qui ex paterno testamento Tutores habent, de quorum pietate, et sedulitate nihil dubitari queat, eisdem orphanis, totaliter, absque vlllo damno, mox, et defacto restituet, neque se in officium Tutoratus ingeret, testamentariisque Tutoribus paternis, in omnibus bonis tam paternis, quam maternis, tutelam, ordinationem, gubernium, officialium, et Praefectorum constitutionem, absquo vlla perturbatione relinquet, a quibus quemadmodum etiam

a modernis iidem Tutores cum vtilitate orphanorum, rationes exigere valeant.

9.) Quod bona relictarum dominarum, *Andreae Doczy*, et *Sigismundi Forgách*, insuper et aliorum quorumuis vniuersas arces, cum omnibus tormentis, pulueribus, quibusuis munitionibus, ac litteralibus Instrumentis, et cum cunctis earundem arcium pertinentiis, bonaque immobilia quocumque nomine nuncupata, tam Ecclesiasticorum, quam secularium quocumque praetextu sub posterioribus motibus occupata, reoccupata, donata, et inscripta, vbiuis existentia, legitimis eorum dominis, et possessoribus, nimirum, a quibus ante eosdem motus pacifice possidebantur, vel legitimis eorundem bonorum haeredibus, et successoribus, mox, et defacto, absque damno D. Princeps restituet, et realiter restitui faciet.

Praeterea, si quae bona aliorum D. Princeps prae manibus haberet, et post tractatum Niklsburgensem restituere debuisset, defacto restituat. Inscriptiones autem, et bona impignolata per D. Principem ante transactionem Niklsburgensem, quae quidem nondum sunt e manibus modernorum possessorum erepta, maneant in suo vigore, vsque ad futuram Dietam, donec regnicolae in proxime futura Dieta, illa liberabunt, illosque, qui pecuniam dederunt, contentabunt. Et quandocumque contentato-

nem moderni possessores habuerint, legitimis dominis bona mox, et defacto remittere teneantur. Similiter illi, e quorum manibus huiusmodi inscripta bona sine contentatione adempta essent, in eadem proxime futura Dieta per regnicolas contententur. Si qui vero ex prioribus possessoribus bona eiusmodi inscripta, praeuia alia compositione, etiam ante Dietam redimere voluerint, id illis liberum sit, ac superinde moderni possessores contentati, bona prioribus eorum possessoribus remittere debeant, et teneantur, quos regnicolae de huiusmodi redemptionis summa contentabunt in eadem Dieta.

10.) Quibus praemissis, a D. Principe Transsilvaniae acceptatis, et confirmatis, vicissim praefata Sacratissima Caesarea, regiaque Maiestas, quo ad titulum benigne consentiet, vt, praeter vsitatum Principis Transsilvaniae, titulo etiam Illustrissimi S. R. Imperii Principis, et partium regni Hungariae Domini, D. Princeps vtatur.

11.) Ad haec sua Maiestas memorato D. Principi, septem integros Comitatus regni, vltra et cis Tibiscum habitos, vtpote *Zathmár*, cum eiusdem nominis castro, *Zabolch*, *Vgocha*, *Beregh*, *Zemplin*, *Borsod*, (excepta arce *Zenderö* cum oppidis adiacentibus, omnibusque suis pertinentiis, Tricesimae item ibidem erectae prouentibus, ad rationem suae Maiestatis

Caesareae integre permanentibus) et *Abauuariensem* vna cum ciuitate *Cassouiensi*, simul cum cunctis eorum antiquis metis, et limitibus, tam cis, quam vltra Tibiscum existentibus, prouentibusque, et redditibus fiscalibus, plenaria cum iurisdictione, et gubernatione, iuxta tamen conditiones paulo infra declarandas, ad vitae suae dies tenendos, et possidendos concedit.

12.) Vt nimirum supremi Comites eorundem Septem Comitatum, omnesque Capitanei, et alii Officiales Confiniorum, et Haidonum, in eisdem Comitatibus existentium, et degentium, Iudices, et Senatores Ciuitatum, praeterea Oppidorum priuilegiatorum praesentes, quicunque D. Principi iurant, pro termino resignationis partium regni, suae quoque Maiestatì coram Commissariis eiusdem, futuri autem semper tempore electionis ipsorum, specialiter ad haec puncta iurent.

Quod etiam vivente D. Principe, contra suam Maiestatem Caesaream, et regiam, eiusque Successores, legitimos Reges, et regnum Hungariae, eiusque fideles subditos, nullam hostilitatem, ad vllius mandata, et instantias exercebunt. Insuper omnes, et singulos praesentis Transactionis articulos in omnibus suis punctis, et clausulis sancte, et inuiolabiliter obseruabunt.

13.) Et licet pacem cum Turca initam ad praestitutum usque terminum sua Maiestas seruare velit, quod si tamen ad bellum gerendum, quod tamen sua Maiestas futurum non sperat, per Turcam constringeretur, non secus, ac reliqui regni Hungariae Comitatus, regnicolae dictorum etiam septem Comitatum, nec non milites, et confiniarii, Haidonesque in eisdem constituti, et degentes, fidelem, et strenuam in eiusmodi bello operam suae Maiestati, ac Successoribus eius, legitimis Hungariae regibus praestare teneantur.

14.) Denique, quod in casu obitus dicti D. Principis, statim, et defacto ad totalem suae Maiestatis, et Successorum eiusdem, legitimorum Hungariae regum obedientiam, vnionemque regni redibunt, nihilque penitus Turcis, aut aliis, quouis sub praetextu, aut colore, ex praescriptis partibus regni concessuri, aut tradituri sunt, quibus etiam Confiniis idem D. Princeps, pro viribus ita prouidebit, vt illa ab omni hostilitatis periculo secura existant. Assecurabit insuper, et Transsilvania suam Maiestatem Caesaream, et Successores eius, legitimos reges Hungariae, quod ad praedictos septem Comitatus, nihil iuris, aut successionis, sibi vendicabit, neque in iis, citra benignum suae Maiestatis assensum, delectum militum faciet, ac omnes, et singulos praesentis Transactionis

articulos, in omnibus suis punctis, et clausulis, sancte, et inuiolabiliter observabit, neque aduersus suam Maiestatem, eiusque fideles ullam hostilitatem exercebit.

15.) Iidem autem Comitatus legibus regni, et in iuridicis, iurisdictioni Palatini, et Iudicum regni ordinariorum subsint, cum solitis executionibus. Atque etiam Nuncios suos, more consueto, ad generales regni Dietas mittant, et expediant, vti et Magnates, aliique ad Dietam vocari soliti, cum praescitu tamen D. Principis, qui etiam de celebranda generali Dieta per suam Maiestatem certificabitur. Ceterum iidem Comitatus in suis antiquis, et consuetis libertatibus, et priuilegiis conseruentur. Collatio autem bonorum Ecclesiasticorum, et Ius patronatus in iisdem Comitatibus, suae Maiestatī salua permaneant.

16.) Bona vero per defectum Seminis, in iisdem Comitatibus ad Sacram regni Hungariae Coronam, et similiter etiam bona eorum, qui per Iudices regni ordinarios iuxta publicas regni constitutiones, in nota perpetuae infidelitatis conuicti fuerint, salua tamen iudiciaria auctoritate Comitis Palatini, in talium nota infidelitatis condemnatorum, bonis conferendis permanente, siue alio quouis legitimo modo de iure deuoluenda, ad ratificationem suae Maiestatis bene meritis personis idem D. Princeps con-

ferre possit, quorum confirmatio per suam Maiestatem concedatur, atque etiam in Cancellaria suae Maiestatis, gratis expediatur.

17.) In saepefatis vero septem Comitatibus, liberum ubique etiam Catholicae religionis exercitium, et iurisdictio Ecclesiastica pacifice admittatur, et perseueret.

18.) Decimae quoque ultra Tibiscanae, ad illos tres Comitatus, *Zathmar*, *Zabolch*, et *Vgocha* pertinentes, omnes ad rationem eiusdem D. Principis maneant, ad Confiniorum intertentionem conuertendae, pro quarum precio Maiestas sua, earundem legitimos possessores aliunde interim contentatura est. Reliquae etiam Decimae, et Quartae Comitatum cistibiscanorum maneant pro Ecclesiasticis libere in specie percipiendae.

19.) Ceterum arcem *Munkács*, cum omnibus suis bonis, et pertinentiis quibuslibet, dicto D. Principi, haeredibusque, et Successoribus suis, nec non etiam Legatariis, in, et pro summa trecentorum millium florenorum Hungaricalium, sua Maiestas inscribit, et impignorat, ea sub conditione, ut viuo ipso D. Principe, ne capitalis quidem summae depositione redimi possit. Illo vero e viuis sublato, ab haeredibus, et successoribus, vel quibus legaue-rit, non aliter, quam depositis dictis trecentis

millibus florenis Hungaricalibus, auferri, redimique possit.

20.) Consentit porro sua Maiestas, ut idem D. Princeps arcem *Tockay*, bonaque, et pertinentias eius, simul cum cunctis eorum utilitatibus, et redditibus, titulo inscriptionis, sub iisdem conditionibus, et pro eadem summa, quibus apud priores possessores exstiterunt, possideat. Summam tamen Inscriptionis residuam, quae si, exoluta restaret, viduae, et haeredibus Comitis quondam Georgii Thurzo, D. Princeps exsoluat.

21-) Arcem praeterea *Eched* ipsi D. Principi sua M. similiter in centum millibus florenis Hungaricalibus concedit, ea conditione, quod si familia Bathoriana, et ceteri praetendentes, illam iure obtinuerint, prius quam arcem, et bona sic obtenta familiae Bathoriana D. Princeps resignaret, dicta centum millia florenorum Hungaricalium sua Maiestas paratis pecuniis D. Principi numerari curabit. Si autem in rationem suae Maiestatis arx illa, et bona adiudicata exstiterint, eo in casu illa D. Princeps, vita sua durante, haeredes vero, et posteritates, successoresque, et legatarii, tam diu, donec summa illa praescripta illis plene, et integre per suam Maiestatem, vel successores eius, legitimos reges Hungariae deposita persolutaque fuerint, tenere, possidereque possint, et va-

leant. Addito hoc etiam, ut bona ad arces *Zathmar*, et *Eched* pertinentia oppignorata, suo aere, eo iure, quo moderni possessores possident, ab iisdem pro se se, haeredibus, posteritatibus, successoribus, legatariisque suis redimendi facultatem habeat, ipsisque summa redemptionis salua, et integra permaneat.

22.) Ad praemissorum autem omnium resignationem, et effectuationem, certi utrinque, aequali numero, sub hac ipsa tractatione denominentur Commissarii, qui post decimum quintum diem, a die commutandorum Diplomatum computando, ad partes regni vltro-danubianas iter suscipiant, omnesque Comitatus, ciuitates, oppida, arces, et confinia, ditionesque, ad rationem suae Maiestatis retinendas, Commissarii D. Principis, ad manus DD. Commissariorum suae Maiestatis assignent, ubi etiam Capitanei, et alii officiales, militesque confiniarii, et alii omnes, qui D. Principi iuramentum praestiterant, ab eiusmodi iuramento liberi, et immunes pronuntiabuntur per dictos D. Principis Commissarios.

23.) Ad haec, omnis generis commercia, et quaestus, solutis de more soluendis, uti, et seruitia omnibus Statibus, et Ordinibus libera, licitaque sint utrinque. Hoc addito, quod si ex alterutra parte, se se, ad seruiendum conferre voluerint, excepto eo, si militem hostiliter con-

scribere vellent, id ipsum prius generali Capitaneo, vel vero supremis Comitibus, quorum videlicet Officialatui subsunt, intimabunt, fiatque eorundem cum consensu.

24.) Quandocunque D. Princeps arma omnis generis, pro suis necessitatibus, in regnis, et ditionibus suae Maiestatis emere, comparare, et inde in ditionem suam abduci curare, necesse, habuerit, id illi, requisita prius sua Maiestate, liberum erit, sine vlla vectigalis suae Maiestati dumtaxat debiti solutione.

25.) Ita etiam, vt idem D. Princeps pro suis vsibus et necessitatibus, mechanicos, artifices cuiuscunque artis, et conditionis fuerint, ex regnis, et ditionibus suae Maiestatis, cum praescitu tamen, et consensu magistratus, et superiorum conducere, et euocare possit, ac valeat.

26.) Quod si autem malefactores, officiales, et factores suae Maiestatis, vel aliquorum regnicolarum damna, aut maleficia perpetrantes, in Transsiluaniam, et partes illi adiunctas, aut septem Comitatus D. Principi concessos, transfugerent, ex tunc tales, tam ad requisitionem suae Maiestatis, quam quorumuis regnicolarum querelas, ibidem quamprimum iuri sistantur, atque hi de damnis illatis iuxta decreta regni puniantur. Idem etiam ex parte suae Caesareae, et regiae Maiestatis fiet.

27.) Conclusum etiam est, vt, si qui regnicolarum et Nobilium bona in ditione D. Principis concessa, habentium in ditionibus suae Maiestatis residere voluerint, id illis liberum sit, bonis omnibus eorum in ditione D. Principis existentibus, saluis permanentibus. Quod etiam ex parte suae Maiestatis concedetur.

28.) Et licet pax cum Turca vtrunque obseruanda sit, quod si tamen ipse ob pacem hanc initam, aut confinia, et fines aliquos e ditionibus D. Principis sibi dari postularet, quod illi omnino denegabitur. Ob hoc si contra eundem D. Principem bellum moueret, et tunc sua Maiestas tam suis, quam etiam S. R. Imperii, Catholici Hispaniarum regis, aliorumque Christianorum regum et Principum viribus, et auxiliis impetratis, D. Principi tempestiue auxiliabitur, dummodo D. Princeps etiam suam Maiestatem mature edoceat, sicut etiam hoc ipsum apud Principes, et Ordines Imperii, regemque Catholicum, et alios Principes Christianos, promouere, et de voluntate, auxiliisque eorundem, D. Principem quantocius certificare non intermitteret.

29.) De pace transacta, et stabilita, Serenissimum Poloniae regem sua Maiestas certificabit, et requiret, vt inter eundem, et D. Principem, regna item, et prouincias, bona, et

fida

fida vicinitas conseruetur, dummodo et D. Princeps se se debite accommodare studeat.

30.) Quod si confinia, et arces, D. Principi per suam Maiestatem concessa, aliqua restauratione, et reaedificatione in defensionem Christianitatis, opus habuerint, sua Maiestas, per dictum D. Principem requisita, Commissarios ad illa perlustranda mittet, ac, si quae aedificatio in iisdem necessaria comperta fuerit ad relationem, et informationem eorundem Commissariorum, sumtus necessarios eidem D. Principi, subministrari curabit.

31.) Quae omnia, et singula D. Princeps sancte, et inuiolabiliter se obseruaturum, bona fide, et sub verbo Principali promittat.

Nos itaque, quibus a natura, institutoque nostro, nihil charius, potiusque vnquam fuit, quam saluti, et tranquillitati populorum, nobis diuinitus commissorum, consulere, praescriptos vniuersos, et singulos articulos, ac omnia, et singula in eis contenta, ex certa nostra scientia, et animo bene deliberato, acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus, assecurantes saepe dictam sacram Caesaream, regiamque Maiestatem, eiusque Successores, legitimos Hungariae, Bohemiae cet. reges, in verbo nostro Principali, et bona fide Christiana, quod praescriptos vniuersos articulos in omnibus suis punctis, et clausulis, tam

nos ipsi observabimus, quam etiam per alios subditos nostros, cuiuscunque status, et conditionis sint, observari faciemus. Ad quod observandum etiam Successores nostros legitimos, quos videlicet Transactio ista concernere dignoscitur, obligatos esse volumus. Harum nostrarum, manus nostrae subscriptione roboratarum vigore, et testimonio litterarum mediante. Datum 4. die mensis Aprilis, anno Domini 1624.

GABRIEL.

II.

Ad Pazmanum.

Bethlenius Pazmano significat, se, intellecto ex suis Commissariis, pacis cum Caesare tractatu, necessarium iudicasse, Legatum aliquem adhuc mittere. Legationem suo Cancellario esse commissam, qui Pazmanum de rebus, ad quas nunc scripto respondere nolit, verbis ipsius prolixè edocturus sit. de 21. April. 1624. Autogr.

Gabriel Dei gratia cet. Illustrissime ac RR. cet.

Megh erkezven hozzank Becsbül Chiaszarhoz eő Felsegehez az bekeseghnek Tractatusara bo-
chiatot Commissariusink, az Kegiemed altalok

nekünk irt levelet veöttük , és irasaitis megh olvasvan beőségessen megh erteük ; melliekre noha igen melto, es igaz ratiokkal megis felelhetnenk , mindazaltal az üdőt mostan aval nem akarvan elteölteni , azon voltunk , hogy mindeknek eleötte az eő Felségével valo Tractatusnak minden eddigh valo processusat meghert-hessük , melliet minden rezeiben ertven , szükségeseznekis itiltük , hogy eő Felsegehez vizont bizonios feő ember keövetünket fel bochiassuk. Ez dologra azert beöchületes hivünket Cancellariussunkat , Tanaczunkat valasztvan , chiak postakeppen lohaton egynehaniad magaval eő Felsegehez fel küldöttük , kialtal kegielmedneh szoval minden dolgok feleöl beősegessen izenven , hogy szavanak mindenbeül tellies hitelt adgion, szeretettel requiralliuk , es kegielmednek minden üdeőbeli jo akaratumkat ajanlvan cet. Dat. in libera ciuitate nostra Cassouiensi, die 21. April. anno Domini 1624.

Do. V. Illustrissimae

amicus beneuolus

Gabriel m. p.

III.

Ad

Petrum Pazmanum Archiep. Strigonien.

Rex eidem significat, mitti a se Internuncium in Transsiluaniam ad Bethlenium, cum epistola, et instructione Internuncio data, ac utriusque exemplum ei communicat. d. 3. Iulii 1624. Autogr.

Ferdinandus cet. Ex occasione diuersorum rumororum, qui passim vulgantur, iique etiam ad aures M. nostrae perferuntur, cum negotia statum publicum concernant, omnino non abs re futurum existimauius, vt versus illas regni partes superiores, peculiarem hominem, Egregium nempe Stephanum Keresztury, etiam ad ipsum Principem Transsilvaniae, expediremus, id, quod fidelitati vestrae communicandum esse duximus. Quidnam eidem in mandatis agendum, et exequendum dederimus, ex praesentibus annexis scriptis, vtpote Instructione, et simul litteris ad ipsum Principem datis, intellecturi estis vberius. cet. Dat. in ciuitate nostra Vienna die 3. mensis Iulii, anno Domini 1624.

Ferdinandus m. p.

*Stephanus Sennyei
elect. episc. Vaciensis.
Laurentius Ferenczfy.*

IV.

I n s t r u c t i o

Ferdinandi Imp. pro fideli suo Egregio Stephano Keresztury, aulae Regiae Familiari, ad Illustrissimum Gabrielem S. R. Imperii, et Transsilvaniae Principem, quarundam partium regni Hungariae Dominum, Siculorum Comitem, ac Opuliae, Ratiboricaeque Ducem cet. ablegato Internuntio.

Sacratissima Caes. regiaque M. et Dominus, Dominus noster clementissimus, benigne confidens de industria, sedulitate, et agendi dexteritate, sufficientique praefati Egregii Stephani Keresztury, ad praefatum Principem, benigne amandandum esse duxit, eidem pro instructione, sequentia clementer concedit.

Curabit itaque, ut, sepositis omnibus aliis negotiis, et occupationibus, confestim iter ingrediatur, et cursore celeribus equis ad dictum Principem, ubi nimirum, pro tunc eum morari cognouerit, proficiscatur.

Posteaquam itaque eum conuenerit, debitis a sua M. erga eundem affectus, et inclinationis voluntate repraesentatis, litteras ipsi sonantes exhibeat. Illae autem siquidem in parte per modum credentiae se habeant, atque ad relationem quoque ipsius Internuncii se se refe-

rant, sequentia, prout temporis ratio, et rerum necessitas postulauerit, commemorare debet.

Initio quidem, siquidem in litteris per Principem, ad suam M. datis innuebatur, de Turcarum confluxu aliquem rumorem circumferri, sua vero M. ad Tractatum cum ipsis Turcis habendum, suos iam Legatos, seu Commissarios designauerit, ut per ipsos ea, quae ad plenam compositionem pacis, cum ipso quoque habendae pertinerent, in effectum deducerentur, et differentiae, difficultatesque, si quae emersissent, complanarentur, talesque Commissarii intra paucos dies mouebunt, ad euitandos obices quosuis, et impedimenta, atque pro bono regni hoc quoque negotium Turcicum bonis modis definiri, et decidi queat, cupere suam M. ut, siquid circa hoc negotium Turcicum Princeps habeat, illud suae M. communicare velit.

Suam M. luculentis demonstrationibus per Principem declaratis, perspexisse, pacis studium in publicum Christianitatis beneficium, sibi cordi fuisse, quam ut alma pace restituta commodis publicis consuleretur, praesertim autem Natio, et regnum istud Hungariae refloresceret.

Ne itaque quidpiam desideraretur ex parte suae M. ad effectuationem pactorum conclusio-

rum iuxta transactionem, suos expedire dignata fuit Commissarios, qui etiam iam progressi sunt, Nouisoliique ipsos aliquandiu commoratos fuisse. Quocirca cum nihil aliud supersit, quam vt in effectuatione conclusionum procedatur, requiri, vt Princeps suis committeret Commissariis, quatenus mora, et procrastinatione sepositis, Commissionem aggrediantur.

Ad haec, siquidem de vario delectu militum passim in partibus regni superioribus, etiam sub nomine Turriani, et aliorum, rumores vulgari intellexerit sua M. noluit, eam quoque rem latere ipsum Principem, verum tempestive etiam iuxta compactata, et transactiones prius requirere, vt et clementem intentionem sanctae pacis retinendae, et confidentiae conseruandae in sua M. declaratam animaduerneret. Confidit vero sua M. non secus ipsum quoque Principem, non solum id quod, almae pacis stabiliendae, et boni communis conseruationi deseruiet, consecuturum. Verum et tales, si qui forent, tamquam rumoribus ansam praebentes, ab intento, et machinationibus prohibebit, suamque M. informaturus sit.

Quae singula, iuxta compactata, peculiari hac missione, sua M. Principi tantocius communicanda voluit, vt et studium pacis conseruandae ex parte suae M. aduertatur, et confidentiae ratio magis, ac magis augeat. Confi-

dere vero suam M. non minus ipsum quoque Principem huic suae M. clementi inclinationi, iuxta transactionis leges sancte initas se se accommodaturum. De quibus omnibus intellecta Principis mente praefatus Internuncius postmodum relationem suae M. facere debebit. Cui in reliquo gratia cet.

V.

Ad Principem Bethlenium

Monetur a rege, ut suos quoque Commissarios mittat, quo pacis negotium firmitus stabiliri possit. d. 4. Iulii 1624. Autogr.

Ferdinandus cet. Illustrissime Princeps, nobis honorande! Siquidem ex Dei benignitate, pace alma rerum optima, iam stabilita, nos vigore cum pactorum ad effectuada ea, quae in transactione conclusa fuere, Commissarios nostros expediuerimus, non dubitamus, quin Dilectionis vestrae quoque Commissarios, si hucusque non sese coniunxissent nostris Commissariis, saltem id acturos, ut in posterum moram omnem rumpant, mutua intelligentia habita inuicem, ex praescripto, et mandato Dilectionis V. Commissionem, iuxta pacta, et transactiones initas, aggrediantur. Expediui-

mus autem ad Dilectionem V. peculiarem hunc Internuncium nostrum fidelem nostrum, Egregium *Stephanum Keresztury*, aulae nostrae familiarem, per quem etiam Dilectioni V. nonnulla coram referenda commisimus, cui ut accessu grato impertito, et negotiis peractis, accepta a Dilectione V. expeditione, ad M. nostram tantocius reuerti possit, efficiat, cupimus. Ceterum hac quoque ratione clementem nostram intentionem sanctae pacis retinendae, et confidentiae habendae erga eandem declarare volumus, non aliud a partibus Dilectionis V. quoque futurum censes, quam quod almae pacis stabilimento, et boni communis conseruationi deseruiet, ipsam consecuturam esse. Cui nos in reliquo firmam valetudinem, et prosperitatem comprecamur. Dat. in ciuitate nostra Vienna die 4. Iulii, anno Domini 1624.

VI.

Ad Petrum Pazmanum

*Bethlenius Commissarios suos, quos mis-
surus est, eidem commendat. d. 17. Sept.
1624. ex Autogr.*

Gabriel Dei gratia S. R. Imperii, et Transsilvaniae Princeps, partium regni Hungariae

Dominus, Siculorum Comes, ac Oppoliae, et Ratiboriae Dux cet. Illustrissime, ac Reuerendissime nobis beneuole! cum nihil magis nobis cordi, nihil in votis esset, quam vt sincerissimi animi nostri documenta erga suam M. Caesaream, cummunemque totius Christiani populi tranquillitatem demonstrare possemus, in iisque etiam certissima voluntatis nostrae argumenta declarare voluerimus, nihil dubitamus, tam suam M. Caesaream, quam etiam D. V. Illustrissimam, ac Reuerendissimam, ea omnia hactenus abunde perspecta habuisse.

Sed quoniam vltcrius etiam idem voluntatis nostrae statutum sit, praetermittendum nequaquam putauimus, quin hoc quoque tempore, pro contestanda vltcriori affectus nostri sinceritate, certos ex fidelium, intimorumque nostrorum numero, Generosos nimirum *Stephanum Kovácsoczy de Keörtvelifalva*, Cancellarium, et Consiliarium nostrum, ac *Franciscum Myko de Hidveghe*, supremum Cubicularium, et Consiliarium, ac Sedium siculicarum *Csik, Gyrgio, et Kazon* Capitaneum, ad suam M. Caesaream ablegandos vellemus, per quos cum D. etiam vestram Illustrissimam, ac Reuerendissimam hisce requirendam statuerimus, beneuole rogatam voluimus, vt, quid quid nomine nostro eidem retulerint, verbis eorum omnimodam fidem adhibere, et erga nos affe-

ctum suum singularem declarare velit. Factura in eo rem communi rerum statui necessariam, nobisque gratissimam, parique beneuoli affectus nostri voluntate demerendam. Cui de cetero omnem etiam prosperitatem comprecamur. Dat. in arce nostra Fogaras, die 17. Sept. anno Domini 1624.

Ill. ac R. R. D. vestrae

beneuolus
Gabriel m. p.

VII.

Ad

Bethlenium Principem Transsilvaniae

Rex Commissarios suos, qui pacta inita confirmet, a se mitti significat, petitque, ut ipse quoque suos in eundem finem mittere velit. d. 4. Iul. 1624. Ex autogr.

Ferdinandus II. cet. Illustrissime Princeps cet. Siquidem ex Dei benignitate, pace alma, rerum optima, iam stabilita, nos vigore pactorum, ad effectuada ea, quae in tractatione conclusa fuere, Commissarios nostros expediuerimus, non dubitamus, quin Dilectionis vestrae Commissarii, si hucusque sese non coniunxissent nostris Commissariis, saltem id acturos, ut in posterum moram omnem rumpant, et mutua in-

telligentia habita, inuicem ex praescripto, et mandato Dilectionis Vestrae Commissionem iuxta pacta, et transactiones initas, aggrediantur.

Expediuius autem ad dilectionem Vestram, peculiarem hunc Internuncium, nostrum fidelem, Egregium *Stephanum Keresztury*, aulae nostrae familiarem, per quem etiam Dilectioni Vestrae non nulla coram referenda commisimus, cui ut accessu grato impertito, et negotiis peractis, accepta a Dilectione vestra expeditione, ad Maiestatem nostram quantocius reuerti possit, efficiat, cupimus. Ceterum hac quoque ratione, clementem nostram intentionem sanctae pacis retinendae, et confidentiae habendae, erga eandem declarare volumus, non aliud a partibus Dilectionis vestrae quoque futurum censentes, quam quod almae pacis stabilimento, et boni communis conseruationi deseruiet, ipsam conseruaturam esse, cui in reliquo cet. Dat. in ciuitate nostra Vienna, die 4. Iulii, anno Domini 1624.

FERDINANDVS. m. p.

VIII.

Ad Pazmanum

Bethlenius, Commissarios suos, quos ad regiam M. missurus est, Pazmano commendat. d. 17. Sept. 1624. Ex autogr.

Gabriel Dei gratia S. R. Imperii, et Transsilvaniae Princeps, partium regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, ac Oppoliae, et Ratiboriae Dux cet. Illustrissime, ac Reuerendissime nobis beneuole! Cum nihil nobis magis cordi, nihil in votis esset, quam vt sincerissimi animi nostri documenta erga suam M. Caesaream, communemque totius Christiani populi tranquillitatem demonstrare possemus, in iisque etiam certissima voluntatis nostrae argumenta declarare voluerimus, nihil dubitamus, tam suam M. Caesaream, quam etiam D. vestram Illustrissimam, ac Reuerendissimam, ea omnia hastenus aliunde perspecta habuisse.

Sed quoniam vltcrius etiam idem voluntatis nostrae statutum sit, praetermittendum nequaquam putauimus, quin hoc quoque tempore, pro contestanda vltcriori affectus nostri sinceritate, certos, ex fidelium, intimorumque nostrorum numero, Generosos nimirum, Ste-

phanum Kovácsoczy de Keörtvelifalva, Cancellarium, et Consiliarium nostrum, ac *Franciscum Myko de Hidvéghe*, supremum Cubicularium, et Consiliarium, ac sedium sicularum Csik, Gyrgio, et Kazon, Capitaneum, ad suam M. Caesaream ablegandos vellemus, per quos cum D. etiam vestram Illustrissimam, ac Reuerendissimam, hisce requirendam statuerimus, beneuole rogatam voluimus, vt, quid quid nomine nostro, eidem retulerint, verbis eorum omnimodam fidem adhibere, et erga nos affectum suum singularem declarare velit. Factura in eo rem communi rerum statui necessariam, nobisque gratissimam, parique beneuoli affectus nostri voluntate demerendam. Cui de cetero omnem etiam prosperitatem precamur. Dat. in arce nostra Fogaras, die 17. Sept. anno Domini 1624.

Ill. ac RR. D. Vestrae

beneuolus

Gabriel. m. p.

IX.

A d P a z m a n u m

Bethlenius occasione missi ad Caesarem Ladislai Bornemisza, rogat Pazmanum, vt, quod ab eo de moneta utrinque ad eandem

Ligam cudenda Caesari proponendum sit, pro rei necessitate, utilitateque in Patriam, adiuuet, aliisque pluribus in rebus, Internuncii verbis fidem habeat, d. 20. Mart. 1625. Ex autogr.

Gabriel cet. Illustrissime, et RR. cet. Csaszarhoz eő Felsegehez kelletven bizonios Internunciussunkat, ez levelünk kegielmednek meggado hivűnket es betses szolgankat, Bornemisza Lazlott bocsatanunk, Cancellarius Uram által az minemű dolgok feleől eő Felseget requiraltuk volt, azokra valo resolutionak megh hozasaert; mely szolgank mivel kegielmednekis ismeretiben vagion, akartuk általa ez levelünkkel szeretettel latogattnunk, es keőzeőntenünkis. Es mivel hogy az monetak miatt ezen az fel feőldeőn valo felette ighen nagy confusionak, es minden rendeknek az miat ennelis tovab valo becsülhetetlen nagy karoknak el tavosztatasaert akartuk Csaszart eő Felseget ezen internunciussunk által meghtalalni, holot bizoniosb, es alkalmaztosb orvossagat annak nem lathattiuk, mintha itt Magyar Országban mind az eő Felsege birodalmiban, es mi ditionkbanis az moneta egy Ligára verettnék, és indifferenter annak elvetele promulgaltatnek: Ez okon kegielmedetis kerjük, hogy ez keőzeőnseges jora nézendeő dolghban Chaszar eő Felsege eleőt mutassa min-

den jó akarattal, holott ebben minden rendeknek karok, és ez miatt igen nehéz fogatkozásoskivagion, és legienis azon kegyelmed, hogy ugyan ezen Internunciussunk által ő Felsege resolvallia ez dologból magát, mivel annak halasztása nemis hasznos. Melj dologban elhitűk, hogy kegyelmed maga nemzetehez való szeretetiért jó tanácsot kötelesege szerent ő Felsege előtt megh nem vonza; mivel megh tavalis értettük volt kegyelmednek ehez való kedvét, és nekünk Cancellariussunk által ezen dolog feleől ugyan izent is volt. Egiebdolgok feleől is kegyelmednek ezen szolganktól szóval izentünk, kinek szavanak hogj hitett adgion, kerjük, és kegyelmednek minden ideibeli jó akaratunkat szeretettel ajánliuk; Eandem bene valere exoptantes. Datum in arce nostra Fogarassensi, die 20. Martii anno Domini 1625.

Kegyelmednek jó akaro attiafia.

Az Erdeli Fejedelem

Gabriel Bethlen. m. p.

X.

Ad Maiestatem Regiam

Bethlenius Internuncium Caesaris, Valentinum Rechej cum responsis remittit, suaque studia porro etiam offert. d. 17. Iun. 1625. Ex autogr.

Sacra

Sacra Caesarea, regiaque M. Domine benignissime! Cum hisce diebus Internuncius M. vestrae, Egregius *Valentinus Reczey*, ad me expeditus huc appulisset, litteris M. V. mihi exhibitis, seriem etiam negotiorum sibi commissorum fusius exposuit. Quae omnia cum abunde intellexissem, benignamque M. V. voluntatem in iis, quae mihi per Internuncium suum intimanda voluerat, perspexissem, hoc cum primis faciendum mihi esse existimaui, ut M. V. propensissimum erga Eam animi mei studium re ipsa statim declararem, huncque Internuncium eius, dato responso, quamprimum ad M. V. remitterem. Itaque de iis omnibus cum eidem responderim, nihil dubito, quin is ea cum fide M. V. relaturus, expositurusque sit. Hoc de cetero M. V. de me ipso declaratum esse cupiens, me, quidquid vnquam studii, quidquid praeclarae voluntatis proficisci erga M. V. a me poterit, illud omne quauis occasione ita declaraturum, ut nihil vnquam mihi antiquius, quam studium erga M. V. bonique communis commoda fuisse, omnes agnoscant. Cui de cetero, post oblata omnis propensissimi affectus mei argumenta, vitam diuturnam, et felicem, tranquillum, et florens imperium, omnemque incolumitatem exopto. Datum in Ciuitate Albaiulia, die

17. Iunii, Anno 1625. M. Vestrae Caesareae et
regiae

Seruator studiosissimus et deuotus.

Gabriel.

X.

Responsum Bethlenii per Cancellarium.

d. 17. Iun. 1625. *Ex apogr.*

Serenissimus Princeps, et Dominus, Dominus noster clementissimus ea, quae Sacrae Caesareae, regiaeque M. nomine, Egregius *Valentinus Reczey*, Maiestatis eius hoc tempore ad suam Celsitudinem expeditus Internuncius exhibuit, abunde intellexit, perlectisque iis, et maturiori iudicio ponderatis, hoc modo, et ordine se resoluendam ad ea etiam quamprimum voluit.

Imprimis igitur, M. Suae propensi erga se animi voluntatem, debito grati affectus officio agnoscit, reciprocaque M. Suae incolumitatis, et omnis prosperitatis incrementa comprecatur, studiumque suum, in bonae confidentiae demonstrationem, M. eius omni occasione cumprimis testatam esse cupit.

Quantum itaque ad Dietae celebrationem iuxta benignam M. eius Statibus regni Hunga-

riae factam oblationem attinet, licet sua Celsitudo Serenissima sciat, M. eius paterno affectu commodis regni sui ita semper consulturam, ut ab omnibus M. eius benignum erga suos studium liquido agnoscatur, hocque in statu M. suam sapienti suo consilio rationes omnes, quae ad hanc rem idoneae visae sunt, exploratas habere intelligat, tamen pro ea, qua erga M. eius ducitur, confidentia, paucissimis etiam mentem suam hac in re aperiendam haud intermitteat, ita, ut validissimis rationibus secum ponderatis, arbitretur, celebrationem Dietae necessariam, neque a sua M. longius differendam, quin imo, quamprimum promulgandam esse debere, cum D. Comite Palatino etiam e viuis sublato, eo tam sua M. quam regnicolae careant, neque hoc rerum statu quidquam obstare videatur, cur quam commodissimi celebrari Dieta haud possit, praesertim pacatis undique regni finibus, et pace etiam cum Turcarum Imperatore conclusa.

Quantum ad confusionis monetae, maximaque hinc omnium ordinum damna attinet, cum de iis Celsitudo Serenissima per Internuncium suum iterato voluntatem suam, quid quid hac in re consilii sui fuerit, M. suae cumulate declararit, haud necessarium arbitratur, ea pluribus hoc etiam tempore hic repetenda esse. Tamen, cum in dies plura hinc damna oriri cer-

nat, sciatque, vel minimam temporis moram huic rei admodum damnosam esse, non arbitratur commodum, ut usque ad Dietae celebrationem haec res differatur, sed ut ex benigna M. suae voluntate quam primum reformationi insistatur, cum praesertim omnes hoc incommodo admodum laborent, subditi autem ditionibus Turcarum grauissima damna hinc sentiant, cum nulla plane illis moneta supersit, qua tributum dependant. De liga, priori suae opinioni sua Celsitudo incumbendum sibi esse ducit, ea ratione, ut sufficientem quinque Lotonum hoc tempore arbitretur, cum ante motus, ex decreto regnicolarum ea constituta, atque et in ditionibus Turcicis, et ubique cum comodo omnium acceptata fuerit. Pondus autem et liga, ut utrinque aequalia sint, illud observari, absque ullo alio incommodo poterit, dum modo Praefecti rei monetariae, iuxta praescriptum illud diligenter curent. Qua ratione autem ab utraque parte fieri debeat haec mutatio, ut neque Fiscus intolerabile damnum patiatur, neque populus obruatur, et, quid de pecunia hucusque cusa faciendum sit, hac de re rei monetariae Praefecti quam diligenter consulendi erunt, eorumque consilia, et informationes exquirendae, reciproceque communicandae, atque illud utrinque statuendum, ut quam commodissime omnia ex usu publico hac in re fieri queant.

De pace cum Turcarum Imperatore conclusa, quod ab ipsius M. sua Celsitudo Serenissima certificata fuerit, seque sua M. benigne contentam esse, quod de rebus Turcicis a sua Celsitudine informata sit, declaravit, hoc gratissimum Celsitudinis ipsius esse, eadem haud diffitetur, cum M. suam, studium suum in promouendo communi pacis negotio benigne agnouisse. Qua igitur voluntate, quoue singularis animi decreto hactenus etiam voluntatem suam in commune populi Christiani commodum declaravit, in quo posterum etiam ea factura erit, quibus tam suae M. quam omnibus, se nihil vnquam publicae pacis commodis antiquius habuisse, testatum reddat.

Denique, cum milite in partibus regni Hungariae, et conducto pro praesentibus Belgii, et Italiae motibus, suam M. vt velle sua Celsitudo serenissima per Internuncium suae M. intelligat, requiraturque, ne obsistat, quo minus in ditionibus etiam suis, ii ab officialibus suae M. conduci possint, nihil ex parte sua obsistendum, ipsius Celsitudo esse vult, quo minus suae M. Caesareae hac etiam in re propensissimae erga Eam voluntatis studium declaret, statimque vltro operam etiam suam praestare, patentesque expedire haud intermisisset, sed cum ab Internuncio a M. sua ante triduum reuerso intelligat, in partibus inferioris Hunga-

riae, etiam conductos a sua M. hisce diebus dimissos, exauctoratosque esse, necessarios iam eos non fore, neque suam M. opera eorum vti velle arbitratur. Interim tamen, si sua M. huic rei benigne insistendum velit, necessariumque esse ducat, dummodo sua celsitudo hac de re certior reddatur, non tantum permissura, sed Praefectis etiam suis militum, negotium illud demandatura erit, vt quam lectissimi in rationem suae M. milites conduci possint, illudque sua Celsitudo factura erit, quo sua M. nulla vnquam occasione studium suae Celsitudinis erga se defuisse agnoscat.

Atque haec sunt, quae Celsitudo sua Serenissima ad singula, nomine M. suae Caesareae, et regiae exhibita, dicto Internuncio suae M. hoc tempore responderi voluit. Cui de cetero cet. Datum Albae Iuliae, die 17. mensis Iunii, anno Domini 1625.

Ad mandatum Serenissimi D. D.
Principis proprium.

Stephanus Kováchoczy
Cancell. m. p.

XII.

A d P a z m a n u m

Bethlenius litteris Pazmani respondens, beneuolentiam eius erga se agnoscit, et officia sua reprómittit. Rumores, quos perscripserat, nec sibi ignotos esse significat; eruentorum inter Christianos certaminum finem optat; se, quae ad communem pacem conferant, omnia facere, idemque a Caesare sperare. d. 17. Iunii 1625. Ex autogr.

Gabriel Dei gratia cet. Illustrissime cet. Az Kegielmed levelet Chiazar eő Felseghe mostan hozzank boczatott Internunciussa altal veöttük, melliet megh olvasvan, mind magunkhoz, mind pedigh az Keőzeönseges johoz valo jo indulattiat lattiuk. Melliet az mint hogy az Kegyelmed allapattiahoz illendőnekis itillünk lenni, ugy az magunk reszeről tölle Kedvesen, ez zeretettel vezzük. Itt azért az eő Felseghe Internunciussat mi nem tartoztatvan, azon voltunk, hogy eő Felseghehez mentől hamareb vizzais bochiassuk, resolvalvan mind azokrul eő Felseghenek illendőkeppen magunkot. Az Kegielmed hozzank leveleben jelentet jo akarat-tiaban nekünk semmi kétségünk ninczen, és

kivanniuk az mi reszünkről is azt az alkalmatosságot, meli el Kegielmednek myis mindenből zeretettel Kedvesskedhessünk, es jo akarattianak megh felelhessünk, meli el Kegielmednek minden alkalmatossággal igirünk is.

Az Kegielmed irta hireket az mi illeti, noha myis mindeneket értünk; mind azáltal nekünk azokra egieb gondunkot lenni nem itilük, hanem cziak azt kivanniuk, hogy ez az sok üldözes, es Keresztien Nemzetsegek közöt valo szörnü verontas immar valaha meg szünek, es mind eö Felsege Chiazar, mind pedigh egieb Keresztien Fejedelmek talalnak fel azokat az modokat, melliekkal enni sok Keresztien Nemzetsegeknek romlasok tavoztathatnek ell. My az mi reszünkről semmit el nem mulatunk, melliet az jo czendeseghnek, es keözeönseges bekesseghnek megh tartasara illendöne itilünk lenni, melliben azonn is leszünk, hogy ez reszről semmi fogiatkozás ne talaltassek, azont remelven az eö Felseghenek reszeröl is. Ezel azert Kegielmednek minden üdöbeli jo akaratumkat ajanlván cet. Dat. in Ciuitate nostra Alba Iulia, die 17. Iunii, anno 1625.

Ill. ac RR. D. V.

amicus et Frater beneuolus.

Gabriel m. p.

XIII.

Ad Petrum Pazman A.E. Strigon.

Ferdinandus, *ut hostium conatibus in Hungaria inuigilans, si quid de his certe compere-rit, ad se referret, hortatur; resque in Belgio et Imperio satis auspicato agi, eidem significat.* d. vlt. Iunii 1625. Ex autogr.

Ferdinandus cet. Litteras fidelitatis vestrae die 24. mensis praesentis Sellyae datas accepi-mus. Gratum nobis est, quod litterae nostrae in tempore vobis exhibitae fuerint, et Solem-nitati nuptiarum, in persona nostra interfueri-tis. Quod ad honorarium destinatum spectat, (a) cura habebitur, ut ad manus vestras diri-gatur, licet ob breuitatem temporis dilatio haec intercedere debuerit.

Si quos in posterum etiam rumores de mo-tibus aut aliis sinistris conatibus acceperitis, operae precium feceritis, si nos de iis edocu-eritis, contendentes, ut quam certiores illi esse possint. Nollemus siquidem, ut ad leues, et vulgi fama suscitatos rumores magnum, et de

(a) Magnatis alicuius nuptiae videntur fuisse, ad quas olim reges nostri solebant inuitari, et hi sponsis munus honorarium mittere.

importantia molimen pro resistentia facienda, cum inani profusione impensarum, susciperetur. Benignam nihilominus nos interim curam habituri sumus, ut et de securitate confiniorum, et de requisitis stipendiorum, et alimentis provideatur.

In partibus Belgicis, et Imperii ab occupatione Bredanae ciuitatis, nihil peculiare accidit. Mansfeldius cum nouem millibus, copias sursum versus Rheni partes deduxit, eo forte consilio, ut Dano se se coniungat. Exercitus tamen vterque tam Tillianus, quam Comitis Anholt, 30,000 ad obsistentiam faciendam in promptu est, in hoc intenti, ut ad angustias copias Mansfeldii cogant, et circumdant.

Sed et inter Danum, et socios Ligae dissidium, et differentiae exortae, id quod etiam conatum, et propositum Dani perturbaturum est. Licet in omnem euentum sat virium futurum sit, ut ipsi occurratur, quandoquidem praedicto exercitui copiae quoque nostrae, quas ex his partibus eo delegamus, et etiam ex Belgicis locis educi facimus, ultra 30,000 constituent. Non deerit autem nobis commoditas, ut etiam in euentum, si Bethlenyus hostilia facto ipso moliretur, ipsi resistatur. Non magno enim negotio sufficientem exercitum secundo Danubio celeriter deduci facere poterimus. Praestaret vero ipsi Principi, ut consilia pacis, et quie-

tis sectaretur, quam vt hostilem mentem in omni leui occasione arreptaret. Vobis vero in reliquo cet. Dat. in ciuitate nostra Vienna die vltima mensis Iunii, anno Domini 1625.

FERDINANDVS. m. p.

Laurentius Ferenczfy.

XIV.

Ad Petrum Pazmanum Strigon. archiep.

Ferdinandus, didito rumore, Bethlenyum aliquid hostile moliri, commendat Pazmano, vt certi aliquid eatenus resciat, et ad se perscribat, simul, quid de Insurrectione censeat, requirit. d. 12. Iul. 1625. Ex autograph.

Ferdinandus . . Reuerendissime in Christo Pater, fidelis nobis sincere dilecte! Litteras fidelitatis Vestrae, de rumoribus, quos in partibus istis percrebrescere inauditis, clementer intelleximus, ac licet ante biduum, negotium Principis Transiluaniae, habita relatione cursoris nostri Egregii Valentini Réchey, fidelitati vestrae pro opinione transmiserimus, neque aduertebatur ex serie relationis ipsius, de iis

minimum, quae isthic audiuerat, viderat, aut indagare potuerat, tam manifesta indicia de machinationibus hostilibus, de quibus fidelitas vestra informatur, assumendis, praesertim tum et Haidones summopere exacerbatos, et disgustatos esse constet.

Ne tamen ex insufficienti cura, et indagatione necessaria errori locus sit, vobis id clementer deferendum esse duximus, vt et opinionem expetitam tantocyus transmittatis, et simul non obstante eo, quod per alia quoque varia media, et diuersas vias, de eiusmodi moliminibus inuestigemus, nihilominus vos quoque in posterum etiam, eo maiori sedulitate, quantum in vobis erit, de similibus informationes certas habere possitis, de quibus nos postmodum informare valeatis. Ac vobis in reliquo gratia nostra benigne propensi manemus. Dat. in ciuitate nostra Vienna die 12. mensis Iulii, anno Domini 1625.

FERDINANDUS m. p.

Laurentius Ferenczfy.

His rex sua manu adiecit: *Cuperem suam Sententiam intelligere, quisnam in casu Insurrectionis eam regnicolis intimare, et eisdem praeesse deberet.*

XV.

Ad Maiestatem Regiam

Pazmanus mandatis regiis obsecutus, suam opinionem candide expromit. d. 19. Iul. 1625. Autogr.

Sacratissima Maiestas cet. Litteras M. V. die 12. Iulii datas, heri vesperi primum accepi, quibus clementer iniungit M. V. meam opinionem vt perscriberem, quis in casu necessitatis, insurrectionem regnicolis intimare, et eisdem proaessee debeat. Circa praesentes rumores mea tenuis opinio hisce punctis continetur.

1. Cum adeo diuersi in dies rumores afferantur, nec tamen certi aliquid constet, omnino necessarium iudico, vt M. V. cursorem aliquem ad *Bethlenium* mittat, qui et de rebus Imperii, ac Italicis ipsum informet, et attendat, quid illic agatur.

2. Valde necessarium iudico, vt Confiniis prouideatur de anona, et munitione, ac Capitaneis iniungatur, vt in suis residentiis maneant, et vigilent.

3. Insurrectionem regnicolis indicere, non aliter posse iudico, quam si M. V. in casu necessitatis, minimum 6000. peditum Germanorum, et 2000. equitum promouerit. Tum enim

insurrectio, penes Banderium M. V. hoc est, penes exercitum indici posset.

4. Itaque imminente periculo, promotio Banderio M. V. publicatio Insurrectionis per M. V. fieri deberet, cum declaratione, ut supremis Capitaneis V. M. nominatis se adiungant, et, qui nollent se adungere, ut illorum bona statim ad rationem Fiscus occupentur. Capitanei vero supremi, eos, qui insurgere nollent, pro ratione demeriti puniant.

5. Ego iudicarem, D. *Tiffenbach*, una cum *Eszterházy*, huic expeditioni praeficiendos. D. *Tiffenbach* et linguam, et mores Nationis nouit. Memoria parentis grata est, ipse in maxima apud Hungaros existimatione.

6. Tempestiue cognoscendi essent conatus hostium, neque expectandum, donec ad fines Morauiae accederent, sed obuiam illis eundum, vel Fülekinum, vel Eperiessinum.

Quia vero omnium resolutionum fundamentum ex eo pendet, ut certi aliquid, ac explorati cognoscatur de hostium conatu, non solum cursorem mittendum censerem, verum etiam D. *Georgio Hoffmann*, Eperiessini residenti, serio iniungendum, ne parcat sumtibus, sed ad oppida Haidonum, quae illinc non longe absunt, qualibet hebdomada certum hominem mittat, ac M. vestram qualibet hebdomada ita informet, ut certa ab incertis, a rebus ecernat.

Haec sunt Clementissime Domine, quae ad benignum M.V. mandatum, humillime rescribenda occurrebant. Deum oro, vt omnia M. V. consilia felici fine terminentur, ac diutissimum, felixque imperium ex animo voueo. Tyranauiæ 19. Iulii 1625.

XVI.

Ad Ferdinandum Regem iuniorem.

Bethlenyus ad nuptias cum Catharina Brandenburgica Cassouiae celebrandas, regem inuitat. d. 8. Iulii 1626. Ex apogr.

Serenissime Rex cet. Domine, et Affinis obseruandissime! Quod Supremus rerum ille arbiter ab initio conditi vniuersi, humanae naturae, sapienter consultum esse voluerat, vt ortus eius causa iucundissima haec vitae societas, quae sanctissimae legis nostrae institutis definita est, fieri posset, illud continuo Christiani populi usu, mandatorumque diuinorum obseruatione, a tot retro seculis receptum cum sit. His institutis et clarissimi, maximaque gloria Principes, et etiam omnis hominum conditio vsa, posteritati suae, famaeque suae consulere sibi, maxime necessarium existimauit.

Eapropter cum nos etiam iam antea , fat-
tis ita volentibus , coniuge orbat , posteritati
nostrae , famaeque desiderio tangeremur , hoc
cumprimis nobis faciendum putauimus , vt fa-
miliae , domusque nostrae decori consulendo ,
Principum Christianorum necessitudines , ar-
ctioresque coniunctiones , nobis comparandas
iudicaremus.

Et quoniam Deo , in cuius manu Principum
corda posita sunt , ita visum sit , vt Serenissi-
mum Electorem Brandenburgicum ea de cau-
sa requirendum susciperemus , Serenissimae-
que sororis eius , nati minimae , matrimonium
expeteremus , in eo cum vltius per Legatos
nostros processum fuerit , tandemque negotium
id , Deo auspice , ita conclusum sit , vt Sere-
nissimam Principem , Dominam *Catharinam* ,
Marchionissam Brandenburgicam , Prussiae , Iu-
liae , Cliuiae , Moncium , Sedunorum , Pome-
ranorum , Cassubiorum , Vandalorum , nec non
in Silesia Crosnae , Carnouiaeque Ducissam ,
Margrauiam Norimbergensem , Rugiae Princi-
pem , Comitissam Mariae , Rauenspergii , et
Rauenstainii Dominam cet. in legitimam thori
sociam , iuxta ritum almae Ecclesiae matris su-
sceperimus , eiusque deductionem ad nos , nu-
ptiarum solemnitatem , praesentes in ciuitate
nostra Cassouiensi , ad diem 23. mensis Fe-
bruarii anni praesentis celebraremus , Sere-
nita-

nitatem itaque vestram beneuole requirendam
 voluimus, vt ad locum, et diem iam dictam,
 solemnitati nuptiarum nostrarum interesse,
 eamque praesentia sua gratissima condecorare
 velit. (Factura) rem sua erga nos propensa-
 voluntate condignam, et omni beneuolentia
 nostra demerendam. Dat. in ciuitate nostra
 Alba Iulia die 8. mensis Ianuarii, anno Domi-
 ni 1626.

Serenitatis Vestrae

Seruitor studiosus

Gabriel m. p.

XVII.

Ad eundem.

*Idem Bethlenyus gratulatur regi, quod com-
 muni suffragio rex Hungariae coronatus
 sit. d. 8. Ian. 1626. Ex apogr.*

Serenissime Rex cet. Domine et Affinis ob-
 seruandissime!

Cum ex litteris Sacrae Caes. regiae M. Ge-
 nitoris sui charissimi, intellexissemus, Sereni-
 tatem V. singulari, et arcano Numinis iudicio,
 communibus inclyti regni Hungariae Statuum,

et Ordinum suffragiis, regiae maiestatis fascibus esse condecoratam, nihil habuimus antiquius, quam vt hac Augustissimae dignitatis accessione, tam honorifice Eidem addita, seu potius reddita, congratularemur. Etenim cum tantas animi, et corporis dotes sibi a natura ingenitas, industria expolitas, ac studio auctas cerneremus, ista ipsa ornamenta ad decus, et dignitatem quasi consummationem quandam amplitudinis, aduenisse iudicauimus. Et quia haec insignia, virtutis testimonium, et bene institutae Maiestatis praemia esse sciamus, plurimum Eidem gratulamur, atque vt hoc fastigii decus rei publicae pacem, et tranquillitatem, sibi vero laudem, ac gloriam afferat, sempiternam precamur. Id autem, sibi, velimus, polliceatur, promptissimae nostrae erga Eandem voluntatis, sincerique affectus, significationem, prona semper animi gratitudine conseruaturum. Cui de cetero felicitatem cet. Dat. Albae Iuliae, die 8. mensis Ianuarii, anno Domini 1626.

Serenitatis Vestrae

Seruitor studiosus

Gabriel m. p.

XVIII.

Ad Caesaream Maiestatem.

In eandem Sententiam Bethlenyus Caesari scribit, polliceturque, se foedera inita sancte observaturum, et benevolentiam in Domum Austriacam constanter retenturum
8. Ian. 1626. Ex apogr.

Sacra Caes. regiaque M. Domine benignissime!

Litteras M. V. Caes. et regiae, ad me Sopronio die 28. mensis Novembris, anni praecediti datas cum accepissem, contenta earum, et quae mihi ulterius significanda voluerat, cum vberius intellexerim, et iis M. vestrae sapientissimum iudicium, Maiorumque suorum, Augustissimorum Imperatorum, vere regia, et summae prudentiae instituta, uti palam cognovi, ita etiam rectissimo iudicio eorum vestigiis insistentem, laudabile posteritati suae exemplum, indefesso studio declarasse perspexi.

Quae cum mihi etiam aequa summaque laude digna visa sint, paternum M. V. tam erga populum suum, quam etiam charissimum filium eius primogenitum, studium comprobaui, Serenissimoque filio eius enixe gratulandum duxi, Deum immortalem, cuius arcano, inscrutabilique iudicio, cunctorum suorum regum ele-

ctiones, statusque dirigi manifestissimum est, ex intimo affectu precatus, vt regiae Serenitatis eius, hoc auspicatissimum diadema diutissime ad nominis sui gloriam, orbis Christiani pacem, et tranquillitatem, huiusque afflictæ gentis commoda conseruare velit, vtque Maiorum suorum immortalī gloria dignissimorum Imperatorum, Augustissimorumque, nostræ gentis regum vestigiis insistendo, tanto parente digna sequi, gentisque huius gubernacula, cum immortalī in omnem posteritatem, nominis sui laude, dirigere valeat.

Ego, qui nihil antiquius habeo, quam vt erga vestram M. inclytamque eiusdem Domum, constans, et sincerum voluntatis studium declarem, dabo operam, vt regiae etiam Serenitati eius idem animi mei propositum ostendam, eaque foedera, quæ mihi cum vestra M. intercessere, iuxta conditiones pactorum cum ea etiam non secus, atque cum ipsa M. V. sancta, et illibata conseruem. De cetero, post oblata omnia sincerissimi affectus mei erga M. V. argumenta, vitam felicem, et diuturnam, florens, et tranquillum imperium exopto. Dat. in ciuitate nostra Alba Iulia die 8. mensis Ianuarii, anno Domini 1626. (a)

Sacrae Caes. regiae M. vestrae

Seruitor studiosissimus ac deuotus,

Gabriel. m. p.

(a) Exempla harum litterarum Caesar, noti-

XIX.

Ad Bethlenium Principem.

Rex Principi, belli causas studiose captanti, ad querelas respondet, easque conuellendo, nullam rumpendae pacis ansam a se datam significat. d. 1. Sept. 1626. ex autogr.

Ferdinandus cet. Serenissime Princeps cet. Albae Iuliae 21. proxime elapsi mensis datas Dilectionis vestrae litteras recte accepimus, quarum argumenta erant querelae de his, quae contra tenorem nouissimae pacificationis, vel a primariis nostris officialibus minus honorifice dicta, vel a nobis praestanda, hactenus absque effectu desiderata fuisse, lamentatur.

tiae causa, Petro Pazmanó misit. Quidnam, inquit, Princeps Transilvaniae per cursorem nostrum ad litteras nostras rescripserit, ac simul per peculiarem internunctum suum, Stephanum Horváth, regi Charissimo filio nostro, in diuersis litteris per scriptionem innuat, placuit fidelitati vestrae quoque communicare, idque eo consilio, cum expediens esse censeamus, vti vos quoque notitiam huius successus, negotii constitutionis notitiam habeatis, et, si quid occurrerit, quod superinde nobis suggereretis, illud nos quoque perspectum habeamus. Dat in ciuitate nostra Vienna die 28. Ianuarii, anno Domini 1626.

Nos equidem praeteritorum temporum, et diuersorum Tractatum, vltro citroque initiorum memores, quemadmodum in illum semper scopum primario collimauimus, vti miseris, et bellorum voragine exhaustis regnorum, et prouinciarum nostrarum subditis pax, et tranquillitas duratura conciliaretur, ita firmo, et irrefragabili conscientiae nostrae praesidio nitimur, optima nos fide, et intentione sincerissima, prout supremum, et vnumquemque merito Principem decet, versatos fuisse in omnibus iis, quibus pacem tam laboriose stabilitam, iuxta pactaconuenta sartam, tectam conseruari oportebat, nostra ex parte adimplendis. Vicissim nobis pollicebamur, Dil. quoque vestram, quae interim, quanta votis concipere potuit, bonorum incrementa a Caesarea, regiaque beneuolentia tulit, et procliuem sibi gratificandi voluntatem pluribus occasionibus experta est, pari studio, et aequali conatu in hunc ipsum finem almae pacis tuendae, et ab omni sinistra suspicione rerum nouandarum praeseruandae concursuram.

Id vero etiamnum nobis pollicetur, potiusque ad ea, quae et litteris officiosissime scriptis, et viuis Legatorum sermonibus, de inconcusso suo erga nos studio, et feruenti desiderio tranquillitatis publicae serio conseruandae, nobis frequenter Dil. vestra representauit, quam ad

rumores ab hostibus quidem nostris sparsos, quasi illorum nefariis coniurationibus, et violentis conatibus, aduersus nos ingentia a Dil. vestra, auxilia pararentur, animum, mentemque reflectimus. Neque enim ignotum nobis est, pro rerum, temporumque vicissitudinibus, etiam inter coniunctissimos, in negotiis publicis, subinde nonnulla accidere, quae alius quidem in suspicionem facile vertat, alius prudenti dissimulatione transmittat. Ceterum, vti ab initio, ita etiamnum in eo sensu constanter perseueramus, pacem sancte sancitam religiose obseruare, pactis conuentis stare, nullius diffidentiae ansam dare, nec quidquam eorum tolerare, vel amittere nostra ex parte velle, quod ad dissoluendam pacificationis compagem vlli hominum rationabilem occasionem praebere queat, dummodo hoc ipsum vicissim ex parte Dil. vestrae effectiue praestitutum fuerit.

Nunc ad querelarum capita summatim respondemus, et quidem de pecuniae summa repraesentanda. Quod hactenus mora intercesse-rit, id non tam voluntati nostrae, quam difficultatibus ex parte Dil. vestrae iniectis, et dubiis temporibus imputandum. Quod vero promissa inspectio, et restauratio Confiniorum nondum in effectum deducta fuerit, turbulenta tempora motus nondum omnino sedati facile excusant. Vtut vero sit, si quies, et tranquillitas, quem-

admodum nobis, ita Dil. quoque vestrae, prout confidimus, cordi est, neque actiones contrariae hanc fiduciam nostram interturbent, curabimus, ut non modo 30. illa florenorum millia rectificentur, et confiniorum lustratio, et possibilis reparatio quamprimum instituat, sed etiam, si quid ulterius iure a nobis desiderari posset, ultro praestabitur.

Quod porro attinet ad collatum a nobis honorem Comitis Comitatus Zathmariensis, non videmus, quomodo id in praeiudicium suum vergere, Dil. vestra suspicari queat, cum de dignitatibus id genus conferendis, etiam alias per nos, citra ullius offensionem, in ditionibus Dil. vestrae collatis, nihil in pacificationis diplomate contineatur, ut insuper et hoc innuamus, et, si supra dicta omnia, et singula maioris aliquid dubii occurreret, quidquid id fuerit, collatis placide consiliis haud difficulter accommodari posse.

Cetera regni nostri Hungariae Palatinum concernebant, cui arbitrabamur cum Dil. vestra quam optime conuenire, nec quidquam eiusmodi intercedere, quod offensam parere possit. Quam primum vero ad querelas illas sibi transmissas ille responderit, subito Dil. vestram per proprium Cursorem, de omnibus certiore reddemus, quae interim pro sua prudentia cogitet, multa saepe de absentibus spargi, et in

aliū sensum, quam quo dicta sint, trahi, neque suspicionum finem futurum, nisi id genus rumores, magnanimi Principes subinde dissimulent. De cetero Dil. vestrae firmam valetudinem cum omnium bonorum affluentia precamur. Dat. in ciuitate nostra Vienna, die 1. mensis Septembr. anno Domini 1626.

XX.

Ad

Bethlenium Principem Transsilvaniae.

Ferdinandus queritur, pacem ab eo violatam, eo, quod contra pactorum fidem, copiis suis cum Turcis, et Mansfeldio coniunctis, vastitatem Hungariae, ne denunciato quidem bello, intulerit: spem tamen facit iucundae concordiae. d. 2. Octobr. 1626. Ex apogr.

Ferdinandus cet. Serenissime Princeps cet. Litteras Dilectionis vestrae, quas in castris exaratas, nobis per peculiarem aulicum suum cursorem transmisit, benigne, et sufficienter intelleximus, totiusque scripti utcunque prolixioris summam, et fundamentum, in eum a Dil. V. cardinem relatum esse animaduertimus,

quae nimirum nouarum hostilitatum, et turbarum, domesticorumque dissidiorum concitationem respiciant.

Et quidem, quantum ad institutum, et actiones Dil. vestrae circa eiusdem cum exercitu ex ditionibus suis Transsilvaniae, quam innuit, profectionem moueri quidem quo consilio, et deliberatione id inchoare voluerit, nobis tamen pacificationis foedera cum Dil. vestra posita, persancte colentibus, nihil omnino antiquius ducendum esse debere, pro constituto semper habuisse, haud quaquam ipsum ambigere existimamus, quam quod nihil auersi, tantum abest, vt hostilis vel leui suspicione reformidari potuisse cogitaremus, vnde etiam nos quidem, vt summo studio ipsam pacem coluimus, ne quid admitteretur, vnde iusta belli occasio sumi posset. Et licet perfecte informaremur de omnibus, quae per Dil. vestram vel in Porta Ottomanica, vel cum hostibus nostris in Imperio, hisce calamitosi rei publicae temporibus, quibus fatali Principum discordia acerbius conflictabatur, vel consilia agitauerit, tractaueritque nihilominus tamen Deo iustam causam nostram committentes obliuionem iniuriarum sequi maluimus, et dissimulatis talibus, quae merito offensionem ducere debuissimus, id egimus potius, vt nouis ac nouis honoribus, et beneficiis Dil. vestrae animum flecteremus.

Non minori candore, et fide bona in Tractatu cum Turcis habito processimus, et pax ipsa conclusa fuit, capitulationesque solemni ritu tam a nobis, quam plenipotentiaro Sultani Bassa nempe Budensi, conclusae, et stabilitae. Cuius quidem pacis ratificatio in Porta Ottomana, licet perquam diligenter ab hac parte sollicitata, quanam de causa hucusque secuta non fuerit, nulli dubitamus, quin consiliorum eiusmodi rationes, Dil. vestrae magis, quam cuiuspiam alteri, constare possint.

Nunc autem, cum vno agmine, et impetu exercitus Turcarum, *Mansfeldii*, et Dil. vestrae in regni istius nostri Hungariae ditiones effusi sunt, et non solum Turca, et Mansfeldius caedibus, imprimis incendiis, depopulationibus, praesidiorum expugnationibus, et omnium hostilitatum generibus, regnum istud nostrum Hungariae, ac alias ditiones nostras inundaerint, verum etiam Dil. vestra eodem tempore in ditiones M. nostrae penetrauerit, Mansfeldio hostiliter in regno grassanti suppetias miserit, ciuitates, atque loca ditionum nostrarum sibi subiugarit, bona fidelium nostrorum occuparit, Comitatus quoque nostros ad insurrectionem sollicitarit, quae omnia eiusdem facta, nemo utique est, qui persuaderi queat, bono Dil. vestrae affectu, animoque, aut pacis studio talia fieri posse.

Et quidem has regni nostri calamitates, et impendentem ruinam, ac desolationem dolenter intuentes, spem certam, ac fiduciam in Divinae Maiestatis iusta iudicia reponimus, futurum esse, ut ruptorum foederum vindictas agat, facturaque sit, ut eorum non nisi detrimento constet, ad quos non nisi rei publicae haec calamitas, et publica ruina referatur, necesse est. Existimamus vero, ne quidem ipsammet Dil. vestram, aequa sua censura, et arbitrio apud se se constituere, ut importunis Turcarum sollicitationibus victa, Prouinciae Transsilvaniae populum, quod usque huc nullo vnquam tempore factum fuisse constat, corripienda arma cogat, multo vero minus, Sacrae coronae subditam gentem et Comitatus Hungariae, quorum non nullos eidem ad dies vitae concessos nouimus, in communem patriam, sanguinemque proprium tela stringere, aut etiam ob regni nostri Palatini, aut cuiuspiam priuati (offensam) arma sumere, quorum passionibus, et affectibus, etiamsi qui essent, ad concitanda publica, et communia in republica Christiana dissidia, et ruinarum pericula, neutiquam idoneae, et sufficientes esse possunt rationes, et occasiones. Soluta debet esse omni metu Dil. vestra de Palatini contra se se alicuius moliminis, aut machinationis ad offendendam ipsam, aut in ditiones suas penetrandi voluntate. Non enim proprii iu-

ris, et arbitrii priuati esse potest in dispositione, vel deductione exercitus nostri, nostrae solum ordinationi subest.

Non est autem, vt Dil. vestra pro re praesenti huc referat pacificationis Turcicae negotium, in quo operam suam interpositionis offerre videtur, cum, si quid tractandum foret, rationes quoque, et modi id faciendi, (nobis) defuturi non sunt. Praemissorum itaque periculorum, et tamquam communis excidii, ac cladis, ruinaeque fomitem, bellum execrantes, tolerantia potius in commoda quaeuis identidem suscitata, perferenda constitueramus, vt quae per pacificationem coaluerant, leuiori quauis tandem de causa non conuellerentur. Pacis itaque stabilitas leges omnimode conseruandas, et sectandas esse volumus, a qua etiamnum nequam alieni sumus, si modo eo pacto stabiliri possit, ne, quod hactenus infauste saepius contigit, annis pene singulis, nouis hellis concitatis, etiam noui tractatus inchoabantur, id ipsum in praesentiarum quoque metui deberet. Porro, cum nihilominus Dil. vestra affectu, et voluntate erga pacis studium se se ferri declaret, et eiusmodi communis boni studium, et desiderium, omni sinistra suspicione, et aduersi animi significatione careat, requiritur, vt obices etiam, qui eam generare possent, praecaueantur, et tollantur.

Quocirca necessarium esse, vt exercitus Dil. vestrae ex solo ditionum M. nostrae, absque damno bonorum fidelium nostrorum excedat, bona, et loca occupata resignentur, et libera reliquantur. Praeterea, re ipsa Dil. vestra -- declaret, Mansfeldium in fines regni nostri inuectum, praedasque agentem, et alia facinora exercentem, a se se accitum non esse, neque ex voluntate eiusdem, de eo siquidem ipsum iactare constat; haud quaquam aduenisse: assistentiam, et subsidium sollicitanti deneget, et ductorem copiarum suarum, Stephanum Horváth, qui turmas suas ipsi *Mansfeldio* iam coniunxisse fertur, auocet, atque a consortio eiusdem separet. Non intermissuri sumus nos quoque deinceps clementer Dil. vestrae proposita cognoscere, et pro ea benignitate nostra, qua communis tranquillitatis promotionem, et conservationem stabilem redditam esse intendimus, in beneficium publicum benigne nos declarare, et resolvere. Familiarem aulae ministrum Dil. vestrae, quem libertati restituendum, ad requisitionem eiusdem nuper intimaueramus, licet causare non nihil potuisset, vt ea de causa, dimissio suspendi debuisset, quod nociuarum, et perniciosarum practicarum, quae postmodum magis, ac magis patefactae sunt, administer fuerit, et etiam aduersae intentionis demonstrationes in regni nostri ditiones exercitus interea

temporis inductione, ostendantur, nihilominus tamen, iuxta factam oblationem nostram defacto solutum, et liberum dimitti fecimus. Non dubitamus, quin Dil. vestra quoque duos illos cursores, quos dictus *Stephanus Horváth* comprehensos captiuauit, et etiamnum compedibus victos, carceratos detinet, liberos dimitti praeceptura sit. Cui in reliquo cet. Datum in castro nostro Ebersdorff. die 2. mensis Octobr. anno Domini 1626.

XXI.

A d B e t h l e n i u m.

Ferdinandus, pacta a Bethlenio violata queritur, et licet hostem aliquoties fuderit, non se tamen alienum a concordia instauranda significat, si Bethlenius suos Commissarios, certis tamen defixis conditionibus, inserit. d. 19. Octobr. 1626. ex autogr.

Ferdinandus - - Serenissime Princeps, Affinis nobis honorande. Regni nostri Hungariae tranquillitas derepente turbata, postulabat ab officio, atque sollicitudine nostra regia, vt postquam Mansfeldius cum profligati militis reli-

quibus irrupisset, ad reprimendam vim iniquissimam, quam, eodem pene tempore, subsecutae Turcarum phalanges, atque inde Dilectio vestra, limites suos praetergressa, cum non nullis Transsiluanorum, et Hungarorum copiis, contra pactorum fidem, nullo nobis denunciato bello, ditionibus nostris inferre moliebatur, ad securitatem regno, subditisque nostris fidelibus parandam, arma quoque, et exercitum nostrum in eas partes expediuimus, ubi hostiles conatus omnes retundi, illique, vi vires suas in Patriae exterminium coniungere ausi fuerant, una, eademque opera, Deo perfidiam vindicante, profligari possent.

Etsi enim post tres victorias, et triumphos, quos supremo Numini propugnatori acceptos ferimus, omnibusque hostium Archiuis in potestatem nostram redactis, satis intelligeremus, quam fragili, ac lubrico praesidio, Tractatibus, et promissionibus antehac quamuis sacrosancte factis, innixa fiducia nostra fulciretur, hactenus tamen substitimus, omnia prius tentanda rati, antequam apparatu bellico praeuerteremus funestissimas machinationes, quas contra nos, nostrasque ditiones, pacem publicam, hostes, aemulique nostri, collatis perniciosis consiliis struebant, quae nunc detecta nobis omnia, voluntate Diuina, patefacta fuere.

Illorum

Illorum vero num Dilectio Vestra fuerit particeps, aut conscia, penes illius conscientiam esto iudicium. Cuius interim litterae, 10. huius datae nobis superuenerunt, quibus sua ex parte, gestorum necessitatem excusat, ceterum, prius desiderium praetendit, pacem bello anteferri, et illius conciliandae rationes omnes iniri, ad imminentem regno vastitatem praecauendam, vehementer obtestatur.

Nos equidem rerum omnium circunstantiis accurate, diligenterque expensis, post tot Tractatus, fidei hactenus nunquam satis tutae, pertaesi, quamuis solidandae pacis, propter quam bellum suscipitur, et dignitatis nostrae Imperialis, regiaeque, armis, et potentia militari, tuendae media opportuna nobis sint in promptu, sanguinem tamen Christiani populi, gentisque Hungaricae salutem, cruentis victoriis, et triumphis gloriosissimis anteferentes, ex innata benignitate, et clementia nostra, quam ipsi quoque regnicolae perlitteras, apud primarios nostros ministros, et Consiliarios, humillime implorant, gratiose assentimur iis, ad publicae tranquillitatis redintegrationem, ut ad Aulam nostram Caesaream, Dilectio Vestra plenipotentiariorum suos expedire possit, sub his tamen, quae sequuntur, conditionibus.

Primo; ut, quos mittere decreuit, Maie-
stati nostrae iuramento Consiliariatus haud qua

quam sint obstricti, et ante mensis huius decursum, vel saltem circa initium Nouembris, aut circiter, adueniant. Deinde, vt cum vniuersis suis copiis, tam domesticis, quam auxiliaribus, e prouinciis, et ditionibus nostris, ad partes vltratibiscanas, superioris Hungariae Comitatus, nostro beneficio sibi ad dies vitae adscriptos, quamprimum recedat. Item, publici grassatores, et declarati perduellis Mansfeldii partes nullo modo tueatur, copias militares, quas illi subministravit, auocet, nihilque cum illo deinceps commercii habeat, tum vero, vt vniuersa bona ditionum nostrarum, Comitatus, Ciuitates, loca Confiniorum, bona Fiscalia, et Coronae regni, cuiuscunque generis, tum etiam particularia fidelium nostrorum subditorum, nouissima hac eruptione per vim occupata, defacto restituat, et, quae per Turcas erepta, et ablata fuere, restitui curet plene, realiter et cum effectum.

Quibus praestitis, et adimpletis, serio mandabimus, vt ab omni hostilitatis actu contra Dilectionem vestram, eiusque adhaerentes, a parte exercitus nostri sistatur, nihilque ex nostra parte desiderari patiemur, quo, firmatis induciis, per instituendos Tractatus, iam olim inter nos sancitae pacis, rumptura firmitus coalescat. Id autem fiet, si candide, et sincere ad eam tractationem, Dilectio vestra processerit, nihil

eorum postulatis suis intermiscendo, quod prae-nunciatum volumus, quae in Christianae rei publicae detrimentum, vlla ratione vergant, aut supremae auctoritati nostrae Imperiali, regiae-que existimationi, indecora esse queant.

Habet nunc mentis nostrae sensum, et in vtramvis partem, siue bellum cum Patriae excidio, siue pacem cum Principis Christiani laude mouebit, consilia explicare poterit, vt salubriora amplectatur, Deum optimum, Maximum rogamus. Dat. in ciuitate nostra Vienna, die 19. Octobris, anno Domini 1626.

XXII.

Ad Maiestatem Caesaream.

Puncta, quae DD. Ablegati, suae M. Sacratissimae, nomine Consilii Hungarici humillime, et efficacissime, oretenus repraesentare debebunt. Molitiones Bethlenii ad instaurandum bellum, 1626. Ex apogr.

Primo. Summam patriae huius calamitatem exponent. Misera plebs bonis spoliata, in sylvis, ac paludibus, inedia, et aeris tempestate vna cum vxoribus, ac liberis, absumitur. Pagi enim omnes vacui sunt, eo, quod

miles suae M. tamquam in solo hostili versetur, in bonis fidelium suae M. rapinis, caedibus, incendiis, stupris, miseros populos opprimat, armenta omnis generis non tantum ad vsum castrorum, sed etiam extra fines regni abigat. Ex quo factum est, vt solus Comitatus Posoniensis in obsequio suae M. remanserit cis danubium, eum quoque vna cum aliis Comitatus in extremam vastitatem miles adduxit. Itaque M. suae demisse supplicant DD. Consilarii, dignetur fidelium suorum misereri, ac tanta mala ab innoxia plebe auertere.

Secundo. M. sua informetur diligenter tam de statu suorum militum, quam etiam de statu *Bethlenii*. Imprimis igitur, miles suae M. inducias cum hoste, ex parte sua habet, neque enim vel progredi, vel hostem vlla ex parte inuadere, aut eius ditiones aggredi potest, cum e contra miles Bethlenianus, quotidianis excursionibus notabilia damna inferat. Deinde miles suae M. et morbis, et hostium excursionibus, notabiliter in dies immimitur, contra vero miles hostium augetur. Nam et ex Valachia recenter numerosum equitatum recepit, et Hungarorum animi, partim ob licentiam militum, partim ob eorundem siue metum, siue tarditatem, offensi, ac pertaesi, non contemnendo numero ad castra *Bethlenii* profugiunt, denique, propter hanc totalem huius particu-

lae Hungaricae vastitatem, impossibile factu est, ut exercitus suae M. morari in Hungaria possit.

Tertio. licet Consilium Hungaricum perfecte intelligat, quam parum segura sit omnis cum *Bethlenio* pacis conclusio, rerum enim praeteritarum experientia indicat coniecturam de futuris, quia tamen miles iste suae M. insolutus, indisciplinatus, ad continuandum bellum, praesertim ob imminetia hyemis incommoda, cum *Bethlenio* prorsus sit insufficiens, et comatus difficultas, magna impedimenta iniiciat, et Hungarorum exasperatus ob militarem licentiam animus, et incursionum, quae a *Bethlenio* fieri possunt, et instantia Comitatum, et regnicolarum assidua, et alia quam plurima motiua, ac pericula, pacem saltem ad tempus, suadere videntur, donec et compositis in Imperio rebus, et maiori apparatu rerum ad bellum necessariarum, res geri possit. Idcirco non tantum expediens, sed omnino necessarium videtur, ut M. Sua pacis consilia admittat.

Quarto. quoniam Princeps *Bethlen*, et Comitatus, viros primarios huc ad D. Palatinum expediunt, M. sua clementer declarare dignetur, si ipsi pacis tractatum, prout omnino speratur; inchoare velint, qua ratione admitti, et continuari ea tractatio debeat. Nobis enim, quemadmodum consultum videtur, ut omnino ad-

mittatur, ita etiam existimamus vtilius fore, si hic in ciuitate Posoniensi tractatio procedat. Quod si id M. suae clementer placuerit, demisse instandum erit, vt aliquem ex secretis DD. Consiliariis ad hunc tractatum destinare velit. Anno 1626. (a)

XXIII.

Ad Pazmanum.

Barones, Magnates, Praelati, Nobiles, et liberae Ciuitates partium superioris Hungariae, collaudata Pazmani in promouendo pacis negotio sedulitate, rogant illum, vt pro Legato illorum ad Caesarem mittendo litteras salui conductus a Palatino, et Generali impetret, eumque auctoritate sua adiuuet, post cuius reditum, se statim de pace acturos spondent. d. 25. Octob. 1616. Ex autogr.

Illustrissime, ac RR. D. cet. Az Nagyságod levelünkre valo valasztetelet megh hozvan mi nekünk ez elmúlt napokban fel bocsatot keövet At-tiankfia, mind Nagyságod hozzánk valo jo aka-

(a) Dies omissus erat, sed ex sequente documento videtur, mense Octobri scripta esse.

rattiat, 's mind az jó bekeseknek promotealásban való fáradozásit beőseghessen megértettük. Melyben Nagyságod Isten eleőtts kedves dolgot, es az világi emberek eleőt diczerettest cselekedven, myis Nagyságodnak meg szolgálni igiekezzük: noha pedigh kivantuk volna azt, hogy keveseb kesedelemmel lehetet volna elindított igiekezetünknek kevanatos progressussa, de nem itelven semmikeppen sem alkalmatosnak, sem elegsegesnek azon dolgok feleől level által való tractakat, szükségesbnek iteltük bizonyos feő keövet atiankfiat cum plenipotentialibus mind Czaszar urunkhoz eő Felsegehez, 's mind Nagyságotokhoz valasztanunk, kinek hogy batorsagossab jarassa lehessen, hamareb voltaert irtunk Palatinus Urunknak eő Nagyságának, hogy eő Nagysaga auctoritate sua Palatinali et Locumtenentiali azon fel boczatando keövet atiankfianak cum requisitis omnibus mind maga, es Czaszar Urunk eő Felsege Generalissatol Saluus conductust es assecuratoriát külgien ezen fel boczatot Internunciussunk által, hogy mennel hamareb az mellet myis fel boczathassuk azon elvalasztot feő keövet atiankfiat. Nagyságodat azért mostis igen nagy szeretettel, es bizodalommal kerjük, ezbeli jó igiekezetünknekis legien promouealoia, hogy terhessen vissza hozzánk jó valaszal eő Nagysághoz boczatot Internunciussunk; ki meg érkezven

hozzánk, mind Czaszar Urunknak eő Felségének, 'mind Nagysagtoknak beővebben akarunk minden dolgok feleől izennünk, es az jo bekesegnek traktajat alkalmatos mediumokkal inchoalnunk, akarvan interim Nagyságodat ezbeli akaratunkrulis tudositanunk, es el inditot jo igiekezetinek continualassat szeretettelis kerünk. Tarcsa megh Isten Nagyságodat jo egeségben sok esztendeig. Datum ex castris ad Bars positis, 25. die Oct. anno 1626.

Illustrissimae ac R R.

D. Vestrae

Seruitores paratissimi,
*Barones, Magnates, Praelati,
 Nobiles, ac liberae Ciuitates
 partium regni Hungariae superiorum.*

XXIV.

Ad Pazmanum

Bethlenius, excusata litterarum intermissione, respondet, se ad propositas a Caesare induciarum conditiones non posse accedere; sed quia tranquillitatem patriae optet, ultimas suas conditiones per suos nuncios, Palatino, et Pazmano proponere, nec du-

bitare se, quin Pazmanus, pro sui muneris ratione, Caesarem ad pacem cohortaturus sit. d. 2. Nouemb. 1626. Ex Autogr.

Gabriel cet. Illustrissime, et RR. cet. Hogy Kegielmedet ez ideigh levelünk által nem latogattuk, és ez előttünk allo dolgok feleől irasunkkal nem terheltük, annak némelj bizonyos okai alvan eddigh eleöttünk, az mellieket mostani állapotra alkalmatosoknak, es ez fel haborodot nemzetünknek vezedelmes romlassanak le czen-desitesere szükségeseknek itiltünk lenni, azok feleől Palatinus Uramat egynehany uttal immar tudositvan, az dolgok micsoda karban leöttek legien, elhittük, hogy kegielmednel mind nyilván vadnak.

Veven azert Chiaszarnak eő Felsegenek utolszor *Kerczy Janos* hívünk által valo resolutio-iat, es abban az Induciakra nemely bizonyos conditiok alat valo kegielmes consensussat, mivel azokban oly lehetetlenségeket lattunk, mel- liekre hogy cziak egy attalliaban accedalliunk, modot semmikeppen benne nem lathattunk, de hogy az mi igaz Keresztieni jo indulatunkat, es ez keserves romlasoknak le szallitasara tellies szívbeli igiekezetünket, mind eő Felsege, es kegielmetek ezeben vehesse, az megh hit belseő kedves zolgankat az Nagysagos *Miko Ferenczet*, es Nemzetes *Lonyay Sigmond* hívünköt Palati-

nus Urunkhoz, es Kegielmedhez boczatottuk, kik által minden melto, es igaz kivansagunkat ad vltimum declaralvan, remelliük, hogy teől-
lek kegielmetek bősegesen megis fogja ertenı.

Elhiven kegielmednek eleiteől fogva hazaia-
hoz oly szeretetit lenni, hogy eő Felsege eleőt
maga reszeről auctoritassat interponalvan Nem-
zetehez valo jo indulattiat ez nehez romlasoknak
menteől hamareb valo batorsagosb leszallitassa-
ban Heresztien, es nemzete keőzeőt egyhazi fel-
lieb valo hivataallia szerent meg mutatni igiekezi.
Kinek minden üdöbeli jo akaratumkat szeretettel
ajanlvan, az mint hogy azon kerıük, hogy keő-
vetünknek szovanak mindenbeől hitelt adgion,
ugy Istenteől kegielmednek minden jokat, es
jo egesseget kivanunk. Dat. in castris nostris ad
Bars positis die 2. Nouemb. 1626.

D. V. Illustrissimae

et Reuerendissimae

Beneuolus vti frater sincerus.

G a b r i e l. m. p.

XXV.

Ad Caesaream Maiestatem.

Bethlenius, licet castris ad Bars positis, rursus bellum minetur, animum tamen conciliandae pacis prae se fert, et qui de ea transigant, Legatos suos ad Caesarem mittit, 3. Nouemb. 1626. Autogr.

Sacra Caesarea, regiaque M. Domine Benignissime!

Cum superioribus diebus ad me internuncius meus ad vestram M. expeditus rediisset, litterasque eius Caesareas, et regias, Vienna 20. praeteriti mensis Octobris datas exhibuisset, earum contenta, et ex iis benignam M. vestrae resolutionem abunde intellexi. Et quoniam Deum ipsum, conscientiaeque meae aequitatem, testem habeo, me nihil ab initio antiquius, quam publicam orbis Christiani quietem, Regnique huius maxime afflicti tranquillitatem, spectasse, praetermittendum hoc etiam tempore non putaui, quin de iis me Maiestati Vestrae quamprimum resolverem, animique mei candorem palam, et manifeste toti orbi testatum redderem, Deum optimum, Maximum precatus, ut eam benigni animi voluntatem M. ve-

strae addat, quo sinceri erga eam, publicamque quietem affectus mei argumenta liquido cognoscere, meque non alio animo quam ad ea summe propenso semper fuisse, M. Vestra tandem intelligere possit.

Quantum igitur ad rei praesentis negotia attinet, cum de iis pluribus M. Vestrae molestus esse hoc tempore nolim, placidissimisque mediis, quantum per me staret, publicae tranquillitati consulere cupiam, quae aequissima, praesentique negotio longe accommodatissima arbitratus sum, ea per Legatos meos, Magnificum nempe Franciscum *Miko de Hidvege*, supremum Cubicularium, et Consiliarium meum, ac Sedium Siculicalium Chik, Gyrgio, et Kaszan Capitaneum, et Generosum Sigismundum Lonay de Nagylona, Comitem Comitatus Crasnensis, fideles mihi sincere dilectos, declaranda volui, certo arbitratus, M. Vestram, qua benigni animi pietate, singularique sapientia, et aequitate praeditam esse eam, ut toti orbi manifestum est, ita consilia sua directuram, ut paternus erga populum suum eius affectus, benignique animi aequitas cum immortalis in omnem posteritatem laudis memoria celebrari possit.

Ego, ut sinceri animi mei decreta manifestius testari possem, praetermittendum in eo nihil putaui, quo M. Vestrae, orbique Christiano demonstrarem, per me nihil stare, quo minus

haec funestissima bellorum mala quamprimum
sedari, publicaue tranquillitas restitui possit.
Vt igitur omnimodam Legatorum meorum ver-
bis fidem a M. Vestra adhiberi, ab ea peto, ita
Deum immortalem veneror, vt M. Vestrae placi-
da, orbique Christiano salutaria consilia, abs-
que gentis huius, regnique sui excidio, et in-
noxii sanguinis effusione, atque cum laude Im-
peratoris Augusti, amplectenda inspiret. Quam-
de cetero incolumem diutissime valere, felici-
terque regnare exopto. Datum in castris ad Bars
positis, die 3. Nouembris, anno Domini 1626.

Maiestatis Vestrae

Caesareae, regiaeque

Seruator studiosissimus, ac
deuotus.

Gabriel m. p.

XXVI.

Ad Maiestatem Caesaream.

*Quibus conditionibus pacem Bethlenio, hanc
petenti, vt stabilis sit, concedi oporteat.
d. 19. Nouemb. 1626. Ex apogr.*

Sacratissima Caesarea, regiaque M. Domine,
Domine clementissime!

Quae ad me Princeps Bethlen, ac Comita-
tus cum ipso existentes scribant, ex annexis

paribus, de verbo ad verbum Latinitati donatis, M. Vestra clementer intelligere dignabitur. Oretenus autem retulerunt: Principem, pacis studiosissimum esse, velleque et Turcas, et Mansfeldium relinquere, et ceteras a M. V. praescriptas condiciones observare, dummodo suae quoque securitati consultum sit, nam alias rationabile ipsi non videri, nec iure ab illo peti posse, ut se exarmet, ac partes ditiones resignet. Securitatem vero suam in his constituit, ut nimirum M. V. assecuraret ipsum, quod intra terminos prioris Pacificationis (illum) conservabit, quemadmodum nec ipse quidquam novi petiturus est: deinde, ut campestris miles Germanus ex Hungaria educatur; ut iis, qui ipsi adhaeserunt, securitas promittatur, ut cum Turcis quoque pax ineatur.

Etsi non dubito, quin D. Palatinus, vberius M. V. informaturus sit, pro ea tamen fidelitate, quam M. vestrae debeo, tamen meam opinionem demisse significo. Stabit in arbitrio M. V. quid in ea probare, quid reiicere velit.

In primis igitur, licet verbotenus solas inducias hi Legati tractare videantur, re tamen vera nihil aliud est, quod petunt, quam totalem conclusionem pacis. Si enim priorum pacificationum capitulationes utrinque confirmantur, pax stabilita erit. Vnde pro tenui meo videri, ab Ablegatis istis plenipotentiales exigen-

daesunt, et quidem, non vt cum D. Palatino tantum, sed et cum delegatis M. V. Commissariis tractare, et concludere possint. Nam de pace regni cum regia M. et non cum D. Palatino solo tractari debet, consultiusque est, vno tractu pacem, quam solas inducias, tractare, dum adhuc exercitus M. V. est in campis.

Circa puncta vero, a *Bethlenio* proposita, longe aliter ego discurrerem, si exercitus M. V. vel minimum in Hungaria progressum fecisset, aut facere posse videretur. Nam in tali casu pro securitate futura, vel totaliter, vel saltem vsque ad Tibiscum, concessos prius *Bethlenio* Comitatus repetendos iudicarem. Ceterum, considerata omni constitutione praesentium rerum, pro certo existimo, frustra, et absque omni utilitate huiusmodi petitionem futuram. Itaque censerem, has subsequentes conditiones *Bethlenio* proponendas, et iis efficaciter insistendum.

1.) Vt pax vtrunque antea stabilita in vigore maneat, excepta solummodo illa solutione pecuniarum, quam M. V. confiniis *Bethlenii* antea promiserat. Maximae enim, et iustissimae causae mihi obuersantur, propter quas illa solutio, tum ob reputationem M. V. tum ne noua semper querelarum, et controuersiarum occasio sit, illa solutio intermitti debet.

2.) Multa mihi cogitanti, qua ratione securitas aliqua reperiri possit, ne in posterum huiusmodi inuasiones a *Bethlenio* fieri possint, alia mihi non occurrit, quam, imprimis vt *Bethlen* ipse strictissimi iuris iurandi litteras nunc statim exhibeat, quibus se obliget, quod nullo vnquam tempore, quidquam hostile contra M. V. mouebit; deinde vt singuli Comitatus Principi concessi, item ciuitates liberae, et oppida *Haidonum*, atque etiam ipsi *Transsiluani*, in proxima primitus celebranda Dieta, iuramento litteris consignato, se, et Successores obligent, quod nunquam penes Principem, hostilitatem vllam contra M. V. attentabunt, quin potius, si quid contra pacificationem initam Princeps, vel quispiam alius attentare voluerit, contra illum insurgent, se seque M. V. militibus coniungent.

3.) Reddendus erit capax Princeps, quod nullo alio modo securitati prius consuli possit, quam si exemplum aliquod in factiosos, et stimulatorem bellorum statuatur. Itaque desistat ab ea petitione, qua sibi adhaerentibus partitum cupit.

4.) Quod ad Turcam attinet, M. Vestram iam antea cum Turcis tractasse, et confirmationem capitulationum, a plenipotentiarario Ottomanico recepissee. Quod si igitur Turca pacem cupit,

cupit, Vacium, et Danasdium (a) restituat, conclusasque capitulationes litteris suis iuramentalis Ottomanus confirmet. Nam non novis Tractatibus, sed eorum, quae iam tractata, et conclusa sunt, fideli observatione ex parte Ottomanica opus esset.

5.) Vt captivi vtrunque confestim eliberentur absque solutione lytri. Quod si his modis, ac conditionibus pax stabiliri posset, ob plurimas praesentium temporum difficultates, mihi certe e re futurum videretur. Nam licet non sim nescius, quantum fidei, ac iuramentis Bethlenii tribuendum sit, tamen, quia et ipse iam se deceptum inani spe, et mendaciis hostium M. Vestrae animadvertit, et conatus suos nihil proficere deprehendit, et, ut Ablegati ipsius mihi retulerunt, aetate, ac morbis grauatum se iam experitur, forte cautius in futurum, pacem conservabit, aut saltem ista pacificatione inducias interim dabit, donec M. V. res Imperii, ac provinciarum haereditariarum stabiliuerit, provisionesque bellicas in tempore procurauerit. Et saltem vel ad hoc multum haec pacis conclusio serviet, ut hostes M. V. et Augustae Domus Austriacae animadvertentes, tam valida diversione M. vestram libertatam, moderatius se se accommodent.

(a) Fors Chanadinum.

Illud quoque M. V. detegere volui, quod -- ex Ablegatis Principis intellexi. Venetos nimirum bonam pecuniae summam, et quidem tribus in locis deposuisse, vt eas Princeps leuaret, quod tamen hucusque non fecit. Ceteras rei particularitates indagare non potui.

Haec erant, clementissime Domine, quae M. V. fideliter perscribere volui. Deum oro, vt M. vestrae consilia dirigat, Maiestatemque V. diutissime saluam, et florentem tueatur. Posonii 19. Nou. anno Domini 1626. (a)

XXVII.

A d P a z m a n u m.

Bethlenius per reiectam in alios belli causam, Pazmanum edocet, quam sibi duo pacis articuli, de amnestia, et bonis, quae ipse aliis donasset, intolerabiles videantur, et cupit, vt Caesar ab iis recedat: quae ad se unum pertinent, rata habere, quamuis nollet, confiniorum curam a Caesare penitus negligi. d. 12. Decemb. 1626. Ex Autogr.

Gabriel. cet. Illustrissime ac RR. cet. Kegiemed levelet beőczülettel veőttük, es megh

(a) Subscriptio deerat, suspicor, Pazmanum fuisse, cuius opinionem Caesar crebro alias exquirebat.

olvasvan okat ezeleőt nekünk írot levelenek
megh ertettük, kit mi sem akarvan tovab dispu-
talni, kegielmedeth hazontalan irasunknak ol-
vasasaval nem terhelliük: az Felseges Isten cze-
lekedgiek minnaiunkkal kegielmessen; tudgiuk,
hogy valakik okai közzöllünk ezeknek az Ke-
resztien vérontasoknak, Istennek kemeny bűn-
teteset el nem kerülik. Lattia eő Zent Felsege,
szívünknek keserűsegevel kenszerítettünk hada-
inkot ennyi ideigh az szegény niomorult Keős-
seghnek romlasaval fen tartanunk, mert mi sem
remenlettük, hogy kegielmetek illien nagy lehe-
tetlensegekre kinszericzen bennünket, kivalt-
keppen az ket utolso punctot soha consenti-
anknak megh bantodasa, alaczion allapatunk
szerent valo beőczületünknek, es eddigh valo
hitelünknek ez vilagon feőldigh le romlasa nél-
kül nem czielekedhettiük magunk fejeteől.

Mert az Statusokat illeti az amnistia, szan-
szandekkel utolso vezedelemben illien amnistia-
nak czyenalasaval nem eythettiünk eőketh. Az
joszagokis nem mi nallunk, hanem masoknal
vadnak, mellyeket myis olly allapotunkban
osztottunk volt, az mikor arra keözönsegessen
az Orszagnak három Statusitol authoritasunk
volt; eörőkke valo gialazatunkkal, hogy mi
vegiük torkon verve el ismet azoktul, az kiknek
mi attuk, itillie maga bölczien megh Kegielmed,
illendeő e az kivansagh.

Ez ket punknakis bőveb irasaval Kegielmedet nem akarvan farasztanunk, ot leveő hiveink által tudositottuk kegielmeteket okairol, szeretettel kerüük kegielmedet, legien azon, lelünk vezedelemevel, es gialazatunkkal valo dolgoknak kivansagival tovább ne terhelteessünk, hanem inkább ha eő Felsege birodalminak czyendes állapotot akar szerezni, czyeledgiek kegielmesen eő Felsége szegény hiveivel, és illien vezedelmes gialazatos allapottal ne exacerbaltassanak, hanem ezekis inkább allicialtassanak eő Felsege hivségére, mint valamely utolso resolutiona magokat keőtelezenek; kegielmeteknek is legien mit magoknak, és posteritasoknakis halaadassal keőszeőnni. Alioquin bizonioson eőreőmesben szenvednek halált szabadsagok, es beőczületek mellett. Magunk szemeliet concernalo puntokon, es bekesegnek tractaiat nem akarvan megh gatolni, azokrul resolvatuk magunkat, noha bizoniara nem hazna, hanem kára következik eő Felsegenek, es Orszaganak az vegekre valo gondviselesenek le tetelevel, melly mivel nem nekünk, hanem de iure eő Felsegenek incumbal; ereőnk sem lévén arra, magunkra nemis vehettiük fogiatkozas nélkül valo gongiokat; de ha eő Felsegének ugy tertzet, mi nem vittattiuk. Ezek után az Ur Istenteől kegielmednek sok jokat kevanvan, tarczia megh

eö Felsege Kegielmedet jo egésségben. Dat.
Cremnicii die 12. Decemb. anno 1626.

D. V. Illustrissimae
et R R.

beneuolus
vti Frater
Gabriel. m. p.

XXVIII.

A d P a z m a n u m.

Eius industriae tractatio Posoniensis cum Bethlenii Commissariis feliciter terminata tribuitur; licet diploma ratificationis serius sit expediendum. Candidatos pro Banatu Sclauoniae iubetur proponere. d. 22. Decemb. 1626. Ex autogr.

Ferdinandus cet. Reuerendissime cet. Puncta et articulos moderni tractatus pacificationis cum Commissariis Principis Transsilvaniae diremtos, et mutuo conclusos, quos quidem M. nostrae collegialiter, medio fidelis nostri R. Stephani Sennyey de Kis-Sennye, electi episcopi Vaciensis, aulae nostrae Cancellarii et Consilarii transmissos benigne accepimus. Quibus quidem consideratis comperimus, non parum di-

ligentiae, et laboris, sollicitudinisque a fidelitate vestra quoque, vnde et publico bono, et M. nostrae auctoritati, dignitatiue consultum fuisse cognoscimus. Nos quidem de fidelí, et sedulo conamine eatenus vobis quoque commisso clementer contenti reddimur, neque habituri sumus difficoltàtem, quin habita acceptatione, et per diploma ratificationis ipsius Principis Transsilvaniae, nos quoque iuxta tenorem formae diplomatis nobis transmissae, conforme diploma confici demandemus, quod quidem Principis diploma non dubitamus, quin confestim, dum reportatum acceperitis, nobis submissuri. — Dat. in ciuitate nostra Vienna die 22. Decemb. 1626.

Ferdinandus m. p.

Steph. Sennyei el. Ep.
Vaciens.

Laurentius Ferenczfy.

P. S.

Quoniam vero defuncto Comite *Georgio a Zrinio* Officium Banatus regni Sclauoniae vacat, ex cuius defectu tam rei bellicae cura, quam iuris, iustitiaeque administratio, non sine detrimento publico laborare posset, necessarium existimauimus, vt de electione, et nominatione idoneae personae, pro praedicto Banatus officio gerendo cogitaremus. Quocirca benigne vos requirimus, vt subiecta idonea nobis suggeratis,

quibus potissimum eiusmodi officium conferendum existimetis. Pariter etiam de administratione, dispositioneque bonorum praefati Comitis, ac educatione pupillorum eiusdem, quid assumendum censeatis, nobis ut perscribatis, benigne volumus.

XXIX.

Tractatus Secundus cum Bethlenio,
Posonii inchoatus, et Leutchouiae absolutus anno 1626. d. 28. Dec. Ex apogr.

Conditio. 1.) Ut D. Princeps fide Christiana mediante, firmissime promittat, quod nunquam contra Maiestatem eius Caes. et regiam, Augustamque Domum Austriacam, et ditiones M. suae, Successoribusque eiusdem legitimis subiectas, arma, vel hostilitatem ullam, sub quouis quaesito colore, et praetextu mouebit, neque erga Maiestatem eius male affectos iuuabit, neque ullam cum iis correspondentiam habebit, Turcas, et Tartaros, aliosque regni aemulos, contra regnum Hung. aliasque ditiones Christianas non concitabit, neque euocabit, militemque proprium, aut exercitum in ditiones Maiestatis eius non introducet, neque intromittet, consilia noxia contra Maiestatem

suam non agitat, quin imo noxias aliorum, ad turbendam pacem, statumque tranquillum suggestiones, et sollicitationes, Maiestati eius manifestabit. Idem quoque a parte Maiestatis suae fiet.

Condit. 2.) Quod idem D. Princeps, statim, et defacto cum vniuersis suis copiis, tam domesticis, quam auxiliariis, e prouinciis, et ditionibus Maiestatis eius, in Transsiluaniam, vel ad partes Hung. per M. eius sibi ad dies vitae, benigne datas, recedat, et vniuersa bona ditionum Mttis eius, Comitatus, ciuitates, loca confinium, bona Fiscalia, et coronae regni, cuiuscunque generis, bona etiam quorumcunque fidelium suae Maiestatis, quibuscunque per hos motus occupata, defacto restituat, non auectis tormentis, aliisque rebus in confiniis, ac locis occupatis, repertis, nec damna vlla inferat vel montanis ciuitatibus, vel aliis locis. Quod si quae tormenta vero, et munitiones nunc auecta, vel asportata fuissent, D. Princeps restituat.

Condit. 3.) Vt Mansfeldiae Comitem, et qui cum eo prouincias, et regna Maiestatis eius inuaserunt, et adhuc defacto, penes D. Principem sunt, a se amoueant. Porro ratione intercessionis D. Principis, annuit benigne sua Maiestas litteras salui conductus dare, si qui ex illis copiis Germanicis illas sibi a Maiestate sua

demisse petierint, ea tamen conditione, ne cum Vexillis eant, neque simul omnes, sed turmatim ita, vt circiter centum vna proficiscantur, neque se cum hostibus Maiestatis eius, in Silesia, ditionibusque M. suae coniungant.

Condit. 4.) Ac, vt futurae pacis securitas, et stabilitas, certius sperari possit, statim a permutatione diplomatum, expeditis a M. sua certis Commissariis, septem Comitatus ad dies vitae D. Principi a sua Maiestate benigne dati, ac separatim ciuitates in iis existentes, nec non speciatim singula oppida liberorum Haidonum, Reuersalibus se se obligabunt, Magistratus vero, et Officiales, sicut et Fortalitiorum Capitanei, et praesidiarii milites, praesentes, et futuri, iuxta artic. 12. pacificationis Viennensis, vel Nikelspurgensis, etiam iuramento se se obligabunt praesentibus Commissariis suae Maiestatis, quod nullo vnquam tempore ad vllius mandata, arma offensiua contra suam M. Successoresque eius, legitimos reges, et regnum Hung. fidelesque suae M. subditos sument, neque hostilitatem vllam exercebunt. Insuper omnes, et singulos praesentis Tractationis articulos, in omnibus suis punctis, et clausulis, sancte, et inuiolabiliter obseruabunt, Transsilvania quoque in Comitibus primitus celebrandis similes litteras assecuratorias dabit, ac Maiestati eius, D. Princeps transmittet.

Condit. 5.) Dein difficultates, quae contra superiorum temporum pacificationem, medio tempore, ante hunc postremum motum occurrerunt, eodem tempore complanentur, quo praedicta iuramenta, in praesentia Commissariorum suae Maiestatis, praestabuntur.

Condit. 6.) Porro, quia D. Princeps, pro suo erga suam Maiestatem, nomenque Christianum, et gentem suam singulari affectu, omnem operam suam interpositurum obtulerit, vt *Damasum* restituatur, dummodo pacis inchoatae felicem progressum, et exitum cernat, ideo hanc suam oblationem, siquidem pax cum ipso D. Principe iam conclusa est, efficiat, vt statim, et defacto confinium illud Turca restituat.

Condit. 7.) Insuper iuxta priorum Tractatum normam, captiui vtriusque partis dimittantur, eorum porro, qui in Turcarum captiuitatem inciderunt, liberationem D. Princeps omni studio procuret.

Condit. 8.) Si qui autem ex subditis Maiestatis suae iuramento, aut reuersalibus, se se vel nunc, vel antea obligassent D. Principi, eiusmodi iuramentum ipso facto, vigore tantum praesentis conclusionis relaxatum est, et reuersales apud se habitas, D. Princeps restituat.

Condit. 9.) Quibus praemissis, a D. Principe acceptatis, et confirmatis, benigne consentit Maiestas sua, vt Comitatus ad dies vitae

D. Principi in prioribus Tractatibus concessi, ac cetera omnia eidem data, iuxta eorum Tractatum specificationem maneant in suo vigore.

Condit. 10.) Si quid vero difficultatis deinceps circa pacis conclusae executiones oboriretur, id quiete, et bona fide per Commissarios utriusque partis complanetur,

Condit. 11.) Reliqui vero omnes priorum pacificationum, Nickelspurgensis, et Viennensis articuli, de quibus in praesenti hac pacificatione, contraria conclusio, vel ad partem assecuratio non haberetur, in omnibus punctis, et clausulis maneant in vigore, quos etiam per praesentem, autoritate sua Caes. et regia, plene, et integre denuo M. sua confirmat, et roborat, excepta solutione 30. millium fl. et cura confiniorum D. Principi concessorum. Nos itaque cet cet. Datum Leuchouiae d. 28. Dec. 1626.

XXX.

Assecuratio Principis Bethlen circa restitutionem bonorum d. 28. Decemb. 1626. Ex apogr.

Nos *Gabriel* cet. Quod cum nos studio pacis, mutuae reconciliationis cum Sacra Caes. regiaque M. certos nostros ablegatos plenipo-

tentiarios Posonium ad eius Tractatum misissemus, qui tandem cum DD. ablegatis praefatae Sac. Caes. regiaeque M. simiter plenipotentariis, ad certas pacis conditiones, atque concordiam pariter vtrunque in aliis omnibus conuenissent, praeter vnicum articulum bonorum suae M. fidelium ab an. 1619. qualitercunque occupatorum, et abalienatorum restitutionem concernentem. Ideo de eo quoque memoratos DD. Sac. Caes. regiaeque M. Plenipotentarios ita duximus, ad partem assecurandos. Quod, quamuis ex nouissimo hoc pacificationis diplomate, specifica mentio restitutionis eiusmodi bonorum exmissa sit, nos tamen, et studio complacendi S. Caes. M. et vt odiorum, ac dissensionum fomenta tollantur, firmiorque pax stabiliatur, nonnulla iam bona per ablegatos plenipotentarios, nominatim vero pagos T. T. remisimus, reliqua etiam bona fidelium suae M. ab an. 1619. per nos inscripta, siue per nos, siue per alios possessa restitui faciemus. Pagi T. T. et ceterorum pagorum illuc spectantium eam partem, quam Capitulum Strigoniense ad rationem Seminarii Tirnauiensis possedit, ea conditione, vita nostra, tenebimus, vt annis singulis ad festum S. Georgii 500. fl. arendae nomine, Capitulo Strigoniensi soluemus. Hoc tamen, circa bonorum istorum restitutionem, excepto, quod, qui medio tempore cum moder-

nis possessoribus contractum aliquem ineundum duxerint, ii, non vigore huius assecurationis, sed via iuris, bona sua aquirendi habeant facultatem, prout assecuramus quoque praefatos DD. Plenipotentiarios in verbo nostro Principali, bonaque fide nostra praesentium per vigorem. Dat. Leuchouiae d. 28. Dec. 1626.

XXXI.

A d P a z m a n u m.

Bethlenius a Pazmano perstrictus, negat, se aequitatem causae suae velle tueri, sed eam Deo commendare. Caesaris condiciones non sine suo dedecore se accepisse, cui obsequia sua offert, pacisque stabilitatem optans, Pazmani ad id operam cupit, et requirit. d. 28. Decembr. 1626. Ex autogr.

Gabriel cet. Illustrissime, et RR. cet. Lonyai Sigmond hivünk mi hazzánk tegnap érkezven, kegielmed jambor szolgálja nekünk küldött levelet megh ada, kit beőczülettel veöttük, es contentiaiat megh olvasásából beősegessen megh értettük; melyre magunk mentsegeierth kegielmednek volna, mit irtunk, es ha Arbite-

reket biralhatnank megh, örömet egy arbitra-
 tiva revisio ala bocziatanank ebbeli igazsagun-
 kat, de nem lattiuk annak modgiat, és akar mi
 disputationakis helyet. Ez okan mi tovab nem
 akarvan veszekednünk, és szegény Nemzetünk-
 nek langolo tűzét tojab valo káros materiakkal
 gerieszteni, magunkat Istennünkre biztuk igaz-
 ságunkkal egigiút. Akarvan eő Felsege kivansa-
 ginak engedni magunk gialázattianak nehezen
 szenvedesevelis az conditiokat acceptaltuk, es
 azzal az sensussal cedalunkis, melliet kegielme-
 tek Lonyay Uramtol beősegesen megh fogh er-
 teni.

Ezután immar hogy eő Felsége ellien az mi
 kiczin ertekű szolgálatunkkalis, ha mire illen-
 dőnek, es eleghsegesnek itili, kivaniuk, bizo-
 niosson elhidgie kegielmed, hogy tiszta igaz-
 saggal hazánknek haznos szolgálatiara keszek
 voltunk, es volnank mostis az mi igen alacson,
 es egyűgiű állapotunkat fordítani, csak volna
 kinek venni. Tiszta szívbeől kériük az Ur Istent,
 hogy mostani accordankot megh ereősicze allan-
 dosággal, eő Felsegenek valo confidentianknak
 valaha immar megh szerezhetesével, mellyben
 hogy kegielmed magais meltoságos tiszti, és hi-
 vatallia szerenth munkalkodgiek, szükségsegek
 lattiuk. Minket pedigh kegielmed tarczón im-
 mar ezután igaz Attiafianak. Tarcza megh az

Ur Isten cet. Dat. Leuchouiae die 28. Decemb.
anno 1626.

Illustrissimae et RR.

D. V,

amicus beneuolus

Gabriel. m. p.

XXXII.

A d E u n d e m.

Bethlenius Pazmano scribit, errare illum, quod se putet, eidem succensere; cum quae tempore sui Principatus de tot millibus Hungarorum caesis, vel in seruitutem Turcicam abductis vulgabantur, refellit, postremo negat, sibi quidquam cum Italis, et Gallis negotii esse, nec ad pacem, quam sponte quaerat, hortatore egere, petitque, ne deinceps quidquam sinistri de se suspicetur. d. ult. Nouemb. 1626. Ex autogr.

Gabriel Dei gratia cet. Illustrissime, et RR. cet. Kegielmed levelet tagnapi napon beöczülettel vettük, melliet megh olvasvan abbol ertiük az kegielmed praetensioiath, hogy reghteöl fogvan vette volna eszében, hogy kegielmedre my

neheztelnénk az maga igazságáért, kin nem ke-
 veset cziudálkozunk, és ha méltó volna kíván-
 nánk, eőreőmestis értenünk, ki teőtt kegiel-
 mednek mi feleőlünk olly informatiot. Mert I-
 sten lattia, az eő Felsegevel valo megh bekelle-
 sünketeől fogva, szivünkben sem gondoltunk
 kegielmed ellen semmi neheztelest, nem hogy
 külseőkeppen annak valami jeletis valaki ismer-
 hette volna bennünk, tudván azt, ha szinten
 arra kegielmed okot adott volnais, haszontalan
 volna a my kegielmedre valo neheztelésünk; de
 miczioda igazsagaert kellene neheztelnünk ke-
 gielmedre nem tudgiuk: mert studio kegielmed
 ellen veteni nem igiekeztünk.

Hogy pedigh azért az keőzeőnséges jonak,
 és békességnek utatt megh nem gátolta, seőt
 azt promotealni igiekezte, azt kegielmed tisztí,
 és hazaihoz valo szeretetinek kivansága szerint
 czielekedde; Istennis kegielmedeteől, tudgiuk,
 kedves áldozatul veszi, myis az Ur Istent hihat-
 iuk bizonságul erre, kivantuk volna, hogy en-
 ni Tracta, és vegezés ne leőt volna. De ha bü-
 neinkért igaz iteletibeől az Ur Isten miniaiunkat
 ezzel akart megh látogatni, arrol nem tehetünk.
 Eő szent Felsege egiedül minden szivek titkai-
 nak beőlcz tudoja, és eő Felsége bator megh
 büntessen minketis, ha minden igiekezetünkkel
 abban elmenket száma nélkül nem fáraztottuk,
 mikeppen fordithassuk kiczin állapotunk szerint

valo

valo szolgálatunkat mas alkalmatos, es hasznos dologhra, nemzetünknek hasznára, magunknak dicséretes emlékezetire.

De arra my ez napigh confidentiath nem talalank; studio soha romlására Nemzetünknek nem igiekeztünk, hanem inkább megh maradására, melly szonknak igazságát, és hamisságát itellie az Ur Isten megh. Nem volt annak az barátunknak bizonios computusa, a ki oly relatiot teött kegielmed eleőt, hogy ket száz ezer Magyar heaval vagion Magyar Országgh, a my tizen három esztendeitől fogvan valo Fejedelemségünk alatt; mert, disirtessék az Ur Isten eőreőkke, sohult senki ez napigh harczon gieőzedelmet raitunk nem vett, seőt igsz lelki ismerettel hitet mernénk mondani, hogy az hét esztendeőteől fogvan valo hadakozásinkban, ha igaz számot kellene adnunkis, ugy mint egy Generalis az eő uranak, négy ezer Magyar fegiver miatt el nem veszet hadainkbol. Azon kívül hol, és mint veszetet volna, elmenkben sel nem találliuk. Mert my velünk Teőreők hada maszodzor vagion, ezeleőt két esztendeővel vitte el Magyar rabot, my nem tudgiuk, noha szorgalmatoson tudakoztuk, de igaz relatiot eleöttünk senki nem teött.

Ez mostani indulatban pedigh melly nagy szorgalmatossággal, és kemensegel viseltük magunkat az Teőreőkkeőkhez, és az Viziris mint vi-

selte magát, legienek arról azon bizonságok Isten, és Kegielmetek eleőt, a' kik szemekkel látták. Ez biyonios es igenis, hogy nylvan egy Teőreőknek sem volt szabad rablani: ha mikor penigh titkon keőpeőniegek alatt lo faron szeghen nepet saidithattak, arra rendeltetet vigiaz nalok azontol hirt advan, el vettük teőleők, magokat indifferenter eőlettük, vagdaltattuk, folytatuk, de Magjart egietlen eget, bizony szonkra iriuk, sem lattuk, hallotuk, hogy kaptak volna.

Az my indulatunk eleőt, es tavalysis az eleőt ha rablotak, 's hodoltattak, azt senki nekünk nem tulajdonithattia meltan; Istennek hála, miolta az Teőreők mellettünk vagion, egy falutis megh hodoltatni nem engettük nekik. Adna az Ur Isten, volna husz szaz ezer Nemzetünk, de ha connumeralnak az egisz Orszagotis az Fatratol innét felesegesteől, giermekesteőlis, nem talalnanak ket szaz ezer Magjar lelket parasztot. Az Fatrantul pedigh, es Erdeliben Teőreők egy lelket sem rablott Fejedelemsegünkben; ellenseg pedigh Orszagunkban sem volt külőmben, hanem boldogh emlekezeteő Cziarszar eő Felsege, mikor szegeny Doczy Andras informatioiara, (a) es biztatasira szegeny Groff Homonay Györgyöt sorban Vaidaval Orszagunk-

(a) Confer Relationem Doczyanam anni 1619. Zathmaro d. 14. Iulii signatam. Num. X. To. I. p. 44.

nak teőleünk minden ok nélkül valo el vetelere expedialta vala, akkoris Debreczenteől három mely feőldeön mehetek volt, a mint kegielmed jól tudhattia.

Az Olasz, es Francuz practikak, hivsagos remensegek micziodasok legienek, nincsen részünk benne; mert Olaszokkal nem tractaltunk, az Francziai Kyrallial sem vegeztünk semmit, noha kivanta, es tractalta keővette által vele valo igiezesünket, de bizonios respectusokra nezeve azoknak az proponalt kivansaginak nem consentialtunk, es így semmi keőtelesegünk sem vele, sem senkivel ez egh allat ninczien.

Azert, Uram minden intes nélkülis az szent bekeseghnek eő Felsegevel teőkelletessen valo elvegezesére, annak szentül valo megh tartasara my igen keszek vagiunk, nincsenis semmire nagj ob kívánságunk ezeletben mint arra. Mellyre nezevénis, úgy resolualtuk magunkat, az mint tisztesegünknek megh bantodasa nélkül legh jobban az puntokat eő Felsege kivansagihoz tudtuk alkalmaztatni: melliet megh ertven kegielmed, hogy menteől hamareb concludáltathassék az szent Orszagh szabadulhasson fel ez mostani sok niomorusagoktól kesedelem nélkül, szeretettel kerjük kegielmedet meghis eő Felsege eleőt teőrekedni, 's promouealni hasznoson ne neheztellie; mellj jo czielekedetinek erdemet Istenteől veszi ell. My feleőlünk pedigh ne legien

ezutan oly ideghen iteletben, hanem tarchion
inkab jo akaro attiafianak, myis a miben tu-
dunk, es fogia venni, kegielmednek szeretet-
tel akarunk 'kedveskedni. Tarcha megh az Ur
Isten kegielmedet jo egésségben Dat. Cremnicii,
die vltima Nouembris, anno 1626.

Kegielmednek jo akaro attiafia

Gabriel. m. p.

XXXIII.

A d P a z m a n u m.

*Iubetur operam suam cum Palatino, et regni
Cancellario, in perficiendo Tractatu cum
Commissariis Bethlenii, coniungere. d. 9.
Ianuar. 1677. Ex autogr.*

*Ferdinandus cet. Reuerendissime cet. Ac-
ceptis fidelitatis vestrae litteris, qualiter con-
festim fideles nostros regni Hungariae Comitem
Palatinum, et Reuerendum aulae nostrae Can-
cellarium, peculiari cursore expedito, requisi-
uerimus, ex praesentibus annexis paribus be-
nignarum nostrarum litterarum ad eos datarum
intellecturi estis. Id quod fidelitati vestrae quo-
que intimare voluimus, vt in negotio Tractatus*

quid porro exequendum, et curandum restaret, vos interim accommodare, et disponere valeatis. Habita postmodum informatione vestra, collegialiter perscripta, et in transmissione diplomaticis, et si quid aliud conficiendum restaret, iniuncturi sumus. Gratia nostra cet. Dat. in civitate nostra Vienna, die 9. mensis Ianuarii, anno Domini 1627.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczfy m. p.

XXXIV.

Ad Palatinum regni Hungariae.

Monetur a rege, ut, cum diploma pacificationis a Bethlenio proxime adferendum sit, ipse etiam, si per valetudinem licuerit, instituendo Tractatui intersit. d. 9. Ianuar. 1627. Ex autogr.

Ferdinandus cet. Spectabilis, ac Magnifice cet. De dato Posonii 8. Ianuarii informamur per fidelem nostrum RR. in Christo Patrem, archiepiscopum Strigoniensem cet. ex mutua intelligentia altero Commissariorum, Magnifico Stephano Osztrosich cet. diploma super Tractatu pacificationis, prouti conclu-

sum fuit, a Bethlenio adferendum esse quam primum. Ad terminandam proinde Commissionem istam superesse videtur non aliud, quam vt diplomata commutentur, et cetera, quae ad receptionem pertinent, disponantur. Quocirca fidelitatem vestram clementer requirendam esse duximus, quatenus, si vsipiam per affectam valetudinem licuerit, vos quoque in persona adesse possitis, adnitamini. Non parum siquidem interesse existimamus, vt in fine quoque, et abscessu ab invicem adsitis, accepto isthic documento, diploma allatum esse, confestim hinc quoque confectum iam diploma transmissuri. Vobis in reliquo cet. Dat. in ciuitate nostra Vienna die 9. mensis Ianuarii, anno Domini 1627. (a)

XXXV.

Ad Pazmanum Strigoniens. Archiepis.

Opinio illius exquiritur de diplomatibus qualitate, Commissariis mittendis, proponendis conditionibus, de loco, et tempore, quo cum Commissariis Bethlenii conueniendum sit, vt consilia sua cum regni Palatino conferat. d. 12. 1627. Ex autogr.

(a) Similis argumenti eodem die ad Pazmanum dederat, et ad Stephanum Sennyey Vacien. Episc. aulae Cancellarium.

Ferdinandus cet. Reuerendissime cet. Ea, quae de diplomatum expeditione, eorumque commutatione, executioneque eorum, quae porro effectuari deberent, benigne, et sufficienter intelleximus ex litteris fidelitatis vestrae, scriptisque annexis. Ac quidem ratione binae variationis diplomatis, nos quoque nihil morandum existimamus, quin altercatio vocabulorum tolleretur. Factam itaque esse eo pacto ordinationem in exarando diplomate, prouti formula sub Littera C. transmissa est. Similiter etiam formula amnestiae, quemadmodum sub Littera D. (a) comprehensa est, curabitur.

Quoad puncta ea, quae adhuc anno praeterito cum Principe Transsilvaniae per Commissarios complananda erant, ad manus fidelitatis vestrae dirigentur, interest autem nos cognoscere, quosnam pro Commissariis deputandos esse existimetis, vtrum nimirum sufficiat pronunc ad receptionem nimirum duntaxat occupatorum bonorum, in partibus vltro-danubianis, Magnifico D. *Stephano Pálffy*, ad loca mineralia supremo Camergrauio, et in partibus regni superioribus Egregio *Georgio Hoffman*, vel certe, si propter dispendium morae nihil interesse foret, alios quoque adiungendos, idque

(a) Vtraque formula deerat, ceteroqui hic subiungenda.

cum ob respectum, quod reuersalium receptiones, iuramenta regnicolarum, et alia tractanda erunt praeter simplicem resignationem ademptorum bonorum. Maximopere siquidem generali-ori huiusmodi Commissione, pro complanatione instituenda, et instructio praeparanda foret, personae pro Commissariis denominandae, de tempore, loco, modoque, cum Principe conueniendum. Curandum proinde a fidelitate vestra, vt de his omnibus, cum fideli nostro regni Hungariae Palatino conueniat, punctaque, et modum procedendi in Commissione, pro conficienda instructione suggerat. Et de his quidem per cursorem vos informatos esse volumus, Diplomata per nepotem vestrum die crastina tempestiue submissuri.

Ceterum hoc residuo tempore tractationis, et commutationis diplomatum, quod antea quoque impense vrgebatur, de certa, et matura dimissione captiuorum, Commissarii Principis etiamnum sollicitentur, efficiendumque, vt tam Comes *Schlick*, quam alii, iuxta tenorem diplomatis, gratis liberi fiant, et cognoscendum ab illis de tempore, modoque dimissionis.

Ita etiam, vt ablata quantitas aeris, et plumbi ex montanis ciuitatibus, tanquam contra diplomatis formam admissum restituatur. Pariter, vt operarii quoque minerales, quorum numerus ad centum se se extendit, ad mansio-

nes, et domicilia sua remittantur, id quod diligenter curandum, et vel hoc saltem effectiue obtinendum.

Non minus etiam pertinet ad exonerandum regnum a milite externo, vt Mansfeldicarum quoque copiarum reliquiae excedant, ii cum sub clientela Principis versati sint, tractandum etiam, et conueniendum cum Commissariis, vt non minus, quam reliqua militia Principis, ii quoque e regno ocysus excedant. De reliquis negotiis, quibus informandi essetis, a Principe ab Eckenberg (a) informabimini. Gratia, et

(a) Huius ad *Pazmanum* litterae huius tenoris sunt. Illustrissimo et RR. Signore! Dalla lettera di V. Signoria Illustrissima, Scritta hieri, hò inteso con molto gusto la conclusione della pace, col signore Principe di Transsiluania. Et quanto al diploma rimettendoni á quello che le scriue l' istessa Maiestà dell Imperator Nostro signore á me, non resta che soggiongerle di piá. Se li Commissarii, ó Delegati dell suditto Sign. Principe desiderano venir á Vienna, sa Maestà se ne contenta, et li vederà volontieri tanto più, quanto la lor venuta si accompagnata dalla persona, di vestra signoria Illustrissima, ch' io stimo necessaria, et le baccio vivamente le mani. Di Vienna li 12. Genaro. 1627.

Di V. S. Ill.

deditissimo Seruitore
Il Pr. d' *Eckenberg*.

clementia cet. Dat. in ciuitate nostra Vienna die
12. mensis Ianuarii, anno Domini 1627.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczfy m. p

XXXVI.

A d E u n d e m.

Committitur eidem, ut a rege cum Legatis Bethlenii de Comite Schlich, aliisque e captiuitate liberandis diligenter agat. d. 18. Febr. 1627. Ex autogr.

Ferdinandus cet. Reuerendissime cet. Imperiali mouemur clementia, vt eorum, qui fideliter nobis seruiunt, clementem suscipientes curam, libertati pariter, atque saluti prouideamus. Eapropter, licet antehac saepius, nuper tamen maxime, cum Deputatis ad nos Bethlenii Legatis, inter cetera deliberatione Comitum nostri de Schlick, et Laurentii di Maiestro, reliquisque captiuis, pristinae libertati restituendis, serio propositis in eum finem congruis remediis tractari curauimus. Quibus quidem attentis licet celerem nobis praedictorum relaxationem pollicebamur, detineri tamen eos ad-

huc, et antiqua custodia, praeter opinionem nostram, conseruari videmus.

Quare, cum huiusmodi detentio non minimum expeditioni nostrae bellicae adferat detrimentum, seruitioque illorum, quorum hoc potissimum tempore vti vellemus, opera destituamur, ideo vos, vtpote recentem praeteritorum cum dictis Legatis tractationum habere memoriam, confidentes, per praesentes requirimus, quatenus de libertate praedicti Comitis, aliorumque nobiscum solliciti, impense id agere studeatis, vt pristinae aliquando nobis, et sibi ipsis libertati restituantur. Qua quidem in re, si forte tentata cum ante dictis Legatis media, nullius, aut certe tardi admodum, quod minime arbitramur, effectus fore cognosceretis, conabimur, nouis detinentium animos disponere rationibus, vt voluntati tandem nostrae satisfiat, dictique captiui pristinae libertati restituantur. Efficietis in hoc rem nobis apprime gratam. Dat. in ciuitate nostra Vienna 18. mensis Februarii anno 1627. regnorum nostrorum, Romani 8. Hungarici 9. Bohemici vero, 10.

Ferdinandus. m. p.

Ad mandatum Sac. Caes. regiaeque M. proprium

Rambaldus Collalti
Comes.

Christophorus Puck.

XXXVII.

Ad Palatinum regni Hungariae.

Commissarii regii cum Bethlenio tractaturi, dubia sua de litteris credentialibus proponunt, optantque sibi plenipotenciales mitti. d. 1. Mart. 1627. Ex autogr.

Illustrissime D. Comes Palatine, nobis obseruandissime! Seruitiorum nostrorum cet.

Hodie peruenimus in oppidum Turan, in Comitatu Turocziensi habitum. Hic ruminauimus paria credentialium ad Principem Transsilvaniae expeditarum, et per nos exhibendarum, vel quia Cassouia concessit vltius, tandem post eundem mittendarum. In iisdem credentialibus principaliter duo considerauius, quae merito fuerunt considerata.

Primum, quod sua M. in iisdem posuit mentionem omnimodae facultatis nobis attributae tractandi, et exequendi ea, quae in pacificatione conclusa sunt, nullis superinde plenipotentialibus ad manus nostras existentibus, ad quas credentiales referuntur. Itaque scripsimus suae M. dignaretur nobis etiam tales plenipotenciales in patenti quamprimum mittere, quarum vigore, et tenore possimus demanda-

tam Commissionem sine aliquo defectu, et obstaculo peragere, ne in progressu effectuationis aliquam remoram suae M. auctoritati, et nostrae vocationi praeiudiciosam, casu quo pati debeamus.

Deinde, in iisdem credentialibus scribit sua M. nos habere in commissis, ut ab eiusdem Principis informatione, et resolutione super effectuatione fienda, sicut etiam de loco, et de tempore, ubi, et quando fieri debet, expectaremus. Hoc quoque pro opinione nostra videtur nobis plurimum praeiudicare suae M. auctoritati. Talia enim sunt, quae Principis animum possint ad aliquam ampliorem praesumptionem incitare, et Commissioni peragendae moram longiorem, nec non dubium effectuandi modum praebere.

Quapropter dictas quoque credentiales in aliquibus abbreviaimus, quae videbantur non esse vsui, ne per ea, si praesertim relinquerentur, quispiam putaret, quod sua M. ipsi Principi tantum de sua auctoritate ultro concesserit, supplicantes suae M. dignaretur etiam antelatas credentiales, abbreviato modo, denuo describi facere, et ut nobis quamprimum simul cum plenipotentialibus ex Cancellaria Hungarico-Aulica, patenter conficiendae transmittantur. Itidem, quoque D. vestram Illustrissimam obnixè rogamus, velit hocce negotium penes

suam M. quantocyus proponere, nam sine eiusmodi requisitis hic frustra morabimur, nec demandatae prouinciae operam tuto adhibere poterimus. In reliquo cet. ex oppido Turan, 1. Martii 1627.

Ill. D. V.

Seruitores paratissimi

Ioannes Pyber, elect. Episcop. Agriensis.

Stephanus Osztrosich.

Georgius Hoffman.

XXXVIII.

A d P a z m a n u m.

Commissarii regi ad tractandum cum Bethlenio missi, rationem itineris sui reddunt, cupiuntque quaedam circa plenipotentiam declarari. d. 8. Mart. 1627. Ex Autogr.

Illustrissime, ac RR. Domine cet. Non ita pridem, videlicet 2. fluentis mensis Martii accepimus in via litteras a Magnificis DD. *Francisco Myko*, et *Sigismundo Lonay*, per curso-rem Principis missas, nosque de termino Commissionis effectuantdae per Principem praefixo, et de nonnullis aliis ibidem vberius comprehen-

sis, certificantes, quas quidem in specie, Sacratissimae Caesareae, et regiae M. Domino nostro clementissimo, in paribus autem iuxta praesentes sub A. Dominationi vestrae Illustrissimae, ac RR. transmittimus, et itidem quale responsum iisdem dederimus, eius quoque copiam sub B. Dominationi V. Ill. et RR. pro vberi-
 riori notitia inclusimus.

Praemissis tamen non obstantibus, nos nihilominus, Comitatus, et praecipua loca, per quae nobis eundum fuerat, neue profectio, transitusque noster frustraneus esset, prout et alias ipsum diploma, praecipuum videlicet Commissionis nostrae fundamentum, continet, statim, et defacto in suae M. gratiam, et fidelitatem recepimus, omnibus, et singulis eorum incolis, vltro quasi in eam concedentibus, et nobis psssim, et vbique, debito honore occurrentibus, quibus tandem benigna suae M. mandata, ad quos nimirum spectabant, exhibuimus, verbisque partim lenioribus, vtpote fidelitatem, et constantiam posthac Domino ipsorum naturali, et regi coronato, atque clementissimo, seruandam esse, commendando, partim vero acrioribus exprobrauimus defectionem, in quam hactenus qualibet leui aura impulsu concidebant, et prolapsi fuerunt. Haec et similia proposuimus etiam ciuibus Leuchouiensibus, facta exhibitione suae M. mandati, et litteris Illustris-

simi D. Palatini, ad quos 7. praesentis mensis peruenimus, qui itidem debito honore exceperunt, et deuotionem suae M. promiserunt.

Hinc quamprimum longius abire, directe autem, quo scopus commissionis nostrae est, Cassouiam ire intendimus; aliquantisper tamen remoramur in via, potissimum propterea, quod plenipotenciales simul et credentiales, die prima Martii modo currentis, tam suae M. quam D. Illustrissimo Palatino perscripsimus, antequam eo pertingamus, ad manus habere cupemus, quarum copiam ex quibusnam rationibus solicitemus, D. V. Illustrissima, et RR. ex paribus litterarum ad Illustriss. D. Palatinum, antea per nos datarum, et sub C. appositis vberius velit cognoscere. Quae cum multum sint necessariae principaliter ad futuram cautelam, et ne deinceps per defectum illarum difficilior futurus sit Commissionis nostrae progressus, cum praesertim nodus et in scirpo per quosdam aliquando quaeri soleat.

Ideo etiam D. vestram Ill. et RR. obnixe rogamus, velit haud grauatim D. V. Ill. et RR. penes Sacratissimam M. et penes Ill. D. Palatinum promouere negotium, vt vtrumque illico opus, tam nimirum plenipotenciales, quam credentiales ad Principem, modo per nos declarato, Commissionique nostrae per nos aliquantisper conformato, expediri facere, et clementer de-

manda-

mandare, vt statim per celerem Postam ad nos ferantur, ne effectuatio eorum, quae Posonii conclusa sunt, longiorem moram patiatur. In reliquo cet. Leuchouiae 8. Martii 1627.

Ill. et RR. D. V.

Seruitores addictissimi,
Ioannes Pyber el. Epi-
 scop. Agriensis. m. p.
Stephanus Osztrosicz. m. p.
Georg. Hoffman. m. p.

XXXIX.

Ad Maiestatem Caesaream.

Regni Palatinus in consortio aliorum, comperto, Bethlenium velle cum Turcis, improuiso in Hungariam irrumpere, quae in eum euentum fieri cupiat, optetque, ad Caesarem perscribit. d. 2. April. 1629. Ex apogr. Biblioth. Aul. Vindobon.

Sacratissima Caesarea, regiaque M. Domine, Domine clementissime, fidelitatis, ac fidelium Seruitiorum humillima oblatione praemissa.

Cum ob varios, qui passim circumferuntur, motuum rumores, post reuisionem iudiciorum

extraordinariorum, Tyrnauia huc Sellyam, ad D. archiepiscopum Strigóniensem, vna cum D. archiepiscopo Colocensi, conuenissemus, ex variis diuersorum, ac fide dignorum hominum relationibus consentientibus intelleximus earum rerum coniuncturam, vt omnino videatur Principem Bethlenium vna cum Turcis ditiones M. V. inuadere velle. Nam, vt taceamus Turcicum apparatus, publicatum scilicet iam militarem illorum confluxum ad initium Maii, duorum item pontium per Sauum ad Essek apparatus, per quem *Abaza*, Bassa Bosnensis transire possit, ac demum tergiuersationem Bassae Budensis circa pagorum deditiorum limitationem, *Bethlen* quoque inusitata donorum magnitudine Bassam Budensem sibi deuinxit hodie ante octiduum.

Nam sex equos militares regie instructos, currum pensilem flaua Attalica interne obductum, sex Peciis holoserici, et sex Peciis panni Damasceni, praesentari curauit. Insuper a Tartaris certum auxilium obtinuit, vexilla item complura suis Capitaneis distribuit, vt sine mora quam occultissime militem contrahant, prout ii ipsi, qui interessati in hoc negotio sunt, secreto manifestarunt, assecurantes, quod praeter solitum morem, tempestiue, atque adeo statim, ac herbae erumpent, moturum Principem, vt inopinato ditiones M. V. obruat, et con-

finia, nouo commeatu destituta facilius deditione accipiat.

Tradunt, quotidiana, et indefensa sollicitatione regum Daniae, et Sueciae, quorsum cursores, viri primarii creberrime commeant, diuersionem ab hac parte sollicitantes, prout nunc quoque celebris ille proditor *Franz Péck*, a rege Daniae, et Sueciae apud *Bethlenium* esse refertur, et ab eo ipso, qui a rege Galliae venit, certo intellexit D. *Ioannes Kéry*, quod rex ille quoque *Bethlenium* vehementer sollicitet, nec dubitamus, quin apud Turcas hoc ipsum diligenter agatur. Nec quiescunt exules, fugitiui vicinarum prouinciarum, praesertim Praedicantes, sed nouas semper incendio flammās subiiciunt.

Quocirca officii, ac fidelitatis nostrae id esse existimauius, vt M. vestram de periculi magnitudine tempestiue moneremus, simul etiam demisse opinionem nostram expromeremus, quid in praesenti absque vlla mora faciendum existimemus.

Primo igitur clementer intelligat M. V. in arce (a) noua, quae caput est confinium cisdanubianorum, sub tribus Germanorum vexillis, trecentos milites non habere, nam vel incommodis oppressi obierunt, vel profugerunt,

(a) Verisimiliter *Érsekújvár*, Germanis *Neuhäusel*.

et, qui supersunt, aegre laboribus victum aquirunt. Ex Hungaris vero peditibus, qui 500. esse deberent, vix 50. ex equitibus vix 100. supersunt, anonae autem, et munitionis tantum non est, quantum vel paucorum dierum obsidioni sufficere possit. Vnde, si celeri aliquo equitatu viae illae praecluderentur, horret animus exprimere, quanta inde pericula suboriri possint. Similis est per omnia constitutio arcium Füleky, Nouigrad, et Lewencz, quae potissima sunt post nouam arcem praesidia.

Itaque id summe, et absque omni mora necessarium censemus, ut praedicta vexilla tam Germanorum, quam Hungarorum impleantur, ac una cum solutione militari, de anona abundante, ac munitione prouideatur. Nam quod si campestris exercitus M. V. adducendus erit, nisi in tempore magna anonae copia, in confinia condatur, fame exercitui pereundum erit. Neque enim quacunque grandi summa pecuniae tunc anona parari poterit, siquidem populus tunc subolfaciens futura pericula, frumentum omne exportat, ac diuendit, adeo, ut vix ad mensem suffectura anona remaneat in his tractibus.

Secundo consultum nobis, imo necessarium videtur, ut, iuxta saepius factas M. Vestrae clementer resolutiones, praesidium, et quidem non contemnendum, Eperiesinum in-

ducatur. Et quoniam D. *Nicolaus Forgách* lecto affixus, vix vel proficisci potest, existimamus D. *Tomam Bosnyák*, supremum Capitaneum Fülekiensem, pro tempore illuc mittendum, relicto interim Capitaneatus Fülekiensis officio. Quod si autem *Bethlen* mouerit, interim Fülekinum transferri posset D. *Paulus Eszterházy* ex Nouigrad, cuius loco non difficulter substitui posset aliquis in Nouigrad.

Existimamus vero Principem *Bethlenium*, si alias hostilia mouere deliberatum non habet, ob hanc praesidii introductionem, nihil tentaturum, praesertim si significaretur vel per M. V. vel iussu M. V. etiam per me Palatinum, quod nihil ipsi praeiudicaretur per huius praesidii introductionem, sed motus Polonici, et pericula Tartarorum, ac bona illius tractus Hungariae administratio hanc praesidii introductionem in partes illas causauerit.

Tertio, existimamus illud quoque valde necessarium, ut M. V. militem aliquem in loco vicino Danubio habere dignetur, qui in tempore adesse possit, simul etiam ita res in Silesia ordinare, ut, si Bethlen versus confinia appropinquaret, cum aliquo equitum, ac peditum numero, cum Eperiesiensi Capitaneo, ac militia, a tergo Bethlenio negotium facessere possint. Denique, ut levis aliqua armatura in tempore habeatur, ad minimum mille equites Hun-

garos conducendos iudicaremus, non vt statim coniungerentur, sed vt in suis stationibus parati essent, et ad primos necessitatis motus, in promptu habeantur.

Vt vero certius constet totum *Bethlenii* consilium, visum est consultum, vt *Ioannes Kéry* Capitaneus Gyarmathiensis statim in Transsiluaniam expediretur. Cum enim ibi et notitia, et parentelis plurimum possit, magis idoneus non occurrit ad intima quaeque peruestiganda. Honestos autem, et graues praetextus, cum quibus expediendus est D. *Kéry*, vestra M. ex Instructione, per me Palatinum, sibi data, clementer intelligere dignabitur, sicut et cetera iuxta praesentem regnorum M. vestrae necessitatem ordinare. Nam licet Diuina prouidentia, vel morte, ac infirmitate *Bethlenii*, vel aliis modis praeuertere, ac auertere pericula imminentia possit, regiae tamen prouidentiae curam necessario exigunt, tam multa, ac patentia periculorum indicia.

Haec erant, clementissime Caesar, quae M. V. demisse significare debuimus, Deum orantes, vt M. V. omnibus inimicis superiorem, diu felicissime tueatur. Dat. Sellyae 2. die April. 1629. (a)

(a) Subscriptio deerat, verisimile est, Palatinum, communi nomine, haec scripsisse.

XXXX.

Ad Pazmanum.

Episcopus Agriensis scribit Pazmano, inter quot incommoda Commissarii Caesaris, et regni, negotium Tokaini procurent: quot difficultates de Tricesimis, aliisque rebus iniiciantur, de quibus iam ipsum Caesarem, et Palatinum edocuerint: quaedam loca quidem iam esse restituta, quaedam negari, moras identidem a Commissariis Bethlenii iniici; horum turbulentum ingenium. d. 14. April. 1627. Ex autogr.

Illustrissime, ac RR. Domine cet. Ma szin-
ten három hete mult el, miota ide Tokayba az
kyetlen helre, mellet az Erdely Fejedelem ked-
vünk ellen rendelt, erkeztünk; olj niomorult
helen vagiunk, hogy egy feleől az Tyszanak, es
Bodrognak arvize keörnyül fogot bennünket,
mas felül az Tokay magas hegye oszlopul al ke-
őszben; az hel rakva undok saral, feyünk feleőt
pedigh az égh züntelen essős keődeőkvel rakva,
es igj minden feleől, mint egj temlőczben vettet
allapotban vagiunk.

De megis eleőttünk viselven az mireank bi-
zot dolgot, abban semit hatra nem hattunk,

seőt mióta ide érkezünk, minden üdeőben eyel nappal szüntelen, szorgalmatossan azon faratunk, és munkáltkattunk, menteől jobban mind az mi kegielmes Urunknak, Chaszarnak es Kyralunknak eő Felségének, autoritasat, és edes hazanknak szabadságát defendalliuk, es megholtalmazuk, es az mireánk bizot dolgokat jo modgiaval veghez vigiük.

Atta volna az Ur Isten, hogy Nagysagtok az mostani utolso Posonyi Tractaba veghez vitte volna az quintus articulusnak declaratiojat, es ot effectualta volna, mostanaba hamarab, es keőnyebben ferkesztünk volna minden dolgainkhoz; annyi sok difficultassok, es keptelen kyvanságok ab aduersa parte nem tamattanak volna, kyváltkeppen az harmintzadok, es az harmincz ezer Rénes forint fizetésének dolgaiban. Ezeken az ket punctomokon sok üdeőteől fogva laboralunk, de mind ez ideig semmit sem végeztünk, mert képtelen dolgot kyvánnak. Azert az Commissarius Urak mind eő Felsége Chaszar es Kyral Urunkat, mind Nagysagodat, mind penigh Palatinus Uramat ezekreől az dolgokrol beősegessen irva informaltak: abol az irásbol meg érti Nagyságod; nemis akarom ugian azon dologrul terhelnem Nagyságodat irásommal.

Szeget, Kisfaludot, Somodit az Erdely Fejedelem Commissariussi megattak Nagyságodnak; enis mindgiarast az Nagyságod paranchó-

lattia szerent *Balas Pap* uram kezeben consignaltam. Lyskatis meg attak; az Szepesi Captalannak Uihelit meg attak ad partem. Mindgiarast urgealtam Lonyay Uramat, az tavoli Liskay dezma Nagyságodnak restituáltassék, de eő kegielme nem biztat az eppen valo megadásba, hanem azt mondgia, in recompensam azt itili az Erdely Fejedelem, eő Felsegerendel Nagyságodnak eginihan hordo bort; menni leszen, eő azt nem tudgia.

Im egy levelet ir Miko Uram Nagyságodnak, mellet ugian ezen magam levelembe includaltam, es megkülttem Nagyságodnak, ha mi ollias dologrol ir, kyben szolgálnom kel Nagyságodnak, adgia ertésemre levele által Nagyságod, én minden üdeőben kész szolgája vagyok Nagyságodnak, chak erthessem Nagyságodnak akarattiat.

Hogy az aduersa pars ilj késedelmes minden dolgába, nem kevés ütkeősztetesünk benne. Talantan az Teőreők tractatul var; ha ugj vation az dolog, nem kevés despectusara lenne eő Felsegének Chaszar, és Kyral Urunknak, minekünkis meg lenne az jutalom. Minemű beőchülettel vadnak hozzánk, ezutan (a kitűl Isten oltalmazon) nem feő beőchületes embereket kel ide küldeni az Tractara, hanem hasonlo portorokat, kik keményen absque respectu perso-

narum morgolodhassanak veleek. In reliquo cet.
Dat. in Tokay 14. Aprilis, anno 1627.

Ill. ac RR. Celsitudinis V.

Seruator addictissimus

et deuinctissimus

Ioannes Pyber el. Episc.

Agriensis.

Post scripta. Igen szerenchesetlenek az Erdely Fe-
iedelem Commissariussi: ketteőnek az szalasan
tűz támadot, az harmadikat az arviz szállásáról
ki űzte; nem tudom mit praesagial. Szinten ez
levelet bepechetelni akartam, *Lonyay* Uramis
küldetőt egy levelet, ky Nagyságodnak szol, aszt-
is Nagyságodnak ugyan ezen levelem melle an-
nectaltam, es Nagyságodnak meg külteőm. Ite-
rum, atque iterum Illustrissima Celsitudo ve-
stra valeat, et me suum Capellanium amet.

XXXI.

Ad Pazmanum

*Commissarii regii quasdam difficultates in
tractatione cum Legatis Bethlenii supe-
ratas, ad alias vero nouis mandatis sibi
opus esse, significant. d. 20. April. 1627.
Autogr.*

Illustrissime, et RR. cet. Vndecima curren-
tis perscripsimus Ill. et RR. D. vestrae quibus

in terminis tunc Commissionis nostrae status versabatur, quibusue de causis, et rationibus longior mora effectuari ea, quae beneficio pacis conclusa sunt, intercesserit, quarum quoque difficultatum copiam D. vestrae Ill. ac R R. transmisimus. Ab illo autem tempore, licet super iisdem difficultatibus inter nos vtrunque, non minus disputatum fuerit, diuersaeque Replica ab vtraque parte interuenerint, attamen iam post longiorem vltro, citroque habitam disceptationem, nonnulla puncta cum diplomatis pacificatorii, quam quae ad quintum articulum eiusdem diplomatis, pro difficultatibus in medium adducta erant, complanauimus. Alia vero, quae grauiora sunt, quaeue de simplici, et de plano complanare, nobis non fuit integrum vtrunque, ad benignam suae M. Caesareae, regiaeque, Domini nostri clementissimi ratificationem, pariterque Principis, distulimus.

Nunc laboramus in eo, vt restitutio bonorum, iuramentique depositio, et Reuersales, per quos oportet, praestentur, cupientes omnium negotiorum finem optatum sortiri, expeditisque iis omnibus, inde quamprimum reuer-
ti. Verum, cunctatio etiam modo per Commissarios Principis in dies nectitur. Qualiter tamen etiam quoad ista reliqua puncta, in dies processum fuerit, mox atque defacto D. vestrae Ill.

et R R. ad notitiam datum sumus. In reliquo
cet. Dat. in Tokay d. 20. April. 1627.

Ill. et RR. D. V.

Seruitores paratissimi
Ioannes Pyber cet- m. p.
Stephanus Oztrosich. m. p.
Georg. Hoffman. m. p.

XXXXII.

Ad Caesaream Maiestatem.

*Pazmanus opinionem suam de Bethlenio, et
instituta cum eo tractatione, certis capi-
tibus comprehensam, candide depromit.*
d. 22. April. 1627. Ex Minuta.

Sacratissima Caesarea, regiaque M. cet.

1.) Certum est, *Bethlenii* fidei non fiden-
dum. Nam ipse nec promissa, nec aliud curat,
sed occasionem iuxta *Machiauelli ragion de sta-
to*, vbi occasionem habet promouendae suae rei,
nulla ipsum obligatio retinet. Id saepe iam,
proh dolor! magno publico detrimento experti
sumus, vt proinde aliud existimare nemo pru-
dens possit.

2.) Certum est, si M. sua rem publicam saluam vult, diligenter ad res Hungaricas attendendum. Nam tot, et tam crebris vastationibus exacerbatas populus facile ad desperata, quod Deus auertat, consilia conuertetur.

3.) Cura haec in eo vertitur, ut in omnem euentum anona, et munitione iam nunc tempestiue ita muniantur Komor, et Neuhaus, ut, si necessitate ingruente exercitus adducendus sit, habeant commeatum ad longius tempus. Anno praeterito florens exercitus periit ob defectum anonae, et ob id ipsum progressus omnis impeditus. Idem fiet in posterum, nisi tempestiue prouideatur. Nam rebus turbatis, etiam precio soluto, res anonaria procurari non potest. Facta prouisione nihil amittitur, nam semper militi distribui poterit anona in defalcationem stipendii. Itaque prudentis est, tutiora sequi.

4.) Publicam quietem super: *non putaram*: fundare, consultum non est. Tamen ex omnibus circumstantiis moderni status, existimo, hoc anno Bethlenium non moturum aliud, quam quod forte dissimulanter aliquot millia submittet Dano. Id ipsum tamen vix futurum existimo. Nam facile procul non ibunt Hungari, et multi verentur inductionem militis suae M. sed tamen, quid quid futurum sit, facile indicia apparebunt ex Tractatu Turcico, et Tokaia-

no. Itaque nihil praecipitandum censeo, sed expectandum a relatione Commissariorum, et a reditu *Hoszutzi*, qui in Transsiluaniam iuit.

5.) Siquidem mihi relatio rumorum, quae, a D. Paulo Rakoczy relatorum, in Interesse fratris terminatur, suspecta mihi est, ne forte D. *Paulus Rakoczy* haec bona quidem fide significet, sed deceptus ab iis, quorum Interesse agitur. Itaque huc lento gradu procedendum ad credendum.

6.) Autumno superiori Tractatus similis fuit inchoatus cum *Ioanne Bornemisza*, qui tamen omnia ex consensu *Bethlenii* tractauit, et vix non exclusus est vir bonus ex arce sua, ut duplicatus ille proditor promoueretur. Simile quid hic subuereor.

Nam *Georgius Rakoczy* certo iam tractauit cum *Bethlenio* de iis bonis: deinde ad illa bona ius concessum fuit Comiti *Homonnyai* ab Imperatore *Mathiae* felicitis memoriae, cui derogari non potest. Alii quoque non pauci sunt, qui ius in eadem bona obtendunt, quibus, salua iustitia praeiudicari non potest. Ad haec nec constantia, nec prudentia, nec militaris virtus tanta est in *Georgio Rakoczy*, ut solidum ibi fundamentum statui possit.

Itaque concludo, nihil tractandum cum *Georgio Rakoczy*, sed silentio dissimulandum, et in eo, quod puncto tertio dixi elaborandum.

Supra omnia autem vt et de pace Imperii, et de Serenissimi regis Ferdinandi III. promotione in Bohemia, et alibi, effectiue consultetur, et eiusmodi belliduces sunt, iussis obtemperent, et mature Silesia liberetur, et consilia expedita habeantur, vnde, et quo exercitus submitti debeat. 22. April. 1627. (a)

XXXIII.

A d P a z m a n u m.

Commissarii regii nouas sibi difficultates, titulo restitutionis bonorum, iuramenti fidelitatis, et reuersalium litterarum, a Bethlenii Commissariis obiici queruntur, consiliumque sibi suggeri petunt. d. 25. April. 1627. Ex autogr.

Illustrissime, ac RR. cet. In proxime praecedentibus litteris perscripsimus D. vestrae Ill. et RR. restare adhuc restitutionem bonorum fidelium suae M. et iuramenti, reuersaliumque ab iis, a quibus oportet fieri, exactionem. Circa quarum rerum negotium cum his sedulo labora-

(a) Ex Minuta, vt aiunt; loci subscriptio abfuit.

mus, et sollicitamus, identidem Commissarios Principis, vt circa longiorem moram, velint, vigore assecuratoriarum, praedictam bonorum restitutionem effectuare, de qua iam ante certam eisdem consignationem dedimus, expectantes istius quoque negotii finem, circa omnem controuersiam iam prope futurum, praesertim cum assecutoriae memorati Principis, de restitutione editae, manifesto clarae haberentur.

At praeter omnem expectationem nostram iterum noua nobis opposita est difficultas per Commissarios Principis, qui imprimis ipsam restitutionem bonorum, verbaque assecutoriarum, quibus ipsa restitutio exprimitur, ita interpretantur, quod Princeps solummodo illa bona vigore earundem assecutoriarum, restitui facere deberet, quae ab anno 1619. cuiuspiam inscripsisset, non autem ea, quae quispiam alio quopiam Titulo, a praedicto anno possidere coepisset. Deinde, quod ex praedictis assecutoriiis certus dies, certusque terminus huic restitutioni praefixus esse non posset elici, itaque neque Principem ita intelligere, quod vigore praedictarum assecutoriarum, etiam bona, per se modo praemisso inscripta, sub ista effectuatione diplomatis, restituere teneretur, sed neque id ipsum statim facere posset prius, quam praesertim resciret, quibus ea inscripsisset, quorum etiam inscriptionales per ipsum factae sta-

tim contemptui habeantur, modernique talium bonorum possessores turbari, et iniuriari videantur.

Petentes a nobis eiusdem Principis Commissarii denuo aliud scriptum dari, atque lucidius demonstrari, quinam illi essent, qui saepe dicta talia bona possiderent, quorum nomina ante, quam praefati Commissarii quidpiam certi facere possent, Principi mittere, et ab inde resolutionem praestolari deberent. Et licet quidem satis luculenter iam antea demonstraerimus, prout et consignationem dedimus, praeterea non obscure, cernimus, illos moram tantum quaerere, et omnia cunctanter agere velle. Ne tamen propterea in nobis quidquam desideretur, iterum nouam consignationem omnium concinnauius diligentissime, eisdemque exhibuimus, cupientes communi bono, et indemnitati multorum fidelium suae M. consultum esse. Verum, quandoquidem scriptum illud nostrum, prius adhuc ad Principem mitti debet, quando proinde resolutio a Principe ventura sit, si potissimum, prout Commissarii eius asseruerunt, quod prius, quam illa venerit, adhuc ipse Princeps, omnium inscriptionales videre vellet, deque singulorum contentatione tunc primum statuere, Deus sane scit, quando illud futurum erit, et quando poterit optata effectuatio assecuratoriarum finem suum sortiri.

Sic etiam de iuramentorum depositione, deque reuersalium praestatione dubium quoddam habemus. Etenim non obscure ab aliquibus intelligimus, nonnullos esse ex supremis Comitibus, atque adeo etiam Capitaneis, qui instinctu aliquorum, iuramentum renuere velle dicuntur, quod facile euenturum credimus, quoniam vigore diplomatis, et ordine articulorum, pridem iam illa praestari debuissent. Sed illud ipsum Commissarii Principis, quamuis nos a principio semper suo ordine omnia fieri vrserimus, de industria quadam negligere, et res in confuso pertractare videntur.

De reuersalibus quoque nihil certi habemus, an eas omnes repraesentaturi sunt, veremur, ne et circa easdem parem difficultatem simus experturi. Quapropter Ill. et RR. Domine, videmus hoc pacto statum Commissionis nostrae longius, et latius procrastinatum iri, atque effectuationem potissimum assecuratoriarum in dubio versari.

Vnde quoque D. vestram Ill. et RR. obnixè rogamus, vt praemissis consideratis velit nos -- quam citissime edocere, vt, si istam Commissionem nostram aliqua in parte ineffectuatam manere contingat, signanter vero, si effectuatio praesertim assecuratoriarum praesenti tempore debitum suum finem sortiri non posset, an reliqua ad diploma spectantia, partim iam ef-

fectuata, partim vero, vti in aliis litteris nostris perscripsimus, ad vltiorem ratificationem dilata, possint, et debeant per nos pro effectuatibus, et complanatis acceptari, et haberi, suspensa ad futurum tempus assecuratoriarum effectuatione? ac deinde tali casu, quo per vnam, vel alteram personam, iuramenti depositio, sic etiam per vnum, vel alterum Comitatum reuersalium praestatio denegaretur, quamuis quidem, vt omnia rite fiant, nos maxime elaboramus, quid in tali casu nos facere oporteat, velit D. vestra Ill. et RR. nobis mentem suam aperire quam citissime, vt sciamus nos omnimode accommodare. -- Datum in Tokay 24. April. 1627.

Ill. et RR. D. V.

Seruitores paratissimi
Ioannes Pyber m. p.
Stephanus Ofztrosich m. p.
Georg. Hoffman. m. p.

XLIV.

Ad Commissarios Regios.

Pazmanus causam reddit, cur ad ternas illorum litteras serius respondeat: hortatur ad patientiam, et vt in dato sibi negotio lente procedant. d. 6. Maii 1627. Ex apogr.

Reuerendissime, Spectabilis, ac Magnifice,
Generosi cet.

Licet serius, quam par esset, ternae litterae DD. vestrarum allatae sint ad me Tockaio exaratae; priores quidem 11. Aprilis scriptae vna cum copia eorum, quae hucusque tractata erant. In quibus cum animaduernerem, DD. vestras prudenter, ac recte processisse, nolui quidpiam respondere, donec M. suae mentem de quibusdam punctis cognoscerem. Verum sua M. febris correpta, duabus fere hebdomadis intra parietes sese continuit, ac negotiorum tractatione necessario abstinuit. Quae ipsa causa fuit, cur serius DD. vestrae responsum habeant. Iam tamen, Deo laus, M. sua plene conualuit. Ego quoque febris dierum aliquot tentatus fui, quod ipsum etiam moram respondendi attulit.

Posterioribus litteras, et eas quidem binas, 20. nempe, 25. Aprilis datas, hodie simul accepi. Quamuis autem non dubitem, DD. vestras ex Aula M. suae plenum de omnibus responsum habituras, et certus praeterea sim, illo prudentia, ac diligentia totum hoc negotium tractaturas, ut nihil a me adiungi possit, quia tamen amice, et familiariter mentem meam scire desiderant, breuiter, et sincere aperiam, quod mihi occurrit.

Principio igitur, videntur mihi Principis Commissarii vel nodum in scirpo quaerere, vel moras nectere, vt successum rerum Imperii praestolentur, et ex re nata, ac, vt dici solet, in arena consilium capiant. Nam ea omnia, quae praetexuntur, eiusmodi sunt, vt nullo modo in iis haerendum foret. Magnificus D. Osztro-sich interfuit tractationi Posoniensi, et quoniam priorum tractationum vigore, bona fidelium suae M. quas Princeps antea quoquo modo donauerat, restitui debuerunt, nunc de iis solis, quae inscripta, vel oppignorata erant, decerni debuit. Et clare conuentum est, ea omnia de facto reddenda esse. Principis est, re, vel verbo contentare modernos possessores.

Similiter ad iuramentum deponendum per Capitaneos, et alios, Princeps se se obligauit. Nihil ab aliis, sed a solo Principe DD. vestrae debent exigere, vt suis promissis satis faciat. Caeterum in toto hoc negotio pedetentim progrediendum censeo, nec rumpendum tractatum, sed continuandum, donec a sua M. plenam informationem DD. vestrae accipiant. Et mora, et constans patientia multum in rebus agendis efficiunt.

Haec habui, quae DD. vestris breuiter rescriberem, quibus a Deo firmam valetudinem,

et felicem tractationis exitum animitus precor.
Sellyae 6. Maii 1627.

RR. Spect. ac Magnif. DD. VV,

amicus ad seruiendum paratus

Arch. Strig.

XXXII.

A d P a z m a n u m.

*Commissarii regii obstacula, quae Commis-
sarii Bethlenii saepe etiam extra propo-
situm, sibi in tractatione ingerant, recen-
sent. d. 10. Maii 1627. Ex autogr.*

Illustrissime, ac Reuerendissime cet. Ex
litteris die 11. (a) et 20. praeteriti mensis Apri-
lis per nos ad D. V. Ill. ac RR. datis, D. V. Ill.
ac RR. intellexit, nos pro virili nostra sedulo
laborare, quatenus demandata nobis Commis-
sio possit quamprimum debito modo terminari,
circa quod etiam in hodiernum vsque diem dili-
gentissime desudamus, verum sunt obstacula,

(a) De vinis, et pecoribus in Poloniam, et Vi-
ennam versus educendis, ratione Tricesimarum:
sed pluribus in locis ita corruptae, vt omittendas
censuerim.

quae optatum finem praepediunt, potissima vero difficultas in eo est, quod Commissarii Principis, principaliores difficultates, quae vigore diplomatis, et iuxta articulum V. atque etiam tenore assecuratoriarum, complanari deberent, partim omnino nolunt, partim differunt effectuare, e contra autem illa quae ex parte ipsorum Principis proposuerunt, quorum licet quidem nec in diplomate, neque in assecutoriis, neque etiam in V. articulo mentio habetur, ea mordicus tuentur, et omnino volunt per nos statim effectuari.

Notanter vero etiam defacto urgent 30,000. florenorum Rhenensium pro anno 1626. quin imo, et ipse Princeps per proprium scriptum summopere vrget, et postulat persolui, quam summam nos licet semper hactenus categorice denegauimus, et defacto denegamus, quin etiam non leuiter eos arguimus, penes quidnam talem summam peterent, quoniam per postremos motus, atque etiam diploma postremum, solutio illius summae totaliter sublata est, nulloque plane fundamento, nedum peti, sed eadem difficultas iuxta nullum articulum neque etiam tenore V. articuli proponi potuerint, postquam idem V. articulus ad instantiam DD. Commissariorum suae M. principaliter editus sit, neque eo tempore, quo editus est, per Commissarios Principis mentio aliqua praedictae summae fue-

rit, quod pluribus, atque iustissimis rationibus demonstrauiamus, M. suam sacram, Dominum nostrum clementissimum, ad solutionem illius summae minime teneri, neque soluturam esse, nihilominus non cessant a petitione, sed tanto acrius vrgent.

Vice versa, nos vigore diplomatis articuli II. petimus, vt res omnes sub postremis motibus in locis occupatis repertas, indeque vtpote ex montanis ciuitatibus, et confiniis auectas restituant, at illi eorum se nihil debere respondent. Porro petimus restitutionem bonorum ab anno 1619. occupatorum, vigore assecuratoriarum, fidelibus suae M. sub praesenti termino effectuationis impertiendam esse, sed Princeps asserit, se non teneri ad eam praesenti termino, quoniam nulla esset specificatio in assecutoriiis, quod nempe statim, et defacto fieri deberet, ac propterea diem 15. Iunii futuri mensis praefixit, ad quam citat defacto omnes illos, qui talia bona possiderent, quae restitui deberent, vt nimirum ad praedictum diem instrumenta litteraria, quorum titulo illa possident, producerent. Nos autem, praeterquam quod terminum illum difficultauimus, iuxta quoque postulauimus, vt penes productionem litterarum, certum quoque diem praefigat, quo ipsa quoque bona certo certius restitutus esset, de quo adhuc certi non sumus, sed iidem Principis

Commissarii se id ipsum perscripturos polliciti sunt.

Insuper negotium Tricesimarum iuxta V. articulum diplomatis per nos pro complanatione propositum, in quantum regnicolae aggrauantur, diu, multumque disputauimus, praestolantes eiusdem effectuationem itidem sub praesenti termino substituram; verum postea, quam Commissarii Principis graue sibi dixerunt, per se complanari posse, deduxerant ad notitiam, et ratificationem Principis. Idem vero Princeps, siquidem illud ipsum negotium grauioris momenti sibi esse videtur, non vult complanationi suorum Commissariorum subiicere, adeoque se resoluit, quod M. suam velit superinde requirere.

Iuramenta quoque, et reuersales necdum, per quos oportet, praestita sunt, attamen dies 14. huius mensis nominata, ad quam, qui ea praestare debebunt, comparituri dicuntur. Vnde D. vestra Ill. ac RR. animaduvertere poterit, quam lentim hic negotia, nulla nostra culpa, sed Commissariorum Principis, qui in omni re minutissima ab ore Principis pendent, effectum suum sortiantur. Et sane, negare non possumus, nos ex variis circumstantiis, circa quas versatur Commissio nostra, non obscure elicere, quod ipse Princeps vix foret hanc pacem obseruaturus, siquidem conclusum iam semel tan-

tis difficultatibus obuoluere, et ex iis, quae effectuari deberent, principaliora sibi reservare, et de die in diem differre, nosque plane suspensos hic de omni negotio reddere non cessat, adeoque qualis effectus futurus sit, post tantum temporis hic insumtam moram, cuius adhuc nullus fructus apparet, etiam in futurum nobis de feliciore euentu, et fine Commissionis, nihil certi possumus polliceri. Si quid tamen felicius medio tempore concluderemus, D. vestrae Ill. ac RR. ad notitiam statim iterum perscribemus.

Interea tamen non dubitamus D. vestram Ill. ac RR. pro sapientissimo suo iudicio, intellecto statu Commissionis nostrae, apud suam Caesaream regiamque M. intercessuram, quatenus pro pia, paternaque cura conseruandi regni sui rationem habere, et in omnem occasionem de mediis tranquillitatis clementer prospicere dignetur. Nihilominus etiam hodie in consessu vrsimus solícite, vt effectuada effectuent, et restituenda restituant, et, ne quid relinquant, quod pacis fundamenta submoliri possit. Insuper quoque Commissarii Principis inhaerent adhuc postulationi 30. millium florenorum Rhensium, quos dum amplioribus, acrioribusque verbis a petitione denuo dehortamur, promiserunt, iterum se scripturos super ea re ad Principem ipsorum, vnde adhuc praestolabimur, qualiter Princeps se resoluat. In reliquo

cet. Datum in Tockay die 10 mensis Maii, anno 1627.

Ill. ac RR. D. V.

Seruitores paratissimi

Ioannes Pyber cet. m. p

Stephanus Ofztrosich m. p.

Georgius Hoffman. m. p.

XLVI.

A d P a z m a n u m.

Bethlenius interea, dum eius Cammissarii cum Caesareis de pace tractant, per Legatos apud Galliae, Angliae, et Daniae reges, Caesari hostes conscribere nititur. d. 15. Maii 1627. Ex autogr.

Illustrissime, ac R R. Domine!

Praesentavi denuo Sanctissimo (a) quae RR. D. vestra de Hungariae calamitate perscribit, cui tam infelicis plebeculae stragi non potest non compati. At eius omnino est opinionis, si res aliter fuissent gestae, *Gaborianae* temeri-

(a) Haec posterior epistolae pars est, prior autem officiosa, et ad res Hungariae nihil attinet.

tatis motus penitus consepultos Hungariam spectare posse.

His diebus quaedam, et genere Nobilitatis, et dignitatis gradu illustris persona, regi Christianissimo confidentissima, de *Gaborio* mihi retulit, eum nimirum Galliae regi diuersa non ita pridem denuo communicasse, atque vna cum Angliae, et Daniae regibus illum sollicitasse. Cuius haec securitatis sint argumenta, RR. D. vestrae discutienda relinquo. Ea mihi credere fas est, tam personae asserentis testimonio, quam vago *Gaborii* ductus ingenio (a) de quibus ad aulam Caesaream nihil perscribo, ne partes negotiorum attingere videar. RR. D. vestrae confidenter significo, vt, si quid pro rerum statu opportunum visum fuerit, me non nominato, sinistris aduersariorum correspondentiis, quibus haec incumbunt, feruentius inuigilare possint. Si aliae concurrant circumstantiae, spectatae RR. D. vestrae prudentiae committo, cui felicitatis precor augmentum. Romae 15. Maii. 1627.

RR. D. V.

Ex animo pater
Cardinalis *Kleselius*.

(a) De eodem ad eundem die 3. Iulii ita: *Fal-
laciem Gaborii naturam, eam semper depraedicaui, quam
temeritatis suae documenta in dies patefaciunt, bonitate
Principum Christianorum abutitur in superbiam cet.*

XLVII.

A d P a z m a n u m.

Rex gratum sibi affirmat id, quod de nouis Bethlenii machinationibus perscripsit, monetque, vt deinceps etiam in illius actiones intentussit. d. 24. Iun. 1627. Ex autogr.

Ferdinandus cet. Reuerendissime cet. Ea, quae nobis fidelitas vestra sub Dato 16. huius labentis mensis Iunii, de Bethlen nouis machinationibus, atque rebus confidenter perscripsit, (a) benigne accepimus, et intelleximus. Et quia haec eadem ex aliorum quoque informationibus, iam antea nobis innotuere, ideo etiam summa cura, et sollicitudine in hoc incumbimus, ac pro virili elaboramus, vt tam ipsius Bethlenii technis, quam etiam aliorum hostium insultibus, modis, ac mediis, quibus a nobis possit, omnibus, in tempore occurratur.

Quod fidelitatem vestram hisce certiore reddere, eandemque clementer adhortari volumus, vt, si quid etiam in posterum habuerit, ex quo nobis, nostrisque regnis, et prouinciis

(a) Verisimiliter ea, quae nuper Roma a *Kleselio* communicata erant.

aliquod periculum imminere posset, id ad nos, vti hactenus solícite semper fecit, quantocyus perscribere non intermittat. Cui in reliquo cet. Dat. in Mertzenschlag die 24. Iunii, anno Domini 1627.

Ferdinandus m. p.

Io. Bapt. L. B. de Veindenberg.

Ad mandatum Sac. Caes.

M. proprium

Tobias Gertinger.

XLVIII.

Ad Comitem Thomam de Nadasd.

Bethlenius significat eidem, gratum sibi esse, quod rumoribus Viennae de se sparsis contradixerit, quorum vanitatem, paulum apud se existens percipere potuisset, et Caesarem de suo pacis studio confidere iubet. d. 26. Aug. 1627. Ex autogr.

Spectabili, ac Magnifico D. Thomae Nadasdi de Nadasd, Comiti perpetuo a Pethenied, Equiti aurato, ac per Hungariam Consiliario, amico nobis obseruando,

Gabriel Dei gratia cet. Spectabilis cet. Kēgielmed levelet vettük, mellibeól mostani uttia-

bol bekével, és egészéghben valo megh térése feleől bennünkeőt tudosit, annak feőleütte az által látogatis; melli jo indulattiat teőle illendeő kegielmesseggel agnoscaliuk, es kedvesennis veszük, annál inkab, hogy irásabol er tiük, nemeőli feleőlünk Beczben költőt hireknek Cziaszar eő Felsege, es egiebek eleőtis mi keppen obuialt volna; melliet ex debito officii sui meltanis czelekedet, holot azoknak hamisághát kegielmed, Isten megh hozván, nyilván eszébennis vehetette; mivel minékünk nem hogy szándékunk, de megh gondolatunk sem volt arra, hogy az eő Felségevel valo bekesegünk ellen semmit czellekedgiünk: mellyreől ezutanis mindeneket bizvást tudosithat, és eő Felsegenekis értésére adhattia, hogy a' féle embereknek elmeinkben ész veszteő hireknek hitelt eő Felsegenek adni nem szükség, holot az mi igaz synceritasunkban eő Felsége securus lehet, valameddigh okamiat arra adatik. De cetero omni fauore eidem benignissime propensi manemus. Dat. Albae Iuliae, die 26. Augusti, anno 1627.

Beneuolus

Gabriel. m. p.

XLVIII.

A d P a z m a n u m.

Bethlenius Petrum, fratris sui filium, in externis Academiis studiorum causa morantem, antequam domum reuertatur, volens cum duobus viris, quos ad illum missurus esset, aliquot regna, et Principes adire, rogat Pazmanum, ut iis literas salui conductus a Caesare accelerandas curet, et, ubi necesse iudicauerit, ac praecipue Romae, nepotem suum commendatione anteuertat. d. 27. Aug. 1627. Ex autogr.

Gabriel. Dei gratia cet. Illustrissime cet. Egynehány ideie immár, hogy az Gubernator Uram Eöczienk kissebbik fiat Bethlen Petert tanulságoknak okaerth küldéöttük volt Nemeth Orszaghnak némely részeiben, és egy ideigh az Sogorunk Brandeburghi Elector eő Felsége birodalmaban leven az Odera mellet valo Francofurti Academiaban, tavoly esztendeőben onnat fellieb boczatottuk volt Lugdunumban, ahol mind ez ideith tanulsagat continualvan, mivel Isten mind ideith, es iteletit annyira nevelte, tovaab immar nem itelliük szükségesnek ott

valo

valo tartasat lanni, hanem hazaiaban vizza akar-
iuk hozatni. De minekelötte az lenne, hogy ne-
melly Keresztien Orszagokat el jarion, es ide-
ghen Nemzetsegeknek, 's nagy Fejedelmeknek
Udvari latásából magának valami experientiat
zerezzen, neki megh paranchioltuk.

Melly vegre mostan bocziatottuk kegiel-
mednek ez levelünk megh ado hiveinket Nemze-
tes *Czieffei Lazlott* belseő Zolnok Varmegie-
nek feő Ispaniath, és *Bornemisza Ferenczet* o-
da fel hozai, hogy uttiaban es ebbeli peregri-
natioiaban mellette levén, reáillendeő gondotis
visellienek; kiket nem akartunk egieb uton el-
küldeni, hanem nekik oly tanusagot adtunk,
hogy elseőbenis Chiaszar eő Felsege udvaraban
menvén, onan eő Felsege hírével, és akarattia-
val keressek fel uttioknak alkalmatoságot, melly-
reől eő Felseget magunkis requiraltuk, kérvén
azon, hogy mind ez szolgainknak oda feől men-
neő bekeseges uttiokra, mind penigh Eőczienk-
nek jarasara Salui passus leveleit adatni, es az
kiknek kivántatik levele által eő Felsege com-
mendalniis Eőczienket meltoztatnék.

Keriük azert kegielmedetis szeretettel, az
mi tekintetünkért ez dolgokat promoueallia ugy
teőreködése által eő Felsege eleőt, hogy lehes-
sen menteől hamareb onnat szolgainknak jo ex-
peditioiok; mely Chiaszari Kegielmes jo akarat-
tiaért myis eő Felsegenek minden alkalmatosság-

gal kedveskeődeő jo akaratunkkal szolgálhasunk. Annak felette, minthogy tudgiuk kegielmednek mindenüt az Keresztien Országokban nagy ismerseget lenni, magais ne szania nemely helekre, az hova szűksegesnek itéli, commendatiokat Eőczienk mellet iratni, feőképpen az Romai Udvarban, hogy, ha menősők oda leszen, legien kit requiralniok az kegielmed levele mellet. Ebbeli jo indulattiat ighen kedvesen vesszűk kegielmedteől, es myis minden ideőbeli jo akaratunkkal neki megh felelni szeretettel űgiekezűnk. Hisce eandem diutissime incolumem valere exoptantes. Dat. in ciuitate nostra Alba Iulia, die 27. Augusti, anno 1627. (a)

Ill. ac RR. D. V.

amicus beneuolus, et frater.

Gabriel. m. p.

L.

Ad Principem Bethlenium.

Caesar ad querelas illius, quas contra Agentem Caesareum Constantinopoli morantem, et Palatinum regni obmouerat, respondet. d. 24. Octob. 1627. Ex autogr.

(a) In eandem sententiam Comes *Stephanus Bethlen* Principis frater, scribens, filium suum *Petrum* commendauit.

Ferdinandus cet. Inter reliqua relationis puncta (a) quae nomine Dilectionis vestrae, Maie-
 stati nostrae Internuncius eiusdem, et Secreta-
 rius, Egregius *Gregorius Ormányközy* reprae-
 sentavit, etiam cum exhibitione litterarum Dil.
 vestrae, commissa sibi de Agente nostro (*Lus-
 trieri* ei nomen erat) in Porta Ottomanica resi-
 dente, simulque fideli nostro, nobis sincere di-
 lecto, regni nostri Hungariae Palatino, expo-
 suit, benigne, et sufficienter intelleximus. De
 quo quidem Agentis nostri facto, tamquam in-
 officioso, a Dil. vestra accepto, praetensaque
 eiusdem, cum nihil unquam contra foedera qua-
 litercunque per ministros, et subditos nostros
 committi volumus, quin potius etiamnum eo
 habeamus benignae nostrae voluntatis inclina-
 tionem, ut omnes dissidiorum causae, ac fo-
 menta sopirentur, actione a praefato Agente no-
 stro cognoscere, rationeque facti habita, id or-
 dinare non intermissuri sumus, ut impertinen-
 tiis, et scrupulositatibus quibusvis in posterum
 ansa, et occasio praescindatur, actionibusque
 ministrorum nostrorum modus praescribatur.

Similiter et quoad praefati regni Palatini
 Vezirio Budensi datam resolutionem benigne
 demandauimus, uti, prout res acta esset, Dil.

(a) Ad quae, ut mox subiungam, Ministri Cae-
 saris seorsim responderunt.

vestrae ipse Palatinus diffuse perscriberet. Neque dubitamus, quin ea moderatione processerit, ut contra Dil. vestram minus sincere, aut Transsiluani ipsi quippiam in praeiudicium, et detrimentum, haudquaquam egisse comperiat, proindeque de ipso bene contentam futuram, et in iis, quae beneficio mutuae coniunctionis, et foederum conseruandorum stabilimento deseruitura sunt, Dil. vestram, ut inuiolabiliter colantur, obseruenturque, sincero affectu procuraturam, quod ipsum ut ex parte subditorum nostrorum constanter praestet, nos omnino procuraturos offerimus. In reliquo cet. Dat. in arce nostra Pragensi 27. Octob. anno Domini 1627.

LI.

R e s p o n s u m.

Ministorum Caesareorum ad postulata Bethlenii s. d. Ex apographo.

Sacratissimae Caesareae, regiaeque M. et Domini, Domini nostri clementissimi nomine, Egregio Gregorio Ormánkozy, Serenissimi Principis Gabrielis, S. R. Imperii, et Transsilvaniae Principis cet. Secretario, ac ad praefatam

suam M. Ablegato Internuncio significandum. Praelibatam suam M. benigne, et sufficienter intellexisse ea, quae ex ordinatione, et praescripto praetitulati Principis exposuit, illaque singulatim etiam scripto complexus, suae M. exhibuit, ad eaque punctatim subsequenti modo se se clementer resoluit, et declaravit.

Ac quidem S. Caes. regiaeque M. de Serenissimi Principis voluntate, proposito, et studio, quae tam in colenda alma pace, et dissensionibus, unde perniciēs, et excidia publica enascuntur, deuitandis, quam etiam sincero affectu, et studio erga suam M. iugiter gerendo profitetur, clementer contenta redditur, nihil dubitans, quin eiusmodi affectus demonstrationes continuandas, sua Celsitudo firmiter sibi proposuerit, cum et a statibus, et ordinibus Transsilvaniae diploma assecuratorium super eo ipso datum, transmiserit. Id ipsum ex parte subditorum quoque suae M. ut fiat, sufficienter, ac omnino procurabitur.

Primo itaque quoad accusationem, et querimoniam contra Agentem suae M. constantinopolitanum, Sebastianum *Lustrieri*, quandoquidem peculiari scripto, et exaratis ad suam M. litteris, Serenissimus Princeps fusius ea complexus sit, sua M. quoque scripto suae Serenitati responsum dare dignata est. Quod quidem

suae M. responsum per ipsum Internuncium
suae Celsitudini exhibendum erit.

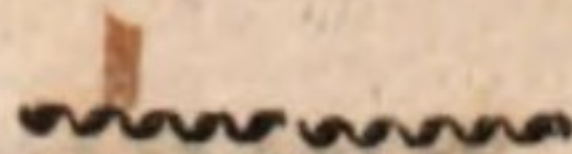
Quod petitas patentes litteras, et alias re-
commendationes pro nepote suae Serenitatis,
Comite *Petro Bethlen*, qui nunc Lugduni Bata-
uorum studiis operam nauat ad diuersos Euro-
pae Summates, ceteraque praecipua loca, id
sua M. Caesarea et regia, pro innata sua benigni-
tate, suae Serenitatis postulato annuere volens,
libenter facere dignata est.

Ratione pecuniae minutioris non exiguas
difficultates, cum graui detrimento non solum
quaestum exercentium, sed etiam notabilem,
et publicam confusionem, in regno causatam
fuisse, idque potissimum ex ponderis, et Li-
gae variatione admissum fuisse, sua M. quoque
clementer agnoscit. Et quia in nuperna transa-
ctione Tokaini facta rursum declaratio facta
sit, acceptandam nimirum promiscue, et abs-
que discrimine etiam monetam cusionis suae
Serenitatis, in suae M. ditionibus, aequae ac
suae M. in Transsilvania, et ditionibus suae Se-
renitatis, dummodo id obseruetur, vt non so-
lum quinarium Grossi, sed etiam nummi minuti,
denarii appellati, cusionis suae Serenitatis, in
valore, et Liga, cum Liga cusionis suae M. con-
formi, inuariabiliter deinceps quoque cudantur.
Qua re sic constituta, demandatura est sua M.
tam D. regni Hungariae Palatino, in regno pu-

blicationem faciendam, quam etiam Cameris, ac ceteris officinis, et officialibus monetariis, vt et hactenus in tali valore, et Liga, cusa suae Serenitatis moneta, et in posterum cudenda, acceptetur.

Super puncto negotiatorum Transsiluanorum, et aliorum, ex ditionibus suae Serenitatis, merces suas in Hungariam, et Viennam deuehentium, cum in articulis transactionis Tokaiensis nulla ex parte mentio reperiatur, ne in eo quoque praecipitantius quid fiat, et vel priuatorum iuribus, sicut et Fisci causarum, praeiudiciosum quid admittatur, et constitutur, sed vt legitimo, bonoque modo quaeuis ea in parte disponantur, et limitentur, intimatur per praesentes, expetitam esse a Camera suae M. Hungarica informationem super hoc negotio, quae propter suae M. Vienna Pragam profectionem, inibi haberi non potuit. Quamprimum autem eam sua M. acceperit, se se superinde quoque erga Serenissimum Principem, clementer resolvere dignabimur, remanentibus interim hac in parte processionibus hactenus vsitatis, et consuetis, in exactione nimirum vectigalium tam Tricesimalium, quam aliarum exactionum.

Quoad immunitatem, et exemptionem a solutione Tricesimarum, pro rebus, quae ex ditionibus suae Serenitatis Viennam deducuntur, inibique pro tali precio diuenditarum rerum,

rursum pro diuersis mercibus coemtis, in proprios duntaxat, suae Serenitatis, aulaeque eiusdem vsus itidem libere dimittendis, siquidem sub hoc praetextu, et nomine, etiam diuersi negotiatores quaestus exercerent, neque omnia talia in vsus duntaxat Principis cederent, sua M. clementer contenta esse dignatur, vt a solutione vectigalium suae M. vtpote Fiscalium exemptio concedatur. Ad vitandum tamen extraneorum dolum, qui contingere posset, aequitatem, et rationem suadere, vt qualitas, et conditio rerum, quae adducendae, vel rursum deuehendae essent, pro vsu suae Serenitatis specificentur, suaque M. quoties id futurum est, de salui Passus litteris concedendis requisita, id ipsum semper, iuxta qualitatem, et sortem rerum, et mercium benigne largitura est.

Atque haec erant, quae praelibato suae Serenitatis Internuncio, circa puncta, nomine eiusdem Principis, suae M. repraesentata sunt, vt ea suae Celsitudini referre, ac proponere haberet, declaranda erant. Cui in reliquo sua M. gratiam, clementiam suam benigne offert, eademque benignitate sua propensa manet.

LII.

Ad Maiestatem Caesaream.

Pazmanus, quae sibi a Bethlenio scripta fuerint, M. regiae communicat: addit, suspecta esse eius consilia: agi ab eodem, ut Moldauia, et Valachia, cum regio titulo potiatur: subiungitur fragmentum ex interceptis litteris regis Sueciae ad Bethlenium datis. d. 28. Decemb. 1627. Ex apogr.

Augustissime Imperator, et Domine, Domine clementissime!

Nouum hunc ineuntem annum, ut et alios quam plurimos M. Vestrae, Augustissimae Imperatrici, ac Serenissimis liberis, ex animo cupio feliciter effluere.

Per cursorem Principis *Bethlen*, qui a M. vestra redibat, significaueram Principi, bene ipsum de Hungaria mereri posse, si vellet, efficiendo, ut pagos, quos post limitationem *Achmet Tihaiæ*, violenter tributarios fecerant Turcae, relaxarent. Locum habuit mea insinuatio, et, quid ad me scribat *Bethlen*, in paribus ad verbam descriptis sub Littera A. demisse M.

Vestrae transmittito, quid item per suum seruitorem oretenus mihi referri iussit, sub Littera B. adiunxi.

Ego quidem certe consilia Principis suspecta habeo, ne forte in eo laboret, ut bello Turcico M. vestram implicet, atque ita successus rerum in Germania retardet. Sed tamen urgere, ac serio, sed prudenter premere illa, quae Princeps memorat de Vacio, et plurimis pagis, vi occupatis, necessarium puto.

Volui autem M. vestrae illud quoque demisse significare, secretissime mihi significari, Bethlenium urgere in Porta, ut Moldauiam, et Valachiam sibi concedant, atque ita rex Daciae declaretur. Et quamvis ego existimem, non ita delirare Turcam, ut contra artem gubernandi, hominem audacem, inquietum, mutabilem, vafrum, usque adeo vellet crescere, bonum tamen erit, attendere in Porta, ne quod praeiudicium coronae Hungariae generetur.

Praeterea quid ex litteris Sueci interceptis, mihi communicatum sit, M. vestrae demisse transmittito sub Littera C. (a)

(a) Haec erant verba regis Suecici ad Bethlenium *utraque ripa Vistulae potitus sum, portum Dantiscanum clausi, nec patet maris Baltici aditus, sicque Polonis neruus incisus. Regem senio confectum omnes detestantur, orientem solem, nouumque lumen adoraturi breui. Celsitudinem Tuam mancipium Turcicum no-*

Ego vero *Bethlenio* rescripsi, laudando diligentiam, exhortando, vt in posterum quoque rem Christianorum promoueat. Deinde vero felices progressus exercitus M. vestrae, sicut et Gallorum de Anglis reportatam victoriam, diffuse perscripsi, vt intelligat, hostes MM. vestrarum vbique a Deo profligari.

Adiunxi in fine, me copiam litterarum ipsius, M. Vestrae transmisisse, vt ex iis M. Vestra et obsequiosam consalutationem, et seruiendi promptitudinem intelligat.

Haec sunt, clementissime Domine, quae M. Vestrae demisse significare debui, Deum ex animo orans, vt M. Vestram felicissime tueatur.
Tyrnauiæ 28. Decembris. 1627.

minant. In re mea praeuenire malui, quam praeueniri, laudantibus id ipsum Polonis politice. Non deero in turbanda pace Moscouitica, modo Celsitudo Tua non desit in commouendis, conturbandisque Scytharum incursionibus, quas se commoturam breui pollicita est. Tandem vel sic redactis in ordinem Polonis, felicius Austriacam Domum aggrediemur. Valent illi quidem suo equitatu, sed sua confusione, inutili.

LIII.

A d P a z m a n u m.

Regia M. gratam quidem sibi Bethlenii voluntatem, qua operam suam in Porta Ottomanica se interpositurum declarat, nolle tamen se, quemadmodum hactenus, ita nec deinceps eius opera in hoc negotio uti, significat. d. 13. Ianuar. 1628. Ex autogr.

Ferdinandus cet. Reuerendissime cet. Ea, quae fidelitas vestra de 28. Decembris anni praeteriti ad M. nostram, iisdemque paribus inclusis Transsilvaniae Principis, tam ad se datis, quam per internuntium suum oretenus sibi punctim expositis, intimat, clementer intelleximus. Cum autem iuxta opinionem fidelitatis vestrae, nemo non intelligat, quidnam Princeps huiusmodi oblationibus quaerat, sufficit, M. nostram, promptitudinem ipsius obsequiosam novisse. Interea tamen, quod et hactenus studiose cauimus, ne Principi vel minimam occasionem se rebus M. nostrae, et maxime illis, quae cum Turca intercedunt, tractatibus immiscendi darem, hoc deinceps quoque faciendum benigne consemus, ita tamen, ut nec ingratum fuisse M. nostrae oblationem suam Princeps conqueri,

nec aliquam eiusmodi interpositionis suae occasionem habuisse, praetendere merito possit. Quod quidem fidelitatem vestram sapienti suo iudicio metituram, benignaeque nostrae intentioni se accommodaturam, non ambigimus. Quo autem saepius fidelitas vestra M. nostram de statu, et conditione patriae illius informauerit, rem eo gratiorem M. nostrae fecisse sciat, cui de reliquo cet. Dat. in arce nostra regia Pragensi, die 13. Ianuarii, anno Domini 1628.

Ferdinandus m. p.

Stephanus Sennyey
Episc. Vacien. m. p.

LIV.

A d P a z m a n u m.

Committit ei sua M. ut, quoniam Bethlenius varias ad bellum praeparationes facere referatur, ad eiusdem molitiones diligenter attendat. d. 7. Mart. 1628. Ex autogr.

Ferdinandus cet. Reuerendissime cet. Quandoquidem variis ex locis nobis significatur, Bethlenium suis Capitaneis noua dare stipendia, militem item clam colligere, nec non alias praeparationes ad bellum facere, eundemque regnis

nostris, atque prouinciis arma inferre moliri, proinde necessarium esse existimauimus, quatenus ad eius actiones singulari diligentia attendatis, nosque de eiusdem molitionibus certiores reddatis. In reliquo cet. Dat. in arce nostra regia Pragae, die 7. Martii anno Domini 1628.

Ferdinandus. m. p.

Rambaldus Colalto Comes.

Ad mandatum Sac. Caes.

M. proprium

Ioan. Frider. Vischer.

LV.

Ad M. Caesaream.

Respondet Pazmanus vix hoc anno bellum esse metuendum a Bethlenio: suadet tamen, ut praesidium Eperiessinense firmetur. d. 4. April. 1628. Ex apogr.

Sacratissima Caesarea, regiaque M.

Etsi ad benignas has M. V. Sacratissimae 7, Martii ad me datas tenuem meam opinionem fideliter perscripseram circa rumores de motibus Principis *Bethlenii* passim sparsos, quia tamen iteratae litterae M. V. hesterna die ad me perla-

tae sunt, datae 22. Martii, quibus de eadem re, ac simul de praesidio Eperiessinum introducendo opinionem meam clementer rescire desiderat, iterato submitte M. V. subsequencia perscribenda censui.

Circa motus *Bethlenii* sciat M. V. clementissima, nulla hucusque probabilia indicia apparere. Cognatorum meorum proprius servitor, qui post dominicam primam Quadragesimae Alba Iulia discessit, ac Principem ibidem reliquit, is fideliter, ac iuramento mediante refert, nulla illic indicia ullius novi motus apparere, quin imo cum ordinario exiguo equitatu, quem Princeps alere solet, permulti vagabundi se admiscuissent, ad instantiam Comitatum *Bethlenius* lustrari fecit milites stipendiarios, ac imminuto magna in parte eorum numero, ita per Comitatus distribuisse, ne vlla commoditas sit vagabundis se se adiungendi, ad oppressionem plebis.

Itaque, quid in futurum facturus sit *Bethlenius*, etsi nesciam, in praesenti tamen nullos ab illo fieri apparatus, pro indubitato habeo. Sed solum popularis rumor famam ex vna parte aduentantis *Bethlenii*, ex altera parte Germanorum irrumpere volentium auxerat, quae tamen ipsa fama iam deferbuit. Si quid in posterum intellexero auribus M. V. dignum, pro sincera mea fidelitate non intermittam M. V. perscribere.

De praesidio Eperiessinum introducendo clementer meminisse M. V. potest, ab anno 22. non semel me demisse suggessisse, et ad auctoritatem M. V. et ad regni quietem, et ad Hungariae superioris securitatem, et ad recuperationem Comitatum, ad tempus ratae *Bethlenio* concessorum, summe necessarium esse, ut praesidium illic firmum habeatur, quemadmodum (tempore) *Ferdinandi I.* felicitis memoriae habebatur, cum Ioannes Scepusius Cassouiam obtineret. Nunc id ipsum sentio, ac omnino locum illum praesidio muniendum, et aliquo Capitano constituto assecurandum existimarem. An hoc tempore possit, vel debeat praesidium introduci? vehementer dubito. Debebat enim vel autumno praecedenti, vel hyemali tempore submitti praesidium. Hoc tempore si vel Germanorum militum aduentus, qui iam populos terruit, cognoscatur, vel seueritas aliqua adhibeatur, vereor, ne plus incommodi adferat conatus iste, quam utilitatis, imo timeri non immerito potest, ne aperti belli occasionem praebeat. Itaque, siquidem res hucusque dilata est, existimo, differendam praesidii introductionem usque ad autumnum subsequentem, interim dispositiones fiant, et campestres resolutiones, ut peragi tandem introductio possit.

Et haec sunt clementissime Caesar, quae demisse M. V. perscribere volui. Maiestas tamen

vestra,

vestra, quae pluribus oculis in re publica vigilat, ac multo plures, quam ego, rerum combinationes perspectas habet, pro sua sapientia, quod vtilissimum videbitur, statuere dignetur: Deum, in cuius manu corda regum sunt, suppliciter oro, vt conatus omnes, ac consilia M. V. dirigat felicissime. Posonii 4. April. 1628.

LVI.

A d P a z m a n u m.

Caesar opinionem Pazmani de Bethlenio, et praesidio Eperiessinum non introducendo, sibi probari significat. d. 15. April. 1628. Ex autogr.

Ferdinaudus cet. Reuerendissime cet. Percepimus benigne ex litteris vestris 4. huius mensis ad nos exaratis, quae nobis circa rumores de motibus Bethlenii passim sparsos, et quod nulla hucusque probabilia indicia apparuissent, quaeque de praesidio Eperiessinum inducendo significatis. Ac primum quidem circa motus Bethlenii, ad hoc vos hortandos censuimus, in eius actiones summa cura, et diligentia attendatur, nosque de eiusdem molitionibus, et practicis saepius certiores reddatis.

Circa praesidium in Eperiess Inducendum ,
 sumus et nos in eo , quod hoc tempore Germa-
 nici militis inductio plus incommodi , quam vti-
 litatis paritura esset , siquidem ex illo capite ,
 aperti belli occasionem *Bethlenius* capere pos-
 set. Existimamus proinde differendam hanc
 praesidii introductionem , nisi *Bethlenius* par-
 tes illas inuadendi , diuersis ab opinione nostra
 consiliis agitaretur , quo tempore , et casu mili-
 tem , eius conatibus resistere sufficienter poten-
 tem , submittere non intermitteremus. Cui in re-
 liquo cet. Datum Pragae in arce nostra regia 15.
 die mensis Aprilis , anno Domini 1628.

Ferdinandus m. p.

Rambaldus Collalto

Comes m. p.

Ad mandatum S. C. Maie-
 statts proprium

Gerardus a Questenberg.
m. p.

LVII.

A d E u n d e m.

*Eiusdem cum priore argumenti: expectat
sua M. Legatos a Bethlenio affururos.
ult. April. 1628. Ex autogr.*

*Ferdinandus cet. Reuerendissime cet. Lit-
teras vestras de 23. Aprilis recte consecuti su-
mus, et indicii summam ex iisdem cognouimus.
Cum et aliunde idemmet nobis eodem modo re-
feratur, aliter fere non possumus, quam ad cre-
dendum induci, rem relationi conformem esse.
Operimur, quid *Bethlenii* Legati, si eos ad nos
expediuerit, nobis sint proposituri. Nec inter-
mittimus interea hoc agere, et curare, quod ad
defensionem, si hostilis aliqua vis ingrueret,
foret necessarium. Interim crebrius nos de in-
tellectis informando, recte feceritis. Cui cet.
Datum in arce nostra regia Pragensi, vltima
mensis April. anno Domini 1628.*

*Ferdinandus m. p.
Rambalaus Collalto
Comes m. p.*

*Ad mandatus S. Caes.
M. proprium.*

Gerardus a Questenberg m. p.

LVIII.

Ad Martinum Szombathely.

*Erat is Legato Caesareo, Baroni a Kuefstein ad Portam Ottomanicam, socius ab Hungariae Palatino additus, modusque illi praescriptus, quo cum supremo Vezirio agendum sit, ut detectis, et repressis Bethle-
nii technis, eoque a Principatu amoto, pax stabilis inter utramque aulam conciliari possit d. 17. Sept. 1628. Instructio secreta.*

Litteris traditis nostris, amice salutandus est supremus Vizirius. Ante omnia quaerendus, utrum eundem animum, quem nobis antea insinuauerat, habeat, in pace firmiter retinenda. Hoc et affirmanti dicendum, quod ex parte nostra hoc inceptum negotium non sollicitabitur, cum nec deceat potentissimum Romanorum Imp. sed certissimo sibi persuadeat, nos non repugnatos, ut inceptum ad finem perducatur, facturos solum, ne Transsilvania, et partes inferiores infestentur, imo pro fieri nostro, omnimode huic causae patrociniabimur, parati cum regnicolis certo in loco castra figere.

(a) Exstat inter acta Legationis Baronis a Kuefstein.

Nec illis dubium sit, ipsum *Bethlenium*, nos scriptis, et nunciis variis sollicitasse contra gentem Ottomanicam, et insinuasse, nunquam fuisse tantam commoditatem, nec vnquam futuram, quae iam ab eo tempore, a quo eorum Imperator interfectus est per ipsos. Anteactis etiam temporibus, multis nunciis hac de re nos fatigauit. Ante quinquennium Morauiam ingressus, imo in trienni eruptione, sancte promittebat, se velle omnes Turcas in regnum per se introductos pessumdare, si sempiternum foedus cum eo ineamus, et contra gentem Ottomanicam insurgamus, solum id concedentes illi, quod ille propriis viribus, a Turcis recuperauerit. Verum timentes illius perfidiam, quod etiam tum Imperator noster bellum intestinum non sopierat, non successit illi pro voto. Si decorum esset, hac de re ipsius scripta quam plurima possemus producere, quae exstant.

Hac quoque in re sint certi, illum nunquam quieturum, et omnes suos neruos intensurum, vt inter duos Monarchas semper lites alat, et promoueat. Imo nunc etiam, quamuis non palam, multas tricas mouit tales, quae sincere spectant ad rumpendam pacem. Insinuauit etiam pridem nobis, vt seponentes hanc cum Imperatore tractationem, tractemus cum eo contra Turcas, pollicitus certo, a 200. annis occupatam terram Christicolarum a gente Ottomani-

ca, ex hac parte maris, se velle in spacio trium annorum recuperare. Quod ille tribus de causis polliceri videbatur.

a) Videns se non posse potiri regno Hungariae, nec occupatum posse retinere, suum imperium in alias terras vertere voluit, et ibi dominia aucupari.

b) Videns confoederatos suos, cum quibus foedus pepigerat, esse adimprostratos a Caesarianis armis, hac ratione aliquatenus voluit eos in pristinum florem restituere.

c.) Ne sortem confoederatorum subeat, veritus, hac via, seu pollicitatione se in gratiam Imperatoris insinuare voluit.

Quae tres rationes videntur nunc etiam in animo esse ipsius, ex parte etiam nostra maiores commoditates videns. Veremur, ne novas ansas, et causas suscitet, et moueat contra foedus duorum Imperatorum ad finem perducendum.

His stantibus, animaduersionem aliquam in hunc hominem esse debere, multum interest, ne post etiam lites aliquas, et controuersias inter duos Imperatores moueat. In quo coercendo eadem via esse vtendum putamus, quam nobis supremus Vizirius insinuauit. Si autem res omnino ad finem perducenda erit, nos hunc ordinem putamus commodiorem. Et

1.) Ante omnia, vt inceptum, bonum sortiatur finem requiritur, vt haec arcane agantur ita, vt etiam in Porta Imperatoris pauci sint huius Secreti participes. Nam, cognito hoc, ille sveltis variis astutiis regnicolas concitabit, adiunctis sibi liberis Haidonibus, more contra nos faciendi solito, persuadeus illis, non contra personam ipsius, hoc fieri, verum contra regnicolas, et liberos Haidones haec parari, et sic multae incommoditates orirentur in regno. Nam certum, nec ipsum sibi defuturum, et sic inceptum sine effusione sanguinis non perducetur. Quod ne contingat, omnimode anteuertendum, nec cum effusione sanguinis rem aggredi volumus. Nam hac ratione multa mala prouenire possent, imo etiam fors pacis via intercluderetur.

2.) In hoc debemus certo assecurari, tam a Turcarum Imperatore, quam supremo Vizirio, quod ab incepto nec pollicitationibus, donis, aut minis complacabitur Porta Ottomanica, verum in eo ad finem perducendo, omnem mouebit lapidem. Qua de re, nostra etiam ex parte parati sumus, eos assecurare, nos non solum suppetias alias illi ferre nolle, sed manibus, et pedibus illi nocere, et impedimento esse.

3.) Aequum etiam videtur, quod mutuo consilio habito, ipsemet Imperator Turcarum cum supremo Vezirio, nos assecuraret, exerci-

tum contra illum mittendum, non introducturos in Transsilvaniae Principatum, vel fines, et possessiones regni Hungariae attinget, nec hac occasione contra Haidones liberos aliquid molietur. Nam si quid contrarium contigerit, esset indecorum Imperatori Romanorum, horum esse otiosum spectatorem, et sic hac ratione recrudescerent inimicitiae iam pacatae.

4.) Cum multum res in eo consistat, ut persona talis eligatur, quae utrique Imperatori placeat, utpote digna regno, ut nunc etiam in eo consentiamus, requiritur. At omnino nolumus, ut ex moderna stirpe creetur, vel eligatur. Nam si quis huic contigerit, verendum, ne in vindictam huius is assurgat, unde multae incommoditates oriri possent. Imo nec huic officio eorum aliquis aptus videtur, cum nec hiscere quidem illi contra eum, nedum repugnare, audeant. Ob id omnino repudiandi videntur, verum inter duos, Sigismundus Kornis, aut Zilvássy eligendus putatur.

5.) Cum Sacratissimus Romanorum Imperator, imo, nec nos, aliquibus postulationibus eorum consentire, nolimus, quae ex parte illorum ab inaugurando Principe oriri possent, dicendum, Caesarem nostrum nolle novam aliquam pactionem iniri, imo indecorum videri, verum res illorum maneant in statu prout sunt.

6.) Requiritur etiam, vt clam hanc rem ipsi ordiantur, et agant apud D. Imperatoris nostri oratorem. Nam multi inter nos sunt, qui hunc hominem ad alendas rixas promoueant, et alant. Hac ratione dispositis necessariis omnibus, insinuet etiam Imperatori nostro per vestras hanc rem, nos quoque scripto supremus Vizirius certificet, cur scilicet illum in Principatu Transsilvaniae diutius tolerare non possint, vtpote pacis turbatorem, et Transsilvaniae libertatum destructorem, se a supplicatione regnicolarum motum. Ob id ne hoc illius incepto moueamur, verum ei adstipulemur, se hoc facto nihil velle contra foedus initum facere.

7.) Expeditionis modus sic disponendus, vt, quamprimum contra eum mouerint, Saxo-
nibus, Siculis, et ceteris regnicolis, plenum minarum mandatum scribendum, ne vllus pro eo insurgat; verum vt contra eum, facem bellorum, et ipsorum libertatum turbatorem, vnananimiter insurgant, mandato recalcitrantibus ferrum, ignem, et omnia extrema minentur, si fines eorum ingressi fuerint. Quod si vero contra eum insurrexerint, exercitum in regnum non introducturos, verum ex libertate patriae, electo sibi Principe, aurea pace fruentur.

8.) Hoc facto mouendus erit exercitus, et figantur castra ad Zolnok, id insinuantes Haidonibus, imo etiam litteris seueris datis mone-

antur, ne sibi timentes aliquid noui moliantur, adiiciendo minas, nisi domi se contineant, igne, ferro eos vastatum iri, et inimicas manus eorum certo eos experturos. Ex parte altera Vaiuodae Valachiae serio mandetur, vt in procinctu sit, et Siculos obseruet, monitos primum, vt se domi contineant, sin minus, adiiciant minas contrariantibus.

9.) Nos quoque Eperiesinum, vel Cassouiam versus castra figemus cum regnicolis, temporis, et occasionis inseruiantes. Cum autem sciamus, modernum Vezirium Budensem esse vnum ex illius amicis, et illius fouere partes, ille etiam sedulo commoneatur, ne causae illius patrocinetur, dignum videtur, verum vnanimi consensu causam promoueat omnimode, imo, ne etiam more solito, aqua turbata, vt dicitur, confiniarii piscentur; nam hoc casu nobis hic quoque inuigilandum foret, verum maneant pacifice, prouideatur.

10.) Si casu videns is, quo in statu res suae sint, ad vitam tutandam in aliquod Fortalitium se receperit, nil sine scitu nostro faciant, nec eum obsideant, de quo peculiarem assecurationem dari volumus. Verum regnicolae, electo Principe, si in regno Transsilvaniae confugerit in aliquam monitionem, ipsi soli eum obsidione cingant pro lubitu suo. Si vero videant se impotentes, et impares virium ipsius, cum ad

requisitionem ipsorum, ex communi consensu suppetiae illis ferendae. Quod si vero casu in partibus Hungariae in arcem aliquam se receperit, tota cura illius obsidendi, nobis incumbet immediate.

De cetero, si quid superest, Dominatio vestra, omnia ex consensu, ex consilio D. *Lustrierii* (a) faciat. Deo fauente, si D. orator ad Portam Ottomanicam aduenerit, habebit hac in re instructionem. Si quid deest, ad opus perficiendum, suae prudentiae, et industriae committimus, pro statu temporis omnia prouidere poterit, ut inceptum, bonum sortiatur finem. Dat. in arce Kis-Martoniensi d. 17. Sept. anno 1628. (b)

C. Nicolaus Eszterházy. m. p.

(a) Erat is ordinarius, ut dicitur, Caesaris Residens Constantinopoli. (b) Instructioni huic occasionem praebuere ipsi Transsiluani, qui missis ad Palatinum nunciis, se a Dominio *Bethlenii* cupiebant liberare.

LVIII.

A d P a z m a n u m.

Bethlenius a Pazmano de statu valetudinis suae interrogatus, primum eidem ipsi aegrotanti incolumitatem boni publici causa optat; tum, se morbi molestias patienter iam diutius ferre, et leuamen sperare, scribit. Gratulatur de tranquillitate Hungariae inter tam multa bella externa, et, ut famam refellat, quam ex litteris Pazmani cognouerat, suum pacis studium copiose declarat, eamque reliquis etiam Christianis exoptat. d. 2. Maii 1629. Ex autogr.

Gabriel Dei gratia S. R. I. et Transsilvaniae Princeps cet. Illustrissime et RR. amice noster beneuole. Kegielmednek Kery Ianos Uram által nekünk irt levelet veöttük, mellyet igen szeretettel latván, abban valo irásának minden reszeit megh értettük. Elsőben azért, hogy hozzánk valo jo indulattianak jeleit ebbeőlis mutatta, és bennünket beőchülletes levelével látogatván egészségünk feleől tudakozni akart, teőlle azt az mint hogy nagy neven, es kedvessen

veöttük, úgy beteges állapotot értvén azon szívbeől szánakodtunk. Noha penigh minden keresztien embernek ez szarándoksága után igaz hazaiaban valo menetelit meltan kedvesbnek lenni itellük, mindazonáltal hogy maga nemzete javára kegielmednek Isten eleőbbi egesseget megh adván, hoszu életteli látogassa, szívünk szerent kevaniuk.

Magunk egészséget az mi illeti, immár alkotmas ideie az miolta ebbeli látogatasát az Ur Istennek magunkon érezvén, egészségtelenségünknek sulios terhet szenvedgiük, melliet, legien eőreökké áldott szent neve, békességes tűréssel ismérünk, tudván, hogy ez világban semmi egy állapotban megh nem maradhat, hanem mindenek ennek forgando romlása alá vettettek, reméliük azért eő szent Felségének kegielmebeől ebbeli niavallianknak szüneset, és egészségünknek immar heliere valo állását. Az mi nezi ez Keresztienségnek szánakozásra méltó egy más ellen valo hadakozási keőzeőt kegielmeteknek czendes állapotot, nem gondolunk senkit valami okosságal megh áldatott embert oly itélettel lenni, az ki Istenünknek ebbeli Nemzetünkre valo kegielmes gondgia viselését megh ne esmérhette, es méltó háláadásárais ezért fel ne inditassék; ugianis nem tudgiuk, mi lehetne mostani üdeőben raitunk ennel nagioab áldasa eő szent Felségének, mint enni sok Országoknak fel há-

borodott állapotikeőzeőt illien szép chiendeséggel bennünket látogatni; melly jó voltat hogy illendeőkeppen eszünkben vehessük, es ennek eörzésere szorgalmatos vigiazássalis igiekezünk szükségeskeppen, igen meltonak lattiuk; mellyhez keppest mibeől szármasztak legien az feleőlünk valo mostani hirek, mellyekreől bennünket kegielmed leveleben tudositt, es szep okosságbol származott okokkal dehörtalis, megh nem gondolhattiuk, holott akar mely vékony ketsegreis okat valakiknek hogy attuk volna, fel nem találiliuk, és az eő Felségével valo békessegünk utan semmit egiebet, mint az egy teőkelletes akaratbol származott indulatot, az mi reszünkreől eleőtünk sem viseltünk, mellyet mindenchielekedetünkkel ugy mutattuk, hogy azt akár ki is nilván eszében vehette, és valósággal megh tapasztalhatta.

Elhittük, hogy lehetnek némely emberek talam oly itelettelis feleőlünk, az mely magunknak gondulatunkban sem volt, es ahoz kepest kinekkinek elmeinek okoskodása szabadosis; de az ki mellyben az dolgoknak keőrül allo modgiait okosságaban veszi, fel talallhattia, hogy nekünk az kinel Nemzetünknek jova, es megh maradása mindenek felett leghkedvesb, semmi inkább eleőtünk eddighis nem forgott, mint hogy annak mi üdeőnkben valo romlasat nagy karunkal, es fogiatkozásunkalis el tavoztathassuk:

nem vagiunk oly itelettel, hogy megh ne gondolliuk, miben allion az hadakozas; anny probaiatis veöttük, hogy egiebet jo emlékezetünknek nemzetűek keőzeőt valo megh maradasanál kevanni nem akarunk; annál inkább kárával es fogiatkozásával eleőmenetelt magunknak keresni nem kevanunk, tudván feőkeppen eő Felsegevel valo békessegünk miben allion, es annak szentül valo megh tartására keőtelesek miképen legiünk.

Kegielmed azert ebbeli jo indulatunkban teőkélletesen megh niughatik, es bizonioson elis hiheti, hogy egiebet mi bennünk az egy igaz bekesegnek megh tartására valo jo igiekezetnel sem eő Felsege, sem egiebek megh nem tapasztalnak; nemis adatik az ellen innét semmi ok, az melly ebbéli indulatunkat akar mi reszebeől ketsegesse tehesse, seőt minden alkatmatossággal azonniss leszünk, hogy az eő Felsege hozzánk valo Chiaszari kegies indulattianak, mellyben semmi üdeőben nem ketelkedtünk, illendeőképpen megh felellhessünk.

Az melly hasonlatossággal kegielmed nekünk valo irásában el, nemely fene vadnak szokásat hozvan eleő, azt ugy lenni myis hallottuk; mellyhez hepest egyszeri megh fogiatkozott remenység után, kinek mi reménysége lehessen, nem tudgiuk, es azon felettéb nem is szorgalmatoskodunk; magunkra, nem mas emberek

dolgára, leven nagiob gondunk; hanem Istennünket azon szüntelen kerjük, hogy ez mostani Keresztien Országoknak fel háborodott állapotokat kevánt szep chiendességre hozvan, és sok verontások, es szegény keőségnek nehéz pusztulasi utan ádgion allando egiesseget minden Fejedelmeknek szűvőkben, hogy valaha immar ez sok egienetlenség, es diffidentia szállhasson ki mindeneknek elmeikbeől. Beőveb irasunkal kegielmedet mostan terhelni nem akarván, kerjük azon, hogy minket mind en ideőben igaz jo akarattianak ismerven hozzaia valo jo indulatunkal, es Istenteől jo egésséget, hoszu eletet kevanunk. Dat. in Thermis Algyogyensibus, die 2. Maii anno Domini 1629.

Illustrissimae, ac RR.

D. vestrae

Igaz Attiafia
Gabriel. m. p.

LX.

Ad Palatinum regni Hungariae.

Relatio Generosi Ioannis Kery de Ipolkér, Capitanei Gyarmathiensis, Nuncii ad Transsilvaniae Principem: huius contestationes in regem: prouincialium de illo iudicia. d. 27. Maii 1629. Ex apogr.

Posteaquam ab Illustrissima D. vestra in Transsiluaniam ad Principem discessissem, perueni Albam Iuliam die 26. mensis Aprilis, vnde iam Princeps discesserat in thermas Giogienses, remisso illinc *Georgio Sikesdy*, cum adiuncto alio aulae suae familiari, cum serio mandato ad Praefectum vniuersorum suorum bonorum Transsiluaniensium, vt me quam honorificentissime excipiant, laute tractent, Scyphos, pocula, et id genus alia ex ipsius Abaco in meum vsum deferant, ferculaque argenteis in patinis administrent, et statim, atque aduenero, Principem de eo certiolem reddant. Nec aliter sane, quam mandauerat, exceptus multis praecipuis viris aduentum meum cum Praefecto, et *Sikesdyo*, in hospitio mihi praeparato, praestolantibus. Vbi vero Principi de meo aduentu innotuit, etsi aduersa esset valetudine, attamen litteras

propria manu exaravit ad Praefectum suum, ut nimirum me die 27. quietis causa, ibi detinerent, 28. vero in currum suum coerulei coloris bysso tectum, nigros suos equos similis coloris ornamento byssino indutos iungant, puluinaria vero, in quibus Insignia sua auro sunt intertexta ex rubro serico, et deaurato curru depro-mant, et ita me ad Marusium vsque amnem deducant, ibi vero eandem nauem, qua ipse vectus est, aduerso flumine adducant, meque in Vincium deuehant, et laute tractent, assignatis mihi ipsius Principis cubiculis in hospitium, quod pari ratione factum, praesentibus mecum aliquot etiam ex eius cognatis, utpote *Stephano Lazar*, *Georgio Toldi*, *Francisco Bethlen*, et aliis nonnullis praecipuis aulae suae familiaribus.

Die 29. mouimus Vincio, secundo flumine in nauigio Principis, quod alia quoque nauis culinae deputata sequebatur, ad prandii tempus applicatis ad terram nauibus. Summus cibum in naui, et illinc soluentes, circa vesperam peruenimus Giogium, vbi me currus ipsius Principis cum alio similiter pensili curru praestolabatur, in quem receptus, et ad hospitium satis accommodatum deductus sum.

Sequenti die fecit mihi statim audientiam, et in illa ipsa aduersa valetudine contulit mecum solus hora integra, et quadrantibus tribus. Certe

valetudine adeo fuit tam infirma, vt subuereretur inter loquendum saepius, ne quid extremum subito eum corriperet. Et constans est omnium opinio, moriendum illi certo fuisse, nisi Medicus Znaimo ex Moravia allatus, manus illi opitulatrices admouisset. Ipso quoque festo Pentecostes, intercluso spiritu habitus est pro mortuo, restante fletu, et eiulatibus in aula, vnde postmodum ita est ministerii ratio penes ipsum disposita, vt, non nisi duae ancillae, et vna mulier, Anna *Daniel* dicta, ex cubiculariis vero vnicus tantum haberet ad eum accessum, et hoc ex Gubernatoris sententia ea prouisione factum, vt mors eius celari interim, donec se opera Turcarum in gubernatione firmaret, quod tamen factu est impossibile.

Posteaquam mecum diu contulisset, detinuit me ipsemet pro prandio, et quia quo minus interesse posset, per infirmitatem se excusauit, commisit curam mei Gubernatori, qui similiter omnes Magnates, qui praesentes erant, detinuit.

Tertio die Maii, secundo mihi fecit audientiam ibidem, vbi et tradidit mihi litteras ad Illustrissimam D. vestram (a) exaratas, et ad proposita per me sibi puncta, ita se resoluit.

(a) Earum initium hoc est. *Illustrissime Comes nobis beneuole. Litteras D. vestrae datas in Eisenstad, 17. Aprilis reddidit mihi Ioannes Kéry Nuncius eiusdem. Le-*

1.) Gratissimum sibi esse significauit, quod Tractatum Turcicum ipsi, Illustrissima D. vestra significare voluerit, offerens suam quoque operam suae M. patriae, et etiam Ill. D. Vestrae sincere praestandam, nullis fatigiis, et expensis pro nimio habitis, et quod illa eadem hebdomada expediturus esset confestim virum idoneum Budam ad Vizirium, cum mandato tali, vt qui eidem, quid ibi efficere posset in eo negotio, quod adhuc ad finem perducere non potuisset, statim perscribat Buda Ill. D. vestrae, et etiam Principi, ita, vt simul, et vno, eodemque tempore mittat litteras tam ad ipsum, quam Ill. D. vestram. Casu vero, quo negotium ibi effectuari non posset, suadet, vt Ill. D. V. virum quempiam idoneum expediat ad Portam, qui sit vel *Emericus Liptay*, vel *Ioannes Runday*, aut alius, qui Ill. D. vestrae videbitur, cum litteris etiam suae M. ad quos necessum erit, is vero iter suum capiat per Transsiluaniam, cui et ipse adiuncturus esset suum Legatum, qui in effectuationem si pariter connitantur in Porta, non putet rem fructu carituram.

2.) De negotio *Georgii Haller* dicit, verum esse, quod ex ditionibus vtriusque licitum sit

gimus has, et contenta illarum intelleximus. Cetera ob pallens atramentum, et detritas, quibus vti solebat, fere semiunciales litteras, legi non poterant.

reciproce vi foederis ad seruitia migrare, sed cum ea cautela, vt id cum praescitu fiat, quod D. Haller facere neglexit, ac proinde citatus, in aliorum exemplum, non comparuit, et proscriptus est per regnicolás, quorum sine praescitu nihil quidquam potest facere etiam in gratiam Ill. D. V. vnde et excusatum se haberi vult, offerens omnem suam operam. quando Dieta celebrabitur.

3.) De *Martino Szombathely* dicit, eum fusius et liberius locutum esse de Ill. D. vestra, sed cum ipse nouerit peruersitatem ipsius hominis, non credidisset relatis eius. Id ipsum affirmavi et ego, pro nauci, et nullius momenti homine haberi, et hic esse.

4.) Quod famam, et rumores, qui de se sparguntur, concernunt, grauissimis iuramentis, et execrationibus affirmavit, se ab inito foedere cum sua M. nec nunciasse, nec scripsisse vnquam hostibus suae M. nec velle amplius ferrum pro iis stringere, cum et damnum simul cum malo nomine propter eos incurrerit. Illud autem se non negare, quin antea habuerit suum nuncium apud reges Franciae, et Angliae, nec non apud Venetos, et Hollandos, qui nuncius suus tribus post pacificationem cum sua M. initam, mensibus est reuersus, cum litteris fidei, quibus magnam pecuniae vim pollicebantur illi, si bellum contra suam M.

continuaret. Verum ipse ea intentione ne quidem attigisset illorum litteras, quin imo Franciscum Myko propterea expediuisset deinde ad Portam, vt confoederatorum societati per eum valediceret, et denunciaret, ne deinceps aliquid spei in ipso sibi situm putarent. Rumores, qui de nobis similiter varii in Transilvania spargi solent, dixi Principi, vt non credat, non dubium, inquit, spargi varios, hactenus tamen a me non creditos, idem et in posterum fiet, vno verbo non vult vnquam amplius offendere suam Maiestatem.

Post haec detinuit me tum quoque ad prandium, etsi id ipse nobiscum publice sumere per valetudinem non potuerit, Magnates tantum interfuere. Et si vero ad praedicta puncta ipse mihi se se resoluerit, pridie tamen eius diei, multa mecum in meo hospitio contulit de iisdem rebus Gubernator, excusans Principem in multis, id ipsum praestiterat etiam per Cancellarium suum, et *Stephanum Kaszay*, quos super iisdem punctis ad me miserat, nihilominus, cum discederem ab eo, vt se Albae Iuliae exspectarem.

Eodem die post prandium discessi a Principe, et veni Vincium, in Domum, et hospitium, quo prius fueram, vbi modo similiter priori honorifice sum tractatus, multis mecum ex aula illic praesentibus.

Quarta Maii ad prandium perueni Albam Iuliam, vbi similiter, vt antea fui exceptus, Praefecto me cum multis aliis in hospitio praestolantibus.

Quinta Maii lustraui nouam fabricam, et habitationes Principis Albae Iuliae, ita enim fieri voluerat, dum ab eo discederem. Ipse quoque eodem die, relictis thermis venit Vincium, vbi noctem egit, facta primum campestris militis lustratione, quae circiter duorum erat milium.

Sexta die, magna cum pompa rediit Albam, et licet in itinere lectica vteretur, vbi tamen eo appropinquasset, conscendit currum, adductis secum omnibus, qui alicuius momenti fuerant, in maiori frequentia, quamquam illi non erat ad arcem solitus transitus per viam, vbi ego hospitabar, nihilominus illac perexit, sed videre eum non potui, quod tum recte apud Gubernatorem essem in prandio.

Septima die tertiam habui Albae apud eundem audientiam, et collocutus est mecum, vsque dum prandium adferretur, resoluens se ad illas Ill. D. vestrae litteras, quas ex thermis a Principe rediens in itinere acceperam, (rescribere) et quia Ill. D. V. iusserat, me scriptum superinde responsum afferre, feci, prout ex litteris ipsius Principis patebit.

Eodem die splendidum instruxit prandium, cui et ipse, vna cum coniuge splendidissime ornatus interfuit. Male habuit eum, quod in palatio maiori non potuerit prandium celebrare, eo, quod laquearia eius opere tabulato tum conficerentur, neque Abacus eius grandior ibidem extrui, cum omni supellectili argentea, vasibusque (vasis) aureis (posset.) In minori palatio, seu Sala, comedimus, vbi nonnisi aurea, crystalina, et ex Iaspide scissa, coelataque vasa fuere in Abaco. In summa, quid quid rerum preciosarum in hoc genere habuit, praebuit ad videndum. Quatuor aurea pocula mihi propinauit, in mensa, primum pro sanitate suae M. alterum pro serenissima Imperatrice, tertium pro serenissimo rege, quartum pro Ill. D. vestra, quae quod non stando, propter valetudinem minus adhuc firmam, quam deberet, firmam et etiam non vino, sed decocta in aqua, hauserit, excusavit se se.

Octava die vltimum fui apud eum, tunc mihi tradidit litteras suas, et multa oretenus cum egisset, valedixi ei, et eo die circa tertiam promeridianam moui Alba.

Diligens fui toto illo tempore iuxta mandatum Ill. D. vestrae, in pernoscendis, et intelligendis hominum illorum, atque adeo, ipsius quoque Principis mente, affectibus, et inclinabilibus animorum. Itaque Illustrissime D. siue vivat, siue moriatur Princps, ad arma nobis erit

recurrendum. Mortuo namque eo, regni status scindentur in duas factiones, vna sequetur Principissam, altera Gubernatorem, quae minor est, et pauci sunt in ea: potior pars adhaerebit Principissae, quae omnino non vult, vt simul cum Principissa, gubernet regnum modernus hic Gubernator, et tam Principissa, quam adhaerentes eius, ad suam M. et Ill. D. vestram volunt recurrere, de quo multi mecum egerunt Principissae nutu, vt intellexi, nec affectat illa Principatum, cedit libenter, modo sua M. et Ill. D. V. faueant rebus eius. Sed et illud rogant diligentissime D. vestram, vt in casu mortis Principis, acceleret cum milite Cassouiam versus, quasi pro recuperandis septem Comitatibus, et, si opus erit, etiam ipsis in Transsilvania iuuandis.

Gubernatoris, et asseclarum eius intentio illa est, vt ope Turcarum firmet se in gubernatione, et propterea celent quoque mortem Principis vbi mortuus fuerit, quod tamen impossibile erit. Nam ego rem hanc illic transegi, vt complures sint, qui vndique diligentissime intendant rescire mortem eius, et perferretur dies atque noctes fama eius ad suam M. et Ill. D. vestram. Si vero conualuerit certo corripiet arma, etsi iuramentum, et horribilis illa execratio aliud prae se ferat. Illa est constans omnium de eo opinio, vt non quiescat, et potior pars eo inclinatur, quod

Poloniae regnum attentabit, vbi multos habet occultos adhaerentes. Habet Legatum etiam in Moscouia.

Turcarum exercitus, vt inaudio, iam est in finibus Transalpinae Valachiae, quo et Tartari dicuntur iam mouisse, et sic, vbi conualuerit, nihil nisi commoditatem expectabit, qui, vbi commodum videbitur, aliquid procul dubio attentabit. *Franci Begum* vltra Varadinum quatuor milliaribus offenderunt seruitores mei, in Transsiluaniam cum *Alai Bego* Nandoralbensi, et *Huszan* Chiausio Vezirii Budensis, et non nullis aliis Turcis proficiscentem. Venit et a rege Sueciae nuncius ad eum, cum ego existerem ibi. *Franciscus Myko* visitauerat me in hospitio, inter alia progressus est ad eum sermonem, vt quaereret a me, num non essemus (contrarii,) si mortuo rege Poloniae, ipsi in eius locum introducerentur, respondi, quaestionem hanc non esse huius loci, nec temporis, velimusne id, an aegre feramus, id certum esse, quod nobis non conueniat, ita me intelligere, vt si occasio ferret, mortem eius regis minime expectandi. Iurauit *Myko* non aliter esse ipsorum intentionem, quam si rex moriatur. De Poloniae statu, primario cuidam viro retulit Princeps, me nomine Ill. D. vestrae disuasis se ipsi, ne Poloniae regnum affectet, ac proinde quasi querulando dixisse: mira res! quod D.

Palatinus etiam hoc mihi aegre ferat, cum tamen iurare ausim Ill. Domiae, nunquam in vlllo sermone nec me, neque ipsum illum mentionem Poloniae fecisse.

Certe ita sunt huius Principis omnes Ordines pertaesi, vt ego sermone non facile explicauerim, et ita oderunt eum, vt vellent se se ab eo quantocyus liberari. Hominum Transsiluanorum maximorum iuxta, et inferioris, Ordinum animi in Ill. D. vestram sunt conuersi, ita, vt velint hunc Principatum ab Ill. D. vestra suscipi, imo ex praecipuis aliquot contulerunt quoque mecum de eo pluribus, quibus respondi ego, Ill. D. vestram ne cogitasse quidem vnquam de illo Principatu, nec suscepturum etiam, si citra vnius hominis perniciem posset adipisci. Sed illi, si non propter se, requirunt saltem pro communi bono faciat sua Ill. Dominatio.

Haydonum item animos nunquam credidissem tantopere huc inclinare, et etiam campestres milites, vt, verbo dicam, taedet eos vehementissime Principis, nec quidquam audius, quam finem eius exspectant.

In quantum potui tam eundo, quam redeundo, satis ob oculos posui Haydonibus conditionem suam, et videntur etiam contenti maxime, quod videant negotium eorum apud Turcam ita vrgere Ill. D. vestram, litteras, quas

mihi Ill. Dominatio exarauit, -- quatenus eos concernebant, diligenter coram eis perlegi.

In Transsiluania existens ego salutatus sum etiam a Principissa per internuncium, ita aduerti, quasi exoptasset aliquam loquendi mecum occasionem, ego vero nihil, nisi salutaui.

Praeterire non possum, quin ridiculum factum Principis hic exponam. Cum iuraret, ut supra exposui, et diris omnibus se se deuoueretur, si quid mali in suam M. cuderet, excidit illi subito, ut adderet, iurando, ne ex hac infirmitate vnquam conualesceret, si vere non iurasset, quasi priores deuotiones, et execrationes, res ludicrae fuissent, ad hoc vltimum exhorruit quasi, et dixit, en! quantum dixi! Motionem quoque suum verberibus curauit excipi, eo, quod obiecerit mihi, nos famam mortis Principis festiuo tormentorum fulmine per totum regnum in laetitiae signum celebrasse.

Denique praetereundum quoque id mihi non est, quod Princeps rogat diligenter Ill. D. V. velit ipsi creditum, circa diffidentiam habere, ostendet seruitia sua tam erga suam M. et patriam hanc, quam erga Ill. D. vestram, et, ut cum ipso oretenus agendi, et colloquendi adinueniat aliquam occasionem, quae talis esse poterit, ut nimirum ipse Cassouiam veniat, et Ill. D. V. proficiscatur Leucsouiam, et ibi de loco quopiam idoneo conueniant, quo se mutuo

videant, et colloquantur. Actum in Megere Illeni, die 27. Maii 1629.

Ill. D. V.

Humilis Seruator
Ioannes Kéry de Ipolkér.

LXI.

A d P a z m a n u m.

Maiestas regia relationem Kerianam de rebus Transsiluanicis eidem communicat, opinionem eiusdem de illa exquirat, suadetque, ut subinde alii quoque in eas partes mittantur, qui rerum isthic statum explorent. 2. Iunii 1629. Ex autogr.

Ferdinandus cet. Reuerendissime cet. Consecuti sumus litteras vestras de 27. Maii, status rerum Transsiluanicarum indices, et ut vobis rectius constet, quid in eodem genere, nuper ex Transsilvania reuersus Ioannes Kery retulerit, patebit ex annexo eius apographo, super quo opinionem, et consilium vestrum appareri volumus. Ceterum e re fore censemus, si crebrius in eas partes alii, atque alii iam a vobis, mox a regni Hungariae Cancellario, subinde et a Palatino submittantur, qui ad statum il-

larum partium explorandum sint sufficientes, et suspicionibus careant, vt ita per vices de successibus informati, tanto securius periculis in tempore occurrere possimus. De reliquo cet. Dat. in ciuitate nostra Vienna, die 2. Iunii, anno Domini 1629.

Ferdinandus m. p.

Ad mandatum Sac. Caes.

M. proprium.

Gerardus a Questenberg.

m. p.

Ioan. Georg. Püchler.

m. p.

LXII.

Ad Caesaream Maiestatem.

Rogatur M. regia, vt, quoniam Bethlenius in Hungariam irrupturus, et Turcae Agriam petitori feruntur, mature periculo providere velit, d. 13. Aug. 1629. Ex autogr.

Sacratissima Caesarea regiaque M. cet.

Quamprimum in secreto mihi reuelatum est, de exordiendis futuris nouis tumultibus in regno, breui tempore, statim, sine mora volui Sacratissimae Caes. ac regiae M. V. quam humillime detegere. Nam Princeps Transsilvaniae to-

tius sui exercitus Transsiluanici, et campestris militiae habito et completo iam delectu, certo certius hic cis Tibiscum, ad oppidum Sixo, in persona sua decreuit castrametari, ibidem saltem per aliquot dies commoraturus, donec videlicet ex partibus Hungariae, nunc sibi subiectis, miles Hungarus turmatim confluerit, ac post omni mora posthabita, ad occupandum totum regnum progredi, ac tandem conatus suos in finem deducere sataget.

Sic Turcarum exercitus ex partibus orientalibus congestus quoque Solnocum ad Tibiscioram situm aduentans, castra sua ad Agriam promouere nititur, vbi iam omnium rerum victualia, tam hominum, quam iumentorum per Thraces ante 15. dies in curribus in abundantia deducta, et allata sunt, vt deinde illico ad obsidendam, et debellandam arcem Füleky, eo facilius progredi possit. (a)

Rebus sic se habentibus, non dubito, quin et Sacratissima Caes. regiaeque M. V. campestem suum exercitum, quamprimum in regnum deducere, et maturare sataget, et Illustrissimus D. Palatinus quoque quo citius cum milite Hungaro, et fidelibus regnicolis, et tempestiue prior Füleky properare non intermittet, ad cuius

(a) Has destinationes tamen non longe post, mors Principis interceptit.

aduentum, et famam externi exercitus, nec Transsiluanus Tibiscum transire, ita nec Turca Solnoco vltcrius castra sua promouere facile attemptabunt. Faxit Deus ter optimus Maximus, vt huiusmodi hostium abominabiles conatus in nihilum dispergantur, et redigantur, et Sacratissimam Caes. regiamque M. V. diutissime feliciter, et bene conseruare dignetur, ac velit. Datum Putnok 14. Iulii anno 1629.

Ioannes Orlle.

LXIII.

A d P a z m a n u m.

Iubetur a M. regia opinionem suam, quid in casu mortis Bethlenii Principis, pro bono regni faciendum censeat, depromere. d. 13. Aug. 1629. Ex autogr.

Ferdinandus - - Reuerendissime cet. Ingrauescente morbo Principis Bethlen, et prouti quidem ex annexis scriptis, (a) et relationibus coniici potest desperatis mortis casibus obnoxius redditus, quidnam in casu praesenti, vel

(a) Haec nuspiam reperire potui.

etiam

etiam decessus ipsius, fidelis noster regni nostri Hungariae Palatinus consilii, et opinionis suggerat, ex praesentibus annexis (a) vniuersa optime intellecturi estis. Quae res cum non levis momenti considerationes secum ferat, maturam, et exacta consultatione, et deliberatione opus est. Proindeque cum et negotium arduum, simul et ob incertitudinem casus vrgens sit, maturam super omnibus iis opinionem, et votum, quid nimirum in his casibus pro bono regni, consilii, vel remedii in omnem euentum, capiendum, et sequendum censi potest, vt perscribatis, benigne vos requirimus. Gratiam cet. Dat. in ciuitate nostra Vienna die 13. Augusti, anno Domini 1629.

Ferdinandus. m. p.

Stephanus Sennyey m. p.

Episc. Vespri.

Laurentius Ferenczfy m. p.

(a) Et haec deerant. Veri autem simile est, actum fuisse, de recuperandis septem Comitatibus, qui Bethlenio tantum ad dies vitae concessi erant.

LXIV.

R e l a t i o.

De Bethlenii clandestinis machinationibus Constantinopoli contra Ferdinandum regem, in consortio Legatorum, aliorum Principum an. 1629. Ex apographo.

Beneuolus noster, aliter nequaquam potuit rescire nomina Legatorum, quam per Secretarium Hungaricum Vezirii, quem rogauit, ut eorum nomina, et quorum Principum essent, Legati, percontaretur. Is etiam difficulter potuit rescire. Vnus itaque illorum est *Daniae* regis Legatus, nomine *Sebastianus*, affinis *Bethlenii* (nempe Electoris Brandenburgensis) est alter, et nominatur *Mathias Ruber*, tertius Ducis *Saxoniae*, qui *Daniel Crassus* nominatur. Isti ex voluntate, et annuentia *Bethlenii* propterea sunt missi, ut per eos, Principes istos Imperatori Turcarum commendarent. Siquidem iure iurando obstrinxerunt se ipsos *Bethlenio*, ipsum nunquam derelicturos, etiamsi Caesar Ferdinandus eum bello inuaderet. Si vero Princeps a *Wallenstein* exercitum suum contra *Bethlenium* duceret, isti Principes eum a tergo aggrederentur, illique negotium facesserent.

Legatos istos singulos ternos expediuit Vezirius (Budensis nomine *Murtizan*) ad Portam, quibus adiunxit *Eszki Ozman Agam Agriensem*, et *Nazur Begh* in *Pesth* commorantem, qui nunc est *Mazul*, siue exul, postremum istum propterea tantum adiunxit, ut cum Imperatore rediret in gratiam, et in pristinam dignitatem restitueretur, quandoquidem adferret bonum nuncium.

Demandavit illis Vezirius, ut in reditu ex Porta versus Transsilvaniam tenderent, ne illorum nomina cuiquam innotescant. Secretarius Vezirii interrogavit beneuolum nostrum, quam ob rem scrutaretur nomina Legatorum, si enim haec Vezirius rescierit, ipsum puniturus erit, qui perterrefactus donauit illum vno tapete Persico, rogans, ut sileret, imo etiam me rogauit, ne eum tam crebro adirem, sed prius semper in allodium ipsius diuerterem. Homines *Bethlenii* in vniuersum fuerunt quadraginta, qui *Buda*, 2. Aprilis discesserunt per danubium ad Portam.

Super Legatione ista magnum consilium celebrauit Vezirius, et conclusum est in praesentia Legatorum, ut, si opus fuerit, in rationem *Bethlenii* expediantur 15,000. Tartarorum: item Polonis opponantur 35,000. et isti eo collocentur, vnde Transsilvaniae aliquod dam-

num, vel impedimentum non adferant, sed in Polonia speculentur.

Si vero Caesar *Ferdinandus* moliretur aliquid contra eum, cum confiniariis Turcis in Hungaria existentibus, et Bosnensibus, ipsi coeant, et videant, quid velint Germani, siquidem vnus solummodo exercitus *Ferdinandi* Caesaris constaret ex centum millibus hominum, operam insuper dent, vt cum castris *Bethlenii* se se coniungant, et diligenter aduigilent, quo versum velint irrumpere. Similiter etiam Principes isti, qui *Bethlenio* promiserunt sua subsidia, admonendi sunt, vt et ipsi diligenter aduigilent, neque deserant se inuicem, sed iuxta fidem, et pactum simul viuant, et moriantur. Magnus enim *Alla* illos adiuturus est, ipsum autem pro certo propter malum suum intentum puniet. (a) Praecipui Legati *Bethlenii* fuerunt, *Lazarus Horváth*, et Secretarius ipsius; hi omnes, 2. Aprilis sunt ab inuicem diuulsi.

(a) Relatio haec inserta est Actis Legationis Baronis Kueffstein, inter duas epistolas, cuius primae Datum est dies 16. Aprilis, alterius vero dies 3. Maii, anni eiusdem 1629. *Beneuolus* ille, cuius mentionem Relatio facit, verisimiliter, vt ex iisdem Legationis Actis coniicio, fuerit *Franciscus Vlatky*, mercator Ragusanus, ex quo Legatus complura scitu necessaria intellexit, de quo ipse Legatus ad regem *Ferdinandum*, inter cetera, his verbis

LXV.

Connotationes

*ex coaeuò MSSto (a) ad regimen Principis
Gabrielis Bethlen pertinentes.*

1613. Herr Johannes Benknerus kommt aus der Türken hatte auch gut Verheiß bekommen. Der Kayser schickte auch einen Vornehmen Bassa mit ihm, der lag eine Weil zu Cronen, zu erfahren, ob dem also wäre, wie Herr Benkner den türkischen Kayser berichtet hätte wegen des Báthory, welches er auch genugsam erfuhre. Nach diesen schickten auch die Hermannstädter Herrn Peter Kamner heimlich eben bey den türkischen Kayser, und ließen auch um Hilfe anhalten.

Indeme fiel Bethlen Gábor von Báthory auch ab, welcher sein Vornehmster Rath ware, weil er mit seinem Weib Unzucht hat treiben wollen, und ward sein abgesagter Feind. Zog also zum türkischen Kayser, verklagte den Báthory seiner unmenschlichen Tyranney wegen, bittet ums Fürstenthum, wie auch

scripsit: In Griechisch Weissenburg habe ich eine wohlqualifizierte Person nemlich einen Ragusischen Kaufmann, Namens Francesco Vlatky angetroffen cet.

(a) MSStum, ex quo haec PRAIVS exscripsit cum Msstis Ederianis anno 1810. peruenit ad Bibliothecam Musei nationalis Hungarici.

um Volk, den Báthory aus dem Land zu treiben, welches ihm auch zugesagt ward, weil auch der türkische Kayser selbst mußte bekennen, er könnte das vielfältige Geschrey, und Klagen wieder den Báthory nicht mehr hören.

Kurz darauf schickte der türkische Kayser den Magjarodi Bassa mit vielen Türken, und Tartaren, welche in Burzland kamm, und von dannen nach Weissenburg, willens den Báthory lebendig zu fenden. So kamen mit Bethlen Gábor durchs eiserne Thor viel Türken, deren Obrister Szendar Bassa war. Diese lagerten sich bey Müllenbach. Als solches Báthory vernahm, mußte er sich zum Krieg schicken, sammelt Volk, so wohl auch die Zeckler, und lagert sich bey Weissenburg. Also zog Magjarogli Bassa nach Weissenburg zu, desgleichen auch Bethlen Gábor, nahmen den Báthory in die Mitte. Aber Báthory merket, daß er zu schwach seyn würde, darzu war ihm auch in der Nacht viel Volk entronnen, flohe derowegen in Ungarn, denn die Hermanstadt war ihm verhalten, daß er nicht hinein kunte. Als die Türken gewahr wurden, daß er flüchtig war, eilten sie ihm auf dem Fuß nach, und bekammen sein meist Volk, nahmen es gefangen, und schickten, welche sie bekamen, in die Türken für rabben. (a) Wie nun Báthory Gábor aus dem Land gejaget war, bekam Bethlen Gábor das Fürstenthum, welcher sich auch wacker darum bemühet

(a) Probabilius ex hungarico *Ráb*. (mancipium)

hatte, welchen das Land auch gern annahm, ihm huldigte, und schwore. Nach diesen zog er als ein regierender Fürst in die Hermannstadt, und nahm alles zu sich, was Báthory allda hatte von dem seinen hat gelassen. Nach diesem ziehen die Türken aus dem Land, wie wohl nicht ohne Beut, und großen Raub von Menschen, welche meiste Zechler waren, die Deutschen blieben von solchen barbarischen Joch, und Dienstbarkeit ledig.

Als sich aber in wäbrender Zeit Báthory in Wardein aufhielte mit wenigen Volk, wie auch der Gétzy, und aus Pohlen resolution haltet, weil er bey selbiger Kron hatte einen Abgesandten Hilfe zu sollicitiren. Gétzy aber, so noch des wenigen Volks Oberster war, trachtete immer, wie er den Báthory möchte dämpfen, rathschlaget demnach mit den anderen Hauptleuten, so noch bey Báthory waren, unter welchen Szilassy Mihály, und Ladányi Gergely die Vornehmsten waren, und noch andere viere, offenbaret ihnen seine Meinung, welche auch alsbald darauf fielen, weil sie auch nunmehr des Krieges müde waren, sahen auch, daß kein Glück zu hoffen war. Demnach bestellt Gétzy die Sach also: weil sich Báthory nicht sehen ließ, sagte Gétzy zu ihm, er sollte sich auch draussen sehen lassen, weil das Volk nicht glauben wolle, daß er lebendig wäre, und wollten dieß angesehen, nicht länger bleiben, wo er nicht aus dem Schloß kommt, daß sie ihm selber sehen möchten, könnte man das Volk nicht aufhalten. Auf diese lü-

stige Worte des Gétzy fahret Báthory aus dem Schloß den warmen Bath zu, welches nicht weit von Wardein liegt, in dem sind die bestellte mit allen Geschick. Wie sich Báthory keiner Gefahr besorget, auch dieß angesehen kaum 3 oder 4 Personen bey sich hatte, warten sie fleißig auf das Vorhaben zu vollenden, und sobald Báthory aus dem Schloß ware, ließ Gétzy die Schloß-Brücken aufziehen, und die Thore zuschlagen, damit, wenn es ihnen fehlet, Báthory sich nicht mehr konnte ins Schloß salviren. Jez ne aber als sie des Báthory in der Nähe gewahr wurden, giengen sie auf ihn los mit Schissen, Hauen, und stechen, bis sie ihm endlich mit sammt denen, so bey ihn waren, tödteten, und nachdem sie ihn ausgekleidet hatten, warfen sie ihn in den Mühlbach, und rannten davon, daß sie sicher waren. Es ward aber Báthory erschlagen den 27. October. Als er aber den andern Tag gefunden ward, ist er von etlichen Bauren in Wardein auf dem Markt in eine wüßte Capellen getragen. Der Leichnam nacktet auf ein wenig Stroh geleyet worden, hat also seinen wohlverdienten Lohn bekommen, und der armen Leuten sauren Schweiß mit seinen eigenen Blut bezahlen müssen, wie es allen Tyrannen ergangen, und ergehen wird. Am anderen Tag ward Báthory mit einem Ochsen, und einer Kuhe neben einander gespannt, in sein Schloß Ecsed geführet, das Eingeweid ausgenommen, ihm also eingesalbet, hernach zu Báthor ohne Gesang und Klang unbegraben in der Sacristen, oder Gärts

Kammer mit Teppich bedeckt bis in die 14 Jahr lang geblieben, erst von Bethlen Gábor sind die verdorrte Beine, eben in selber Kirchen mit gemeiner Solenität begraben worden.

Den 16. October ward ein Landtag zu Clausenburg ausgeruffen, darzu fand sich eine jede Nation aus den dreyen Nationen, welche nicht kamen, ließ der Bassa mit Volk holen, und begleiten.

Den 23. war das ganze Land bey Clausenburg versamen, und hielten eine election: erwählten libere, non coacte den stattlichen, und edlen Helden Bethlen Gábor zum Fürsten.

Den 24. dito thut er dem Land auf ihre Puncta schwören, das Land ihm wiederum geschworen hat.

Den 28. zog Bethlen Gábor mit dem Landvolk etwan zwey hundert ins Land nach Torenburg. Als er auf dem grossen Berg came, daher man Torrensburg siehet, kamen ihm entgegen alle Türken mit der schönsten Reuterer, und Aufzug, verehrten den Fürsten mit einem schönen Roß = Zobel, Kolben, Fahnen, und ein gefütterte Kleid. Am andern Berg hielten die Zeckler Wojvoden mit auerlesenen Volk, ritzten ihm zur Hand, wünschten ihm viel Heil, Glück, und Segen, ein jeder thate den andern in die Hand schwören, gute Freunde, und Nachbarn zu seyn. Nachdem kamen aus dem Graben geklaubte 10 tausend Tartarn mit grausamen Geschrey den Berg hinauf. Vor ihnen lief ein Haas grad dem Bethlen zu. Un-

ter den Tartarn ein großer Kerl auf einen weissen Roß jaget den Haasen den Berg nach, erreicht ihn, und nahm denselben mit der Hand von der Erde im Laufen auf, führt ihm den Bethlen Gábor, legt ihm denselben auf dem Satelbaum lebendig. Als solches die alten Türken sahen, nahmen sie ihre Bücher heraus, fiengen an zu weisagen, was der Haas bedeuten würde, nämlich, daß Bethlen Gábor ein großmächtiger Fürst und Herr sein würde, der alle seine Feinde überwinden, es seyen heimliche, oder öffentliche. Von dannen ward der Fürst von allen diesen Volk aufs stätlichste nach Torrenburg auf dem Aranyos bis in sein Zelt begleitet, darnach eine jede Nation, und Volk in sein Quartier einlogiret.

Den 3. Novemb. macht sich Gabriel Bethlen von Weissenburg auf, und kam in die Hermannstadt mit Versprechen, daß er also bald die Stadt den Sachsen übergeben, und einräumen wollte. Weil aber Weissenburg noch ganz wüst, und verheret war, dazu ein großer harter Wintee fiel, mußte er in der Hermannstadt auswintern.

1614. den 28. Januar wurde Bethlen Gábor von türkischen Kaiser die Standar gebracht, wurde also confirmirt. Die deutsche Universität aber wollte nicht gedulden länger, daß er sollte in der Hermannstadt wohnen, er sollte auch die Ungarn herausführen, sonst wollten sie ihm nicht dienen. Als

Den 18. Februar der Fürst die Hermannstädter mit Worten nicht konnte länger aufhalten (denn es

war ihnen sehr langweilig drey Jahr lang in fremden Dertern von ihren Häusern, Weib, und Kindern zu sein;) wollte derowegen Bethlen Fürst bleiben, so mußte er die Stadt den Sachsen einräumen: ruffet also die Einwohner gedachter Stadt alle zusammen, so damals sich noch in der Stadt aufhielten. Welche alle miteinander 53. Personen, oder Hauswirth: nahm gar ehrlich Abschied und sagt also: Én Bethlen Gábor Erdélynek igazán választott Fejedelem, Magyaroknak Ura, Székelyeknek Ispanya, az Szaszóknak Attya, ez napsagtól fogva adom Varastokat, mindenigassággal, legyenek iamborok es hűvek. Isten hozzátok: gab also die Schliesel in einen Tanister zu allen Gemachen der Stadt, und zog mit allen seinen Volk nach Mittag auß. So übergab er den Hermannstädtern die Stadt wieder, welche von allen Orten, so sie sich hin salviret hatten, herzukamen. Wurde also dieser Tag von Herrn Petro Pesodnero (a) Stadtpfarver jährlich zu feiren befohlen, welches auch bei seinem Leben geschah. Kolmann Gottzminster damal Königs-Richter zog mit den Bethlen, hielten Nachtlager zu Stokenburg, zogen von dannen gegen Medvisch, da ward ein Landtag gehalten. Die Stadtleut machten das Thor hinter den Fürsten alsbald zu, die Nacht über hielten die 53 Personen Wacht, und schliefen nicht, thaten als wären viele Tausend in der Stadt,

(a) Obiit d. 21 Martii 1616.

bis an den Morgen vertraten ihre Brüder, so in exilio waren, da kamen die Armen etliche zu Fuß, etliche zu Ross. Was für Freud, oder vielmehr weinen, allda geschehen, so die Ibrigen nicht gefunden, laß ich einen jeden zu beherzigen.

Als zu Medwisch der Landtag angieng kamen alle exulanten dahin, es kamen auch des Báthory Mörder, als Ladány Gergely und Szilassy János, vermeinten, weil sie den Báthory umgebracht hatten, von Fürsten, und Land eine grosse Ehrung zu bekommen, aber Báthory, welcher war ein Fürst, zwar nicht des Friedens, sondern Aufruhrs, ein Liebhaber aller Schelmen und Dieben, Hengucken und Räuber, hat viel Kinder hinter ihm gelassen, die große Leid um ihn trugen. Woraus das Hofgesind, unter dessen war auch Bercsenyi Imre der Radelführer. Der macht mit den Trabanten einen Lermen, des Báthory Todt an den Mördern zu rächen, liefen ihnen auf die Herberg. Die Mörder waren gewarnet, hatten sich ins Spital in einen wüsten Thurm ihrer 5 versteckt, und wohl verwahret, wehrten sich auch lang ritterlich, eine lange Weil, daß auch etlich von des Bethlen Gábors Trabanten darunter sind todt geblieben. Als sie hernach kein Pulver mehr gehabt in dem Thurm, sind sie doch zuletzt gewonnen worden, vom Thurm gestürzet, und auf viele hundert Stücke zerhauet. Dem Gétzy, welcher des Báthory Todt principalester Anstifter war, gieng es auch nicht besser. Denn er

wurde nach Fogaras ins Gefängniß geführt, allda er auch vorgangen und umkommen ist.

Nach diesen kommt Bethlen Gábor nach Weissenburg, und ließ Weissenburg wieder bauen, und mit Pasteyen befestigen. Die eine ließ der Fürst aus dem seinem machen, die andere die deutsche Universität, die dritte die Beckler, die vierte sollte der Adel bauen lassen. Das Fundament ward auch angefangen zu setzen, aber es stehet noch also ungebaut. (a)

Auch wurden von Bethlen die Zeidner (Fekete halom) ihrer voriger Verrätheren wegen gestraffet, weil sie das Schloß dem Báthory hatten aufgegeben sammt den 33 Cronern, und wie wohl sie einen schändlichen Todt verdienet hatten, wurden nur auf vielfältige Bitt ihnen ihre Privilegien, und Freyheiten genommen, daß aus dem Marktfleck ein Dorf ist worden, ausser den andern Straffen, so ihnen viel, und sehr harte sind auferlegt worden. (b)

1615 giebt Gabriel Bethlen den Türken Lippa. Auch wurden etliche Edelknecht gefangen Verrätheren wegen, und Alexander Vajda wird in Bleschland eingesezt zu einem Wajda.

1616. im Junio zog Bethlen Gábor mit den Landvolk unter Lippa, belagert es, obschon die Ein-

(a) Alba-Julia, hodie Carolina ab Imp. et Rege Carolo VI. in validum munimentum est conversum.

(b) Iam interum pristinis gaudet immunitatibus.

wohner selbigen Orts Christen waren, und nicht willigten daß die Festung den Türken sollte übergeben werden. Aber Bethlen hatte schon die Festung den Türken verheissen; nahm sie mit Gewalt ein, jaget die Einwohner heraus, und gab die Festung den Türken, welche sie bis dato besizen. (a) 1617. Erfroren in Siebenbürgen die Früchten, daß in ganzen Land kein Obst war. Darauf kamen so große Wasserfluthen, und Wolkenbrüche, daß unter andern zu Schemsburg die Rackel den Leuten zum Fenster, und in die Keller floß, daß die Weine schwimmeten, viele verschüttet, viele auch zur Thür hinaus geführt worden, und dieß Gewässer war in Land universal. Die Noth war groß, und die Regierung konnte nicht helfen.

1618. war ein gutes Jahr, und Bethlen machte Anstalten zu einen Krieg.

1619. den 25. August zog Bethlen Gábor mit vielen, und stattlichen Volk unter Cassau; selbige übergab sich alsbald, darzu das ganze Ungerland. Von dannen schickt er den Rédey Ferenz, und Herrn Rákoczy György mit 20000 Heiducken unter Preßburg, haben allda in der Nacht des Kaisers beste Armee überfallen, an der Vorstadt bei 2000 erschlagen.

1620 den 9. September hat man große Freud in Siebenbürgen gehabt. Denn damals ist die Post ankommen, daß Fürst Bethlen Gábor zum ungaris

(a) Anno 1688 opera Generalis Carafa recuperata est.

ſchen König iſt gekrönt, und beſtändiger Frieden gemacht wäre. Dieſe Zeit haben die Hermannſtädter auch eine ſonderliche Freud gehabt, ſintemal alle Bürger, und Bürgerkinder, geiſtliche und weltliche hüpfch angezieret in Prozeſſion herumgegangen, fürnehmlich auf dem großen Ring, und das Te Deum laudamus geſungen, darnach inſgeſammt geſchrien: Viuat Rex, Viuat Rex, Viuat Rex! Worauf alle Stücke um die ganze Stadt auf den Paſteyen ſind gelöſet worden mit ſolchen Knall, daß man gemeinet, ob ſolche alles in Stücke gehen. Zugleich haben ſich auch die Schneider = Zechleut auf den großen Ring mániglich mit ihren Geſchüz hören laſſen. Den Mörsel, als ſie es heißen, haben ſie oft in die Luft ſpielen laſſen.

1621 iſt dieſe große Freude wieder verſchwunden, ſondern

1622 hat man bald vernommen, daß Bethlen Gábor die Kron wieder zurückgegeben, und nur Fürſt von Siebenbürgen geblieben. Aber, daß kann man von ihm ſagen, daß er biß in ſein Todt gekriegt, und gehauſet hat in Ungarn, Deſterreich, Mähren und Böhmen.

1629 den 16. Februar iſt Bethlen Gábor zu Fogaras ſehr krank worden, am Oſtern kam er in die Hermannſtadt, blieb 3 Tag darinnen. Von dannen zog er nach Weißenburg, ſeine Krankheit nahm über Hand, zuletzt bekam er die Waſſerſucht, nach langen Leiden, als er 53 Jahr erreicht hat, mach

te er sich auf, und zog auf den Maros nach Deva. Den 2. Septemb. reiset er durch den Körös gegen Warzdein, von danen nach Debreczen. Dahin kam der Bezir von Ofen, oder Buda in eigener Person, und machten allda einen ewigen Frieden über Siebenbürgen. Weil sich aber Bethlen Gábor sehr übel befand, eilet er nach Weissenburg, kam allda den 14. Novemb. an, und schauet sich noch einmal um, bestellet alles wohl, daß nach seinen Todt der Friede beständig bleiben sollte. Den 15. November als Donnerstag um 10 Uhr verschied er seelig. Gott gebe diesen rühmlichen Helden eine sanfte Ruh, und dermalen einst eine fröhliche Auferstehung. Hat 16 Jahr im Fürstenthum wohl regieret, daß das Land nächst guten Frieden hat sehr zugenommen an Reichtum, und andern Seegen.

1630 den 25. Januar ist erst der seelige Herr Bethlen Gábor mit großer solennität zu Weissenburg in die große Kirche begraben worden.

Nach diesen bleibt in Regierung die Fürstin Catharina von Haus Brandenburg, des abgelebten Fürsten Bethlen Gábors Gemahlin, bis sie hernach den 10. Decemb. das Fürstenthum aufgab, und durch Ungarn abgieng. Drauf wurde zu Clausenburg alsbald der alte Bethlen István zum Fürsten erwählet, zum Fürsten, welches er selber nicht vermeinet hätte. Hatte aber zuvor seinen Sohn Bethlen István und Solymoi David (dieser letztere war sein Eidam) zu Herrn Rákoczy Georgio in Ungarn bittweiss gesandt, den

denselben lassen obsecriren, er sollte zum Fürstenthum kommen in Siebenbürgen, wie Bethlen Gabor verlassen hatte, auf solch entbiethen macht sich Rákoczy mit seinen Hofgesind auf, und kam mit beeden gedachten Abgesandten zu Wardein an, allda wolte er der Siebenbürger entgegenkunft erwarten. In dessen ist Herr Bethlen István zum Fürsten erwählet worden, derowegen hat er dem Rákoczy wieder zurück zu ziehen Urlaub entbiethen lassen müssen. Auf welches Fürst Rákoczy sehr beschweret, und betrübt worden. Zog also mit Heereskraft nach Clausenburg, wolte lieber sterben, als mit Spot heim wiederum zu ziehen, sagte: Ich bin nicht gekommen mit Gewalt Fürst zu seyn, sondern legitime von Gubernatore in Nahmen des ganzen Landes erwählet, und begehret worden. Nach langen tractiren ward ein Stillstand gemacht bis Martini, alsdann ward ein Landtag zu Schießburg, allda must Bethlen István das Fürstenthum dem Land wieder aufgeben, groß Blutvergießen zu vermeiden. Nach diesen wurde eine neue election gehalten, da ward vnanimi consensu Herr Georgius Rákoczy zum Fürsten erwählet den 4ten Novemb. Ward also vom ganzen Land durch Herrn Apaffy György, und den sächsischen Herrn aus der Hermannstadt von Wardein in Siebenbürgen geholet. Drauf ist er mit den Herrn Abgesandten nach Weisfenburg drey Tage vorn Christtag mit großen Pomp ankommen, allda zum Fürsten mit großer Solenität erhoben, und proclamirt worden. Daselbst auch Land

tag gehalten, in welchen eine türkische Legation ankommen, und den Fürsten mit gewöhnlichen Praesenten nach alten Brauch begabet.

LXVI.

A d P a z m a n u m.

Catharina Princeps Transsilvaniae, relictā vidua Gabrielis Bethlen postulat interpositionem Cardinalis in negotio Commissionis, ad septem Comitatus superioris Hungariae ab aula Caesarea delegatae. d. 16. Febr. 1630. Ex autogr.

Tudván azt minémű végezetek vóltak Tsászár ő Főlsége, és az boldog emlékezetű Fejedelem szerelmes Urnak közöt az előtt való üdőkben az Het vármegyének vissza menesek felől, és miis semiben ez ellen nem akarván legkiseb dologbol is tselekedni, azon igyekeztünk, hogy mindenek az mi részünkről leg tsendesebb modok alatt mehessenek végben, melly jó igyekeztünk kegyelmednél is nyilván vagyon. Mellyet mikor az ő Főlsége alatt lévőeknek részekről is várnánk, nem tagadhatunk, hogy nagy szívbeli fájdalmunkal meg értettük az ő Főlsége mostan alá botsátott Komiszariusinak

Kommissióknak véghez vitelében rendelt protzes-
susit, tudni illik: Hogy minden panaszlóknak
instantziajokra, és akár mi praetensiokra nézve
de plano, et simplici restituáltak némely Jósza-
gokat magunknak, és némelly Úr hiveinknek
nehéz és fájdalmas karunkal; Melly dolog an-
nyival nehezebb, hogy meg nem értvén az mi
igaz allegatioinkat, és oltalmunkat tsak az vadlo
felnek töttek ítéletett ő kegyelmek, minket sem
nem tudósítván, sem annak idején elő adni,
hanem azután jelentvén meg abéli akaratumknak
elvégezet rendelését, az mikor immár restituál-
ták mindeneket. Noha pedig tudjuk azt mit fog-
laljanak az Diplomáknak végezési magokban,
és azok ellen semmit allegálni nem is akarunk,
mind az által mivel nem comprehendálván azo-
kat, az Diplomának némely dolgokban medio
tempore contentatiok, fassiók, és egyéb végezé-
sek is interueniáltak, főképen azok között az kiké
némelly Jóságokban az Summum Ius volt, e féle
dolog sem Ország törvénye sem közönséges igaz-
ság szerint nem discutiáltatván, hanem inaudi-
ta parte altera, tsak simpliciter meg adatván az
panaszló félnek, mitsoda nagy fájdalomunkra le-
het mind magunknak, mind pedig némelly hi-
veinknek, kigyelmed maga okossan meg ítéelhe-
ti. Mind hogy azért Tsászárt ő Felségét ez dolog-
rul meg kellett találnunk instálván aláztatossan ő
Főlségénél, hogy az közönséges igazságot, és

nemzetségeknék törvényt kegyelmessen megtekéntvén, méltóztassék ő Fölsége parantsolni Komiszarius Urunknak; hogy ő kegyelmek ujobban egy bizonyos terminust praefigálván, mind az két félnek halgassak meg allegatiojokat, és azutan az mi az közönséges igazság, és országnak be vett törvénye keressék azt, avagy ha ez nem lehet, ő Fölsége parantsoljon arról, hogy maradgyanak azon előbbi állapotban azok az magunk, és hiveink Jósági még ő Fölségét bizonyos Ur Ember követeink által meg nem találjuk, és ő Fölségének igazságunkat eleibe nem adjuk. Kegyelmedetis azért szeretettel kérjük ezen dologban méltóságos hivatalja, és tisztiszerént, mutassa őlly jó akarattját ő Fölsége előtt hozzánk, hogy vehessük eszünkben jó indulattjának használatos voltát, holot ezt mind az közönséges igazság mind nemzetének törvénye kívánnia. Melly jó indulattiaért myis minden időbéli kedveskedő szomszédóságos jó indulatunkat akarván kegyelmed meg felelni. Istentől jó egészséges hosszú életet kívánunk. Datum Albae Iuliae die 16. Febr. Anno Domini 1630.

Catharina m. p.

LXVII.

Ad Vizirium Kaimakanum.

Catharina Bethlenii vidua, Princeps Transsilvaniae, accusationem de se in Porta Ottomanica factam refellit, et se in fide mansuram pollicetur d. 12. Aug. 1630. Ex apograph.

Litteras vestrae Magnificentiae nuper ad me datas, decente honore accepi, in quibus scribit vestra Magnificentia, quaedam indecora ex confiniis suis deque adeambulantibus audivisse, et quod me ob hoc praemonuerit, summas ago gratias, Deumque precor, vestrae Magnificentiae ob id benedicat. Nos ignoramus, tristamur, et super hoc admiramur, quis, et quomodo ausus est coram vestra Magnificentia, sermones tales proferre, quod nos a potentissimo Imperatore desciscentes, in alias partes deflecteremus, atque consilia maleuolorum suae potentiae sequeremur. Tales accusationes quis potest cudere? nos mente nostra penetrare non valemus, ac quomodo nos accusatas habeamus, nos latet.

Prouocamus Deum, ac mundum in testimonium, quod in nobis talium malorum neque vola, neque vestigium habetur, tum tempori-

bus beatae memoriae, regis Bethlen, tum postea, cum tam potentissimi Imperatoris Caesarea gratia fuimus cumulatae, quam vestra Magnificentia in nos aequali propensione fuit, quid refert in numerum comprehendere? si ergo nos tantorum beneficiorum acceptorum obliuisceremur etiam, verum Deus ipse ea nobis succensere est paratus.

Porro tres Nationes Transsilvaniae, occasione Installationis nostrae, talibus punctis nos, et conditionibus debere esse adstrinxerunt, ut, quoad vixerimus, a potentissimo Imperatore non tantum deflectamus, verum, talium suspicionum neque umbram praebeamus. Probe enim nos nouimus, Transsilvianiam eo usque tantum nobis obligatam, donec nos quoque conditiones nostras observabimus, quomodo ergo refragaremur Portae, nostro malo? et qualiter potest fides dari talibus apertis susurrationibus? auertat Deus illud a nobis, ut tum clementiam potentissimi Imperatoris, tum vestrae Magnificentiae, ab antiquo specialem propensionem, paternumque affectum, obliuioni tradentes, fulgidam Portam (moerore) afficiamus. Siquidem tam potentissimi Imperatoris magnam clementiam multis vicibus iteratam, quam vestrae Magnificentiae paternum succursum, etiamsi velimus enumerando tamen impares essemus. Quomodo ergo his contraria agere-

mus, vestrae Magnificentiae affectum parui facientes? saltem vmbra suspicionis nosmet notaremus.

Neque nos latet, quotiescunque Transsilvania pallio potentissimi Imperatoris adhaesit, protectionique suae potentiae addixit, quietem consecuta est, at quoties factionibus suorum Principum fulgidae Portae reluctata est, qualis exitus mansit, modo quoque exstant indicia. Credimus Deum, nobis superstitibus, neque potentissimus Imperator, neque vestra Magnificentia, in nobis talium malorum causas experietur, nam praeterita coram nobis sunt exemplaria.

Quare, Illustrissime Domine! rogamus suam Excellentiam, haec omnia oculis voluendo, pensitet affectu paterno, neque amplius nostram in fulgida Porta fidelitatem reuocet, si etiam aliquis nostrorum infidelium, potentissimo Imperatori, ac etiam vestrae Excellentiae, talia, et similia suggereret, non adhibeatur fides. Nam nos, quoad vixerimus, praeter verum, et bonum, aliquid agere non studebimus, neque ea ratione, aliorum sectamur consilia, vt in Imperatorem potentissimum delinquamus, multo minus, vt a sua potentia discedamus.

Verum quidem est, quod D. *Stephanum Csáky* extra Transsiluaniam in vna arce nostrarum, Capitaneum constituerimus, at illico cum

Gubernatore nostro, ac Consiliariis, consilio inito deliberatum est, vt officio priuetur, prouti etiam priuatus est, quid postea quoque fulgidae Portae erit consentaneum, Transsilvaniaeque proficuum, ex beneplacito Consiliariorum nostrorum, id sumus facturae, neque aliud moliemur, quemadmodum antea quoque scripseramus. Deo habenda gratia, modo regnum iuxta antiquum modum, in statu pacato est.

Quocirca iterato, tamquam patrem nostrum, rogamus vestram Excellentiam, aliud ratione nostri non imaginetur, verum hactenus conceptos scrupulos animo eiiciendo, Imperatorem potentissimum de obsequio nostro, in potentiam suam reficere. Nam, quid quid hactenus de nobis suggillarunt, accusationes sine realitate fuerunt. Nos, quoad vixerimus, vt etiam superius scriptum est, nunquam in fidelitate nostra in potentissimum Imperatorem rimas faciemus. Omnes res hic agitari solitas, ab amico nostro, *Aga Volfezar*, vestra Excellentia intelligere poterit, qui etiam quanto citius cum tributo solito ac dono appellet, si a Deo visum fuerit, ad fulgidam Portam. Dat. Albae Iuliae die 12. Augusti, 1630.

Vestrae Excellentiae

beneuola Principissa

Transsilvaniae

Catharina.

LXVIII.

Ad Principem Rakoczy.

Gustauus Sueciae rex mittit Legatum suum ad Portam Ottomanicam, qui causam Catharinae Brandenburgicae, Bethlenii viduae, tueatur, eamque Rakoczyo commendat. d. 29. April. 1631. Ex apogr.

Gustauus Adolphus, Dei gratia Suecorum, Gothorum, et Vandalorum rex, magnus Princeps Finlandiae, Dux Esthoniae, Careliaeque, nec non Ingriae dominus.

Illustrissime Princeps, nobis beneuole. Cum ad nos esset perlatum, Illustrissimam Principem, consanguineam, et sororem nostram, Dominam Catharinam, Principis quondam Transsilvaniae relictam viduam, Marchionissam Brandenburgensem cet. regimine Principatus abdicatam, neque nobis constaret, quibus de causis remota esset, visum nobis est ablegare istum Nobilem, nobisque sincere fidelem Consiliarium nostrum, seruitorem Paulum Strasburg, statum, et conditionem Illustrissimae Sororis nostrae cognoscendi, et, qua ratione posset, eam iuuandi causa.

Cum vero nobis constet, Principatum istum in potestate Fulgidae Portae esse, vt eius arbi-

trio stare, atque agere debeat, iniunximus dicto Ablegato nostro, ut ad Fulgidam Portam iret, et, quantum permittunt rationes eius, daret operam, ut sororis nostrae habeatur iusta ratio. Ea autem est Illustritatis vestrae autoritas, et eminentia, ut possit opera sua sustinere collapsas eius res. Ideoque Illustritatem vestram summopere rogamus, ut, quantum fieri possit, sine praeiudicio status Ottomanici, id tribuat amicitiae nostrae, ut soror nostra sentiat, se ex hac nostra intercessione, solatium, emolumentumque capere.

Interim, si quae praeterea inciderint ex usu, et re communi, ut nunc tempora satis periculosa, et consiliis communium hostium turbata, quae vel attulerit Ablegatus noster, vel Illustritas vestra putauerit nobis communicanda, tuto illa Ablegato nostro commiserit, sicuti et illi iniunximus, ut, quae faciunt ad firmandam amicitiam nostram cum Fulgida Porta, et redundant in communem utilitatem, cum eodem confidenter agat. De cetero Illustritatem vestram optime valere cupimus. Dabantur Francofurti ad Oderam, 29. Aprilis, anno 1631. (a)

Gustauus Adolphus.

(a) Causa *Catharinae* viduae, in dote, quam

- *Rakoczy* reddere differebat, vertebatur, et nihil ad Portam Ottomanicam attinebat. Proinde Legatio haec ad speciem solum viduae causa, videtur instituta esse, re autem ipsa eo spectabat, vt rex, defuncto *Bethlenio*, nouum in *Rakoczyo* hostem, regi *Ferdinando* pararet.
-

Bayerische
Staatsbibliothek
München

INDEX CHRONOLOGICVS
TOMO II.

AB ANNO MDCXXIV AD MDCXXXI
CONTENTORVM DOCUMENTORVM.

Anno 1624.

	Num
Die 4. Aprilis. <i>Conditiones inter Caesarem, Regiamque Maiestatem Ferdinandum II. et Gabrielem Transsilvaniae Principem.</i>	I.
Die 21. Aprilis. <i>Bethlenius Pazmano significat, se, intellecto ex suis Commissariis, Pacis cum Caesare, Tractatu necessarium iudicasse, Legatum aliquem adhuc mittere. Legationem suo Cancellario esse commissam, qui Pazmanum de rebus, ad quas nunc scripto respondere nolit, verbis ipsius prolixè edocturus sit.</i>	II.
Die 3. Iulii. <i>Rex Pazmano significat, mitti a se Internuncium in Transsilvaniam ad Bethlenium, cum epistola, et Instructione Internuntio data, ac utriusque exemplum ei communicat.</i>	III.

S. D. Instructio Ferdinandi *Imp.* pro Num
fideli suo Egregio Stephano Keresztury, Aulæ Regiæ Familia-
ri, ad Illustrissimum Gabrielem S. R. I. et Transsilvaniae Princi-
pem, quarundam Partium regni Hungariæ Dominum, Siculorum
Comitem, ac Opuliae, Ratiboriaeque Ducem, etc. ablegato In-
ternuncio. IV.

Die 4. Iulii. *Monetur Bethlenius a Re-*
ge, ut suos quoque Commissarios
mittat, quo Pacis negotium fir-
mius stabiliri possit. V.

Die 17. Septembris. Bethlenius *Com-*
missarios suos, quos missurus est,
Pazmano commendat. VI.

Die 4. Iulii. *Rex Commissarios suos,*
qui Pacta inita confirmet, a se
mitti significat, petitque, ut ipse
quoque Bethlenius suos in eun-
dem finem mittere velit. VII.

Die 17. Septembris. Bethlenius *Com-*
missarios suos, quos ad Regiam
Maiestatem missurus est, Paz-
mano commendat. VIII.

Anno 1625.

Die 20. Martii. Bethlenius occasione
missi ad Caesarem Ladislai Bor-
nemisza rogat Pazmanum, ut,
quod ab eo de moneta utrinque
ad eandem Ligam cudenda Cae-
sari proponendum sit, pro rei ne-
cessitate, utilitateque in Patriam

*adiuuet, aliisque pluribus in re-
bus Internuncii verbis fidem habeat.* Num IX.

Die 17. Iunii. Bethlenius *Internuncium*
Caesaris Valentinum Rechey cum
responsis remittit, suaque studia
porro etiam offert. X.

Die 17. Iunii. *Responsum Bethlenii per*
Cancellarium. XI.

Die 17. Iunii. Bethlenius *Litteris Paz-*
mani respondens, beneuolentiam
eius erga se agnoscit, et officia
sua repromittit. Rumores, quos
perscripserat, nec sibi ignotos es-
se significat; cruentorum inter
Christianos certaminum finem
optat, se, quae ad communem
Pacem conferunt, omnia facere,
idemque a Caesare sperare. XII.

Die 30. Iunii. Ferdinandus, *ut hostium*
conatibus in Hungaria Pazmanus
inuigilans, si quid de his certi
compererit, ad se referret, horta-
tur, resque in Belgio, et Imperio
satis auspicate agi, eidem signi-
ficat. XIII.

Die 12. Iulii. Ferdinandus, *diditc ru-*
more, Bethlenium aliquid hosti-
le moliri, commendat Pazmano,
ut certi aliquid eatenus resciat,
et ad se perscribat, simul, quid
de Insurrectione censeat, requirit. XIV.

Die 19. Iulii. Pazmanus *mandatis re-*
giis obsecutus, suam opinionem
candide expromit. XV.

Anno 1626.

Die 8. Ianuar. Bethlenius gratulatur iuniori Regi Ferdinando, quod communi suffragio Rex Hungariae coronatus sit.

XVII.

Die 8. Ianuarii. In eandem sententiam Bethlenius Caesari scribit, polliceturque, se foedera inita sancte obseruaturum, et beneuolentiam in Domum Austriacam constanter retenturum.

XVIII.

Die 8. Ianuarii. Bethlenius ad nuptias cum Catharina Brandenburgica Cassouiae celebrandas, Regem iuniorem Ferdinandum inuitat.

XVI.

Die 1. Septembris. Rex Principi, belli causas studiose captanti, ad querelas respondet, easque conuellendo, nullam rumpendae Pacis ansam a se datam significat.

XIX.

Die 2. Octobris. Ferdinandus queritur, Pacem a Bethlenio violatam, eo, quod contra pactorum fidem, copiis suis cum Turcis, et Mansfeldio coniunctis, vastitatem Hungariae, ne denunciato quidem bello, intulerit: spem tamen facit iucundae concordiae.

XX.

Die 19. Octobris. Ferdinandus, Pacta a Bethlenio violata queritur, et licet hostem aliquoties fuderit, non se tamen alienum a concordia instauranda significat, si Be-

thlenius suos commissarios, certis tamen defixis conditionibus miserit.

S. D. *Puncta, quae D D. Ablegati, suae Maiestatis Sacratissimae, nomine Consilii Hungarici humillime, eo efficacissime oretenus repraesentare debebunt. Motiones Bethlenii ad instaurandum bellum.*

XXII.

Die 25. Octobris. *Barones, Magnates, Praelati, Nobiles, et Liberae Ciuitates Partium superioris Hungariae, collaudata Pazmani in promouendo Pacis negotio sedulitate, rogant illum, ut pro Legato illorum ad Caesarem mittendo Litteras salui conductus a Palatino, et Generali impetret, eumque auctoritate sua adiuuet, post cuius reditum, se statim de Pace acturos spondent.*

XXIII.

Die 2. Nouembris. *Bethlenius, excusata litterarum intermissione, Pazmano respondet, se ad propositas a Caesare Induciarum conditiones non posse accedere, sed quia tranquillitatem Patriae optat, ultimas suas Conditiones per suos Nuncios Palatino, et Pazmano proponere, nec dubitare se, quin Pazmanus pro sui muneris ratione Caesarem ad pacem cohortaturus sit.*

XXIV.

Die 3. Nouembris. *Bethlenius, licet castris ad Bars positis, rursus*

bellum minetur, animum tamen conciliandae Pacis prae se fert, et qui de ea transigant, Legatos suos ad Caesarem mittit. Num. XXV.

Die 19. Nouembris. *Quibus conditionibus pacem Bethlenio, hanc petenti, ut stabilis sit, concedere oporteat.* XXVI.

Die 30. Nouembris. Bethlenius scribit Pazmano, *errare illum, quod se putet, eidem succensere, cum quae tempore sui Principatus de tot millibus Hungarorum caesis, vel in seruitutem Turcicam abductis vulgabantur, refellit, postremo negat, sibi quidquam cum, Italis, et Gallis negotii esse, nec ad Pacem, quam sponte quae- rat, hortatore egere, petitque, ne deinceps quidquam sinistri de se suspicetur.* XXXII.

Die 12. Decembris. Bethlenius per re-
*iectam in alios belli causam Paz-
manum edocet, quam sibi duo
Pacis Articuli de amnestia, et Bo-
nis, quae ipse aliis donasset, in-
tolerabiles videantur, et cupit,
ut Caesar ab iis recedat; quae ad
se unum pertinent, rata habere,
quamuis nollet, confiniorum cu-
ram a Caesare penitus negligi.* XXVII.

Die 22. Decembris. Pazmani industriae
*Tractatio Posoniensis cum Beth-
lenii Commissariis feliciter ter-
minata tribuitur, licet Diploma*

- ratificationis prius sit expediendum. — Candidatos pro Banatu Sclauoniae iubetur proponere.* Num. XXVIII.
- Die 28. Decembris. *Tractatus secundus cum Bethlenio Posonii inchoatus, et Leutschouiae absolutus.* XXIX.
- Die 28. Decembris. *Assecuratoriae Principis Bethlen circa restitutionem Bonorum.* XXX.
- Die 28. Decembris. *Bethlenius a Pazmano perstrictus, negat se aequitatem Caussae suae velle tueri, sed eam Deo commendare. — Caesaris Conditiones non sine suo dedecore se acceptare, cui obsequia sua offert, Pacisque stabilitatem optans, Pazmani ad id operam cupit, et requirit.* XXXI.

Anno 1627.

- Die 9. Ianuarii. *Pazmanus iubetur suam operam cum Palatino, et regni Cancellario, in perficiendo Tractatu cum Commissariis Bethlenii coniungere.* XXXIII.
- Die 9. Ianuarii. *Palatinus monetur a Rege, ut, cum Diploma Pacificationis a Bethlenio proxime adferendum sit, ipse etiam, si per valetudinem licuerit, instituendo Tractatui intersit.* XXXIV.
- Die 12. Ianuarii. *Opinio Pazmani exquiritur de Diplomatis qualitate, Commissariis mittendis, proponendis Conditionibus, de loco, et tempore, quo cum Commissa-*

riis Bethlenii conueniendum sit, Num. ut consilia sua cum regni Palatino conferat. XXXV.

Die 18. Februarii. Committitur Pazmano, ut a Rege cum Legatis Bethlenii de Comite Schlich, aliisque e captiuitate liberandis diligenter agat. XXXVI.

Die 1. Martii. Commissarii regii cum Bethlenio tractaturi, dubia sua de Litteris Credentialibus Palatino proponunt, optantque sibi Plenipotenciales mitti. XXXVII.

Die 8. Martii. Commissarii regii ad tractandum cum Bethlenio missi, Pazmano rationem itineris sui reddunt, cupiuntque quaedam circa Plenipotentiam declarari. XXXVIII.

Die 14. Aprilis. Episcopus Agriensis scribit Pazmano, inter quot incommoda Commissarii Caesaris, et Regni negotium Tokaini procurent: quot difficultates de Tricesimis, aliisque rebus iniiciantur, de quibus iam ipsum Caesarem, et Palatinum edocuerint: quaedam negari, moras identidem a Commissariis Bethlenii iniici: horum turbulentum ingenium. XL.

Die 20. Aprilis. Commissarii regii quasdam difficultates in Tractatione cum Legatis Bethlenii superatas, ad alias vero nouis mandatis sibi opus esse, significant. XLI.

- Die 22. Aprilis. Pazmanus opinionem suam de Bethlenio, et instituta cum eo tractatione, certis capitibus comprehensam, candide depromit. Num. XLII.
- Die 25. Aprilis. Commissarii regii novas sibi difficultates, titulo restitutionis Bonorum, Iuramenti fidelitatis, et Reuersalium litterarum, a Bethlenii Commissariis obiici queruntur, consiliumque sibi suggeri petunt. XLIII.
- Die 6. Maii. Pazmanus causam reddit, cur ad ternas illorum litteras serius respondeat: hortatur ad patientiam, et ut in dato sibi negotio lente procedant. XLIV.
- Die 10. Maii. Commissarii regii obstacula, quae Commissarii Bethlenii saepe etiam extra propositum sibi in tractatione ingerant, Pazmano recensent. XLV.
- Die 15. Maii. Annunciatur Pazmano, quod Bethlenius, interea dum eius Commissarii cum Caesareis de Pace tractant, per Legatos apud Galliae, Angliae, et Daniae Reges Caesari hostes conscire nititur. XLVI.
- Die 24. Iunii. Rex gratum sibi affirmat id, quod Pazmanus de nouis Bethlenii machinationibus perscripsit, monetque, ut deinceps etiam in illius actiones intentus sit. XLVII.
- Die 26. Augusti. Bethlenius significat Comiti Thomae de Nadasd, gra-

*tum sibi esse, quod rumoribus
Viennae de se sparsis contradixe-
rit, quorum vanitatem, paulum
apud se existens percipere po-
tuisset, et Caesarem de suo Pa-
cis studio confidere iubet.*

XLVIII.

Die 27. Augusti. Bethlenius Petrum,
fratris sui filium in externis Aca-
demiis studiorum causa moran-
tem, antequam domum reuer-
tatur, volens cum duobus viris,
quos ad illum missurus esset, ali-
quot Regna, et Principes adire,
rogat Pazmmanum, ut iis Litte-
ras Salui Conductus a Caesare
accelerandas curet, et ubi necesse
iudicauerit, ac praecipue Romae,
nepotem suum commendatione
anteuertat.

XLVIII.

Die 24 Octobris. Caesar ad querelas
Bethlenii, quas contra Agentem
Caesareum Constantinopoli mo-
rantem, et Palatinum Regni ob-
moueat, respondet.

L.

S. D. Responsum Caesareorum Mini-
strorum ad Postulata Bethlenii.

LI.

Die 28. Decembris. Pazmanus, quae
sibi a Bethlenio scripta fuerint,
Maiestati Regiae communicat:
addit, suspecta esse eius consilia:
agi ab eodem, ut Moldauia, et
Valachia, cum regio titulo po-
tiatur: subiungitur fragmentum
ex interceptis Litteris Regis Sue-
ciae ad Bethlenium datis.

LII.

Anno 1628.

Die 13. Ianuarii. Regia Maiestas gra-
tam quidem sibi Bethlenii volun-

tatem, qua operam suam in Porta Ottomanica se interpositurum declarat, nolle tamen se, quemadmodum hactenus, ita nec deinceps eius opera in hoc negotio uti, Pazmano significat. Num. LIII.

Die 7. Martii. Committit Pazmano sua Maiestas, ut quoniam Bethlenius varias ad bellum praeparationes facere referatur, ad eius molitiones diligenter attendat. LIV.

Die 4. Aprilis. Respondet Pazmnus Caesari vix hoc anno bellum esse metuendum a Bethlenio: suadet tamen, ut Praesidium Eperiessinense firmetur. LV.

Die 15. Aprilis. Caesar opinionem Pazmani de Bethlenio sibi probari significat, non tamen de Praesidio Eperiessinum introducendo. LVI.

Die 30. Aprilis. Sua Maiestas Pazmano nunciat, se expectare Legatos a Bethlenio, proxime affuturos. LVII.

Die 17. Septembris. Instructio secreta pro Martino Szombathely, qui erat Legato Caesareo Baroni a Kuefstein ad Portam Ottomanicam socius ab Hungariae Palatino additus, estque modus illi praescriptus, quo cum Supremo Vezirio agendum sit, ut, detectis, et repressis Bethlenii technis, eoque a Principatu amoto, pax stabilis inter utramque Aulam conciliari possit. LVIII.

Anno 1629.

Die 2. Aprilis. Regni Palatinus in consortio aliorum, comperto, Beth-

lenium velle cum Turcis, im-
 uiso in Hungariam irrumperere,
 quae in eum euentum fieri cupiat,
 optetque, ad Caesaream Maie-
 statem perscribit. Pag. 113.

XXXIX.

Die 2. Maii. Bethlenius a Pazmano de
 statu valetudinis suae interroga-
 tus, primum eidem ipsi aegrotan-
 ti incolumitatem boni publici
 caussa optat, tum se morbi mole-
 stias pacienter iam diutius ferre,
 et leuamen sperare, scribit. Gra-
 tulatur de tranquillitate Hunga-
 riae inter tam multa bella exter-
 na, et ut famam refellat, quam
 ex litteris Pazmani cognouerat,
 suum pacis studium copiose de-
 clarat, eamque reliquis etiam
 Christianis exoptat.

LIX.

Die 27. Maii. Relatio ad Regni Palati-
 num Generosi Ioannis Kéry de I-
 polkér, Capitanei Gyarmathien-
 sis, Nuncii ad Transsilvaniae
 Principem. — Huius contesta-
 tiones in Regem. — Prouincia-
 lium de Bethlenio iudicia.

LX.

Die 2. Iunii. Maiestas regia Relatio-
 nem Kéryanam de rebus Trans-
 siluanicis cum Pazmano commu-
 nicat, Opinionem eiusdem de il-
 la exquirat, suadetque ut subin-
 de alii quoque in eas Partes mit-
 tantur, qui rerum isthic statum
 diligenter explorent.

LXI.

Die 13. Aug. Rogatur Maiestas regia
 a Ioanne Orlle, ut quoniam Be-
 thlenius in Hungariam irruptu-
 rus, et Turcae Agriam petaturi

feruntur, mature periculo prouidere velit.

Num.
LXII.

Die 13. Augusti. Pazmanus iubetur a Regia Maiestate Opinionem suam quid incasu mortis Bethlenii Principis, pro Bono regni, faciendum censeat, depromere.

LXIII.

S. D. Relatio de clandestinis Bethlenii machinationibus Constantinopoli contra Ferdinandum Regem in consortio Legatorum aliorum Principum.

LXIV.

Anno 1630.

S. D. Connotationes ex coaeuo Manuscripto ad regimen Principis Gabrielis Bethlen pertinentes.

LXV.

Die 16. Februarii. Catharina Princeps Transsilvaniae, relictæ Vidua Gabrielis Bethlen postulat interpositionem Cardinalis Pazman, in negotio Commissionis ad septem Comitatus superioris Hungariae ab Aula Caesarea delegatae.

LXVI.

Die 12. Augusti. Catharina vidua Bethlenii, Princeps Transsilvaniae accusationem de se in Porta Ottomanica factam refellit, et se in fide mansuram Vezirio Kaimakano pollicetur.

LXVII.

Anno 1631.

Die 29. Aprilis. Gustauus Sueciae Rex mittit Legatum suum ad Portam Ottomanicam, qui causam Catharinae Brandenburgicae, Bethlenii viduae tueatur, eamque Rakoczio commendat.

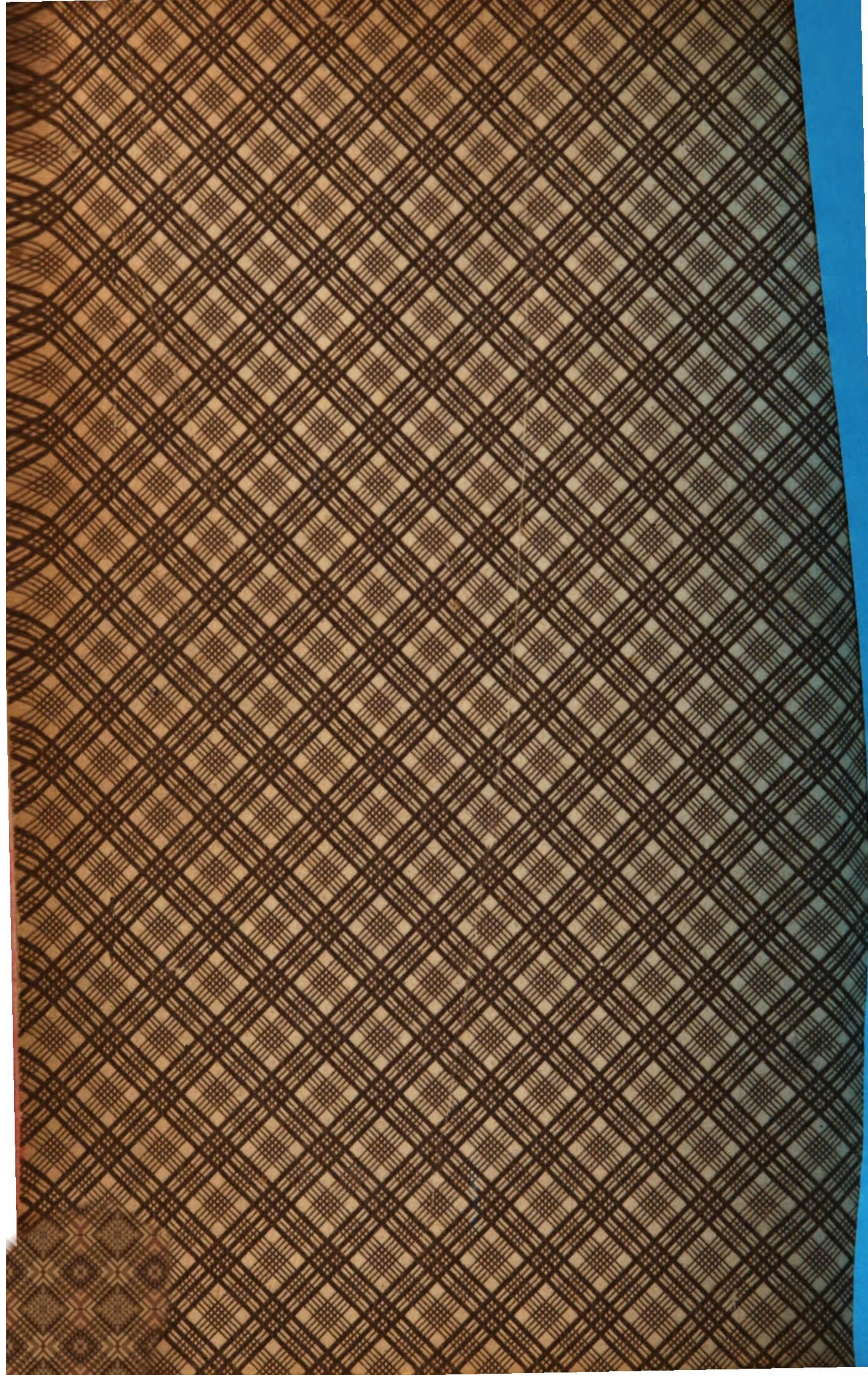
LXVIII.

82/7678

Нлеябе

P. I. 272.

M 315.

Pray, Georg,

Gabrielis Bethlenii principatus Transsilvaniae coaevis documentis
illustratus

Bd.: 2

Pestini 1816

Eur. 1007 m-1/2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10409336-5